

KOETELKAA HENGET
Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen
julkaiseman Päivämies-lehden henkiä ja henkivaltoja
koskeva opetus vuosina 1976-1979 sekä sen
teologianhistoriallinen tausta

Joona Korteniemi
Ekumeniikan Pro Gradu-tutkielma
Huhtikuu 2016

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta	Laitos – Institution Systemaattisen teologian osasto	
Tekijä – Författare Joona Korteniemi		
Työn nimi – Arbetets titel Koetelkaa henget: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen julkaiseman Päivämies-lehden henkiä ja henkivaltoja koskeva opetus vuosina 1976-1979 sekä sen teologianhistoriallinen tausta.		
Oppiaine – Läroämne Ekumeniikka		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu-tutkielma	Aika – Datum 21.4.2016	Sivumäärä – Sidoantal 93
Tiivistelmä - Referat <p><i>"Ihmisen kohtalon iankaikkisuudessa ratkaisee se, mikä henki hänessä on"</i>, kirjoitti vaikutusvaltainen ja myös pelätty maallikkosaarnaaja Heikki Saari Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (SRK) pää-ääneenkannattajassa, Päivämies-lehdessä, vuonna 21.2.1979. SRK-vanhoillinen herätysliike oli tuolloin syvässä kriisissä. Liikkeen sisäinen kuohunta hoitokokouksineen herätti huomiota myös ulkopuolisissa. Kriisissä näytteli keskeistä roolia henkiä ja henkivaltoja koskeva opetus, niin kutsuttu henkioppi. Myöhemmin SRK on sanoutunut irti henkiopista ja todennut sen harhaopiksi. On kuitenkin merkkejä, että se elää yhä liikkeen ruohonjuuritasolla.</p> <p>Tutkielmassani analysoin SRK-vanhoillisuuden henkiä koskevaa opetusta vuosina 1976-1979. Lähdeaineistonani ovat Päivämies-lehden kirjoitukset mainituilta vuosilta. Pyrin saamaan selville, mitä henkioppi pitää sisällään käsitteellisellä tasolla, millaisista opillisista ja historiallisista lähtökohdista se nousi ja miten se kytkeytyy SRK-vanhoillisen maallikkodogmatiikan kokonaisuuteen. Tämä auttaa ymmärtämään, miksi herätysliike ajautui 1970-luvulla niin syvään ja traumatisoivaan kriisiin.</p> <p>Päivämies-lehden kirjoitukset ovat tyyliltään käsitteellisesti epätarkkaa tunne- ja kokemuskieletä. Niiden analysoiminen vaatii poikkeuksellisen runsasta taustoitusta. Tästä syystä teen johdannon jälkeen katsauksen SRK-vanhoillisuuden tapahtumahistoriaan 1960- ja 1970-luvuilla. Se muodostaa kulttuurisen kontekstin, johon herätysliike reagoi henkiopin avulla. Tämän jälkeen selvitan SRK-vanhoillisen maallikkodogmatiikan perusteita. Ne muodostavat henkiopin opillisen kontekstin. Sen jälkeen analysoin itse Päivämiehen henkiä ja henkivaltoja koskevaa opetusta. Lopuksi teen yhteenvedon ja johtopäätökset.</p> <p>Tutkimukseni osoittaa, että henkioppi kytkeytyy saumattomasti SRK-vanhoilliseen soteriologiaan, erityisesti seurakunta- ja vanhurskauttamisoppiin. Liikkeen teologian ydin on ajatus uskovasta eräänlaisena persoonasakramenttina, joiden kautta Jumala tekee maailmassa vanhurskauttavaa työtään. Uskovat ihmiset, joissa Pyhä Henki asuu, ovat liikkeen opetuksessa myös seurakunnan, "Jumalan valtakunnan", tärkein konstitutiivinen elementti. SRK-vanhoillisen seurakunnan auktoriteetti pohjautuu katkeamattomaan "uskovien jatkumoon" (<i>successio fidelium</i>), jonka kautta Pyhä Henki ja pelastava armo välittyvät Kristuksesta nykypäivään. SRK-vanhoillinen "Jumalan valtakunta" rakentuu ensisijaisesti sisäisten, subjektiivisten tekijöiden eikä ulkoisten tekijöiden, kuten opin, armonvälineiden ja erityisen viran, varaan. Tätä taustaa vasten henkioppi on ymmärrettävä: "saastaiset henget" uhkaavat katkaista läpi historian kulkevan uskovien jatkumon. Samalla ne vaarantavat myös "Jumalan valtakunnan" ykseyden, koska oikea henki, Pyhä Henki, vetää uskovat yhteen ja synnyttää seurakuntaa koossa pitävän "yksimielisyyden" ja "yhteisen rakkauden". Ylivoimaisesti tärkein "väärän hengen" tuntomerkki Päivämiehen kirjoituksissa onkin yksilön tottelemattomuus ja kriittinen mieli "Jumalan valtakuntaa" kohtaan. Henkiopin tiivistä kytköksestä SRK-vanhoilliseen ekklesiologiaan kertoo myös se, että yksilö voi Päivämiehen mukaan vapautua "väärästä hengestä" vain tekemällä asiasta julkiripin "seurakunnan" eli paikallisen rauhanyhdistysyhteisön edessä.</p> <p>SRK-vanhoillisen eksklusivismin ohella henkioppi kantaa mukanaan useita pietistis-herrnhutilaiselle teologialle rakkaita teemoja. Eräs selvästi näkyvä on pyrkimys ratkaista hengelliset asiat mieluummin subjektiivisen, Pyhän Hengen inspiroimaksi ymmärretyn intuition kuin vaaralliseksi "järkeilyksi" mielletyn rationaalisen argumentaation keinoin. Syy sille, miksi henkioppi nousi esille erityisesti 1970-luvun loppupuolella, on suomalaisen yhteiskunnan 1960- ja 1970-lukujen kulttuurimurros, jonka säikäyttämänä herätysliike arvioi elävänsä pahaa ja vaarallista lopun aikaa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord henki, henkivalta, lestadiolaisuus, vanhoillilestadiolaisuus, SRK-vanhoillisuus, hoitokokous		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	4
1.1 Aikaisempi tutkimus	7
1.2 Tutkimuskysymys ja metodi	8
1.3 Tutkimusaineisto: Päivämies-lehti	9
1.4 Tutkimuksen eteneminen ja keskeiset käsitteet	11
2. Teologianhistoriallinen tausta	11
2.1. SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisin historiallinen konteksti	12
2.1.1. Yhteiskunnallinen murros kriisin taustalla.....	12
2.1.2. 1960-luvun alun hajaannus	14
2.1.3. SRK:n auktoriteetti uskoa ja moraalialla koskevissa kysymyksissä	21
2.1.4. 1970-luvun hajaannukset	23
2.1.5. Yhä vahvemmin organisoitu herätysliike.....	25
2.1.6. Hoitokokousilmiö.....	25
2.2. Henkiopin dogmaattinen konteksti	28
2.2.1. Luterilaiset ja pietistiset yleislähtökohdat	29
2.2.2. Antropologinen perusta	30
2.2.3. Jumalan valtakunta ja Hengen virka	33
2.2.4. Eksklusiiivinen seurakuntaoppi.....	38
2.2.5. Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen.....	42
2.2.6. Seurakunta ja seurakuntaoppi uskon kohteina	49
3. Päivämiehen opetus hengistä ja henkivalloista	51
3.1. ”Piiritetty kaupunki”	51
3.2. ”Omantunnon hoitaminen”, sisäisen tilan tarkkaileminen	54
3.3. Henget ja henkivallat	58
3.3.1. Oikea henki – Pyhä Henki.....	58
3.3.2. Kuiva ja hemeä henki	61
3.3.3. Kososlainen henki	65
3.3.4. Muita henkiä.....	72
3.4. Henkiparannus – väärästä hengestä vapautuminen	77
4. Yhteenveto ja loppuarvio	81
5. Käytetyt lyhenteet	86
6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	86
6.1. Päälähteet	86
6.2. Muut lähteet	86
6.2.1. Sanomalehdet	86
6.2.2. Elektroniset lähteet.....	87
6.2.3. Painamattomat lähteet	87
6.2.4. Lähdekirjallisuus	88
6.3. Tutkimuskirjallisuus	89

1. Johdanto

Lestadiolaisuus on suurin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä vaikuttavista herätysliikkeistä. Sen osaryhmistä suurin on rauhanyhdistysten ja niiden keskusjärjestön, Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (SRK), kautta toimintansa organisoinut vanhoillislestadiolaisuus. Sen piirissä elää, lapset ja nuoret mukaan lukien, noin 100 000 ihmistä. SRK-vanhoillisuuden jäsenmäärä on siis suurempi kuin kaikkien muiden kirkon sisällä vaikuttavien herätysliikkeiden yhteenlaskettu jäsenmäärä, mukaan lukien muut lestadiolaisuuden osaryhmät. Se on myös suomalaiseksi evankelis-luterilaisen kirkon sisällä vaikuttavaksi herätysliikkeeksi poikkeuksellisen kansainvälinen.¹

Monien muiden pietististen yhteisöjen tavoin lestadiolaisuus on elänyt alusta alkaen ainakin osin kontroverssissa suhteessa ympäristöönsä. Jo liikkeen perustaja, rovasti Lars Levi Laestadius (1800 -1861), tuli tunnetuksi poleemisen ja satiirisen tyylin mestarina, mikä herätti voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan.² 2000- ja 2010-lukujen Suomessa tämä perusasetelma on näkynyt ehkä selvimmin SRK-vanhoillisuuden osakseen saamassa poikkeuksellisen runsaassa medianäkyvyydessä. Julkista keskustelua on käyty niin valtakunnallisessa kuin kirkollisessa sekä erityisesti sosiaalisessa mediassa.³

Uudempi, 2000-luvun puolivälissä virinnyt julkinen keskustelu, on painottunut vahvasti liikkeen kipukohdiksi ymmärrettyihin piirteisiin.⁴ Kestoaihe tässä keskustelussa näyttää olevan SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisi niin sanottuine hoitokokouksineen. Tämän ajanjakson kriittinen historiatieteellinen tutkimus on pääosin vielä tekemättä. Erityisesti sosiaalisessa mediassa käytävässä kirkollisessa keskustelussa hoitokokous-käsite vaikuttaa kantavan jo yksiselitteisen kielteistä merkityssisältöä eräänlaisena ”hengellisen väkivallan” arkkityyppinä.⁵ Hoitokokoukset herättivät runsasta mediahuomiota jo tapahtuma-

¹ Kotimaapro.fi 6.2.2014, ”Herätysliikkeet mahtuvat kirkon liivintaskuun”; Talonen 2014, 19-34.

² Laestadius 1994, 113-137; Lohi 1989, 172.

³ Talonen 2013 b, 188-191.

⁴ Keskustelu alkoi sosiaalisessa mediassa vuoden 2005 tienoilla. Se on noussut valtakunnalliseen julkisuuteen erityisesti keväällä 2009 sekä vuosina 2010-2014. Liikettä koskevan keskustelun keskeisimpiä teemoja ovat olleet 1970-luvun hoitokokoukset, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, kielteinen suhtautuminen raskauden ehkäisyyn ja naispappeuteen, eksklusiivinen seurakuntaoppi ja kirkon valtalinjasta poikkeava opetus sakramenteista. Ks. esim. Yle.fi 17.3.2009, ”Lestadiolaiset pitävät kiinni ehkäisykiellosta”; Yle.fi 20.4.2011, ”Lestadiolaisten johtohenkilöistä tutkintapyyntö poliisille”; Kotimaa24.fi 22.03.2012, ”Professori: Jumalan valtakunnasta sulkeminen ihmisoikeusloukkaus”; Hs.fi 12.9.2014 ”Suurperheen äiti: lestadiolaisnaisten omaa tahtoa aliarvioidaan”.

⁵ Katso esimerkiksi SRK-vanhoillisuuteen kriittisesti suhtautuvan Omat polut-nettisivuston kategoria ”hoitokokoukset”. Se sisältää 142 hoitokokouskriittistä artikkelia (<https://freepathways.wordpress.com/category/hoitokokoukset/>, viitattu 27.12.2015).

aikanaan; 1970-luvun lopulla. Lehdistössä niitä kutsuttiin muun muassa ”terroriksi Jumalan valtakunnan nimissä”.⁶

Hoitokokouksia tutkinut Aini Linjakumpu määrittelee hoitokokoukset ”julkisiksi ja pakotetuiksi sielunhoidollisiksi tilanteiksi, joiden pyrkimyksenä oli arvioida ja korjata ihmisen uskonelämään liittyviä asioita”.⁷ Hoitokokouksille tunnusomaisena hän näkee sen, että sielunhoitoa ei niissä toteutettu hoidettavien omasta pyynnöstä, vaan muiden aloitteesta. Siihen, milloin hengellisessä kontekstissa on kysymys pakottamisesta, on ulkopuolelta vaikea ottaa kantaa. Muilta osin määritelmä näyttää pitävän paikkansa.

Linjakummun mukaan hoitokokoukset ovat todennäköisesti Suomen suurin kollektiivinen trauma viime sotien jälkeen.⁸ Tehokkaasti organisoituna ja koko SRK-vanhoillisuuden läpäisseenä ilmiönä ne tavoittivat kymmeniä tuhansia ihmisiä ja jättivät lähtemättömät jäljet monen elämään. Linjakumpu arvioi hoitokokousten yhteiskunnallisen vaikutuksen suuremmaksi kuin esimerkiksi Lapuan liikkeen toiminnan, joka on kuitenkin saanut osakseen voimakkaampaa tutkimuksellista mielenkiintoa. Tämän pohjalta hän katsoo SRK-vanhoillisuuden olevan yhteisönä haavoittunut eli kollektiivisesti traumatisoitunut.⁹

Vuonna 2011 herätysliikkeen keskusjärjestö SRK pahoitteli kustantamassaan Päivämies-lehdessä 1970-luvun kriisivaiheessa esiintynyttä ”hengellistä väkivaltaa”.¹⁰ Päivämieheissä elokuussa 2011 julkaistussa SRK:n johtokunnan kannanilmaisussa todettiin, että hoitokokouksissa ilmeni ”julkista ripittäytymistä ja parannuksen vaatimista sanelun mukaan sekä sellaista harhakäsitystä, että SRK:n tai rauhanyhdistysten johtokunta muodostaisi maan päällä eräänlaisen ’Jumalan huoneen hallituksen’”. Kannanilmaisussa hoitokokouksille tyypillisinä ongelmallisina ilmiöinä mainitaan myös ”yksilön omantunnon vähättely, loukkaava kielenkäyttö ja anteeksiannon kieltäminen”. Kriisiajalle ”leimallisena oppiharhana” kannanilmaisuuksissa mainitsee ”niin sanotun

⁶ Esimerkiksi Kotimaa 9.1.1979 ”*Hengellistä painostamista*”; HS 11.11.1979 ”*Kirkko sallii vanhoillislestadiolaisen terrorin*”; HS 11.11.1979 ”*Ankara usko murtaa ja ahdistaa*”; HS 31.12.1979 ”*Syntiiä ja väärää henkeä*”.

⁷ Linjakumpu 2012, 10.

⁸ Voi kuitenkin kysyä, kestääkö tämä Linjakummun väite kriittistä tarkastelua. Ovatko hoitokokoukset todella suurempi kollektiivinen trauma kuin esimerkiksi sodanjälkeisen Suomen yllä vuosikymmenet leijunut neuvostomiehityksen pelko? Se tavoitti miljoonia ihmisiä ja vaikutti Suomen yhteiskunnalliseen kehitykseen, ilmapiiiriin ja poliittiseen toimintakulttuuriin vuosikymmenien ajan.

⁹ Linjakumpu 2012, 139-147.

¹⁰ Pms. 12.10.2011, ”*SRK:n johtokunnan kannanilmaisuuksissa: SRK:n historiatyön jatko edellyttää keskustelua*”. Julkaistu uudelleen samassa lehdessä 23.5.2012. ”Hengellisen väkivallan” problematiikasta ks. tarkemmin Linjakumpu 2015; Pisilä 2014.

henkiopin: parannuksen vaatimisen erinimisistä hengistä, kuten kuivasta, hempeästä tai kososlaisesta hengestä”.¹¹

Analysoin tässä tutkielmassani tätä niin sanottua henkioppia. On perusteltua olettaa, että se auttaa olennaisella tavalla ymmärtämään, mistä herätysliikkeen 1970-luvun kriisissä oli kysymys. SRK:n johtokunnan kannanilmaisun mukaan henkioppi oli hoitokokousilmiölle ”leimallinen oppiharha”. Myös Linjakummun mukaan henkiopilla oli hoitokokousilmiössä keskeinen rooli.¹² Kokouksissa ihmisiä kehoitettiin tai vaadittiin parannukseen usein nimenomaan erilaisista hengistä. Konkreettiset synnit tulkittiin ”väärän hengen hedelmiksi”. Liikkeen piirissä tapahtunutta lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tutkinut Johanna Hurtig viittaa niin ikään tutkimuksessaan kyseiseen oppiin.¹³ Seppo Lohen mukaan 1970-luvun SRK:n opetus hengistä on harmatologisesti mielenkiintoinen. Erilaiset henget saivat nimittäin siinä roolin, joka luterilaisessa teologiassa on perinteisesti varattu perisyynille. On kristinuskon historiassa poikkeuksellista, että ihmisiä kehoitetaan tekemään parannusta hengistä eikä synnistä.¹⁴

Aiheen tutkimisen ajankohtaisuutta puoltaa sekin, että virallisista kannanotoista huolimatta henkioppi vaikuttaa yhä elävän liikkeen ruohonjuuritasolla. Keväällä 2013 kirkollisessa mediassa herättivät huomiota Lempäälän Rauhanyhdistyksen sisäiset kiistat. Niiden yhteydessä erään yhteisön jäsenen uutisoitiin joutuneen ”sidotuksi” eli erotetuksi seurakuntayhteydestä. Kotimaa24-utissivuston haastatteleman Lempäälän Rauhanyhdistyksen

¹¹ Pms. 12.10.2011, ”SRK:n johtokunnan kannanilmaisu: SRK:n historyön jatko edellyttää keskustelua”: ”Ajankohtaisista uskon ja elämään liittyvistä kysymyksistä nousseet keskustelut synnyttivät ajan mittaan niin sanotut hoitokokoukset. Kokoontumisissa saatiin kokea kaivattua sielunhoitoa. Pyrkimyksenä oli sekä yksittäisten ihmisten että koko uskovien yhteisön varjeltuminen yhdessä uskossa, rakkaudessa, opissa ja hengessä. Tällaisina neuvottelut pysyivätkin pääsääntöisesti 1970-luvun alkuvuosina.

Valitettavasti vuosikymmenen puolesta välistä alkaen hoitokokouksissa ilmeni kristillisyydelle vieraita piirteitä, kuten opillisia harhoja ja siitä johtuvia väärinkäytöksiä. Tämä todettiin jo vuonna 1989 Ranualla suviseurojen yhteydessä pidetyssä puhujien- ja seurakuntavanhinten kokouksessa.

Tällainen tuolle ajalle leimallinen oppiharha oli esimerkiksi niin sanottu henkioppi: parannuksen vaatiminen erinimisistä hengistä, kuten kuivasta, hempeästä tai kososlaisesta hengestä. Kokouksissa ilmeni myös julkista ripittäytymistä ja parannuksen vaatimusta sanelun mukaan sekä sellaista harhakäsitystä, että SRK:n tai rauhanyhdistyksen johtokunta muodostaisi maan päällä eräänlaisen ”Jumalan huoneen hallituksen”.

Näiden ilmiöiden ohella alkoi esiintyä myös yksilön omantunnon vähättelyä, loukkaavaa kielenkäyttöä ja anteeksiannon kieltämistä. Toisen ihmisen nöyryyttäminen ei ole milloinkaan oikein, ei myöskään ruumiillinen, henkinen eikä hengellinen väkivalta.

Pahoittelemme esiintyneitä oppiharhoja ja väärinkäytöksiä. On valitettavaa ja jälkikäteen arvioituna myös käsittämätöntä, että tällaiset erehdykset pääsivät leviämään lähes kaikkialle kristillisyytemme toimintaan. Tämytyypiset kokoukset päättyivät 1970-luvun lopussa, kun keskeisesti opinharhoja mukanaan kantaneet saivat erehdyksistään parannuksen armon”.

¹² Linjakumpu 2012, 98-104.

¹³ Hurtig 2013, 36.

¹⁴ Talonen 2013 b, 188-191.

johtokunnan jäsenen mukaan ”sitomisen” perusteena oli se, että erotetussa henkilössä ei ollut ”oikea henki, Jumalan lapsen henki” vaan ”kova ja syyttävä henki”.¹⁵ Myös Hurtig mainitsee tutkimuksessaan SRK:n johtoon kuuluneiden toimihenkilöiden kertoneen syyksi yhteistyöhaluttomuuteensa sen, että yhteistyö olisi vaatinut ”henkilöiden välistä luottamusta ja samassa hengessä olemista”.¹⁶ Jopa rauhanyhdistysten säännöt painottavat yhä ”oikean hengen” merkitystä. Esimerkiksi Oulun Rauhanyhdistys toimii sääntöjensä mukaan ”yhdessä hengessä” keskusjärjestönsä eli SRK:n kanssa. Yhdistyksen jäseneksi voidaan hyväksyä 15 vuotta täyttänyt, uskovainen henkilö, ”joka on omaksunut näiden sääntöjen 2 §:ssä mainitun opin ja tullut osalliseksi siinä tarkoitettusta hengestä”. Lisäksi yhdistys ”levittää omaksumansa hengen mukaista kirjallisuutta, sanoma- ja aikakauslehtiä sekä muita kustanteita.”¹⁷

1.1 Aikaisempi tutkimus

Perusteellisimmin SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisiin on ehkä tähän mennessä perehtynyt edellä mainittu Lapin yliopiston tutkija Aini Linjakumpu politologisessa tutkimuksessaan ”*Haavoittunut yhteisö – hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*”. Myös vuonna 1980 julkaistu Miikka Ruokasen systemaattisteologinen tutkimus ”*Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus*” liittyy kiinteästi aihepiiriin. Hoitokokousaikaa luotaavat myös Jani Alatalon, Matias Haukkalan, Tuomas Lohen ja Janne Metsänheimon historiatieteelliset pro gradu -tutkielmat sekä Jani Alatalon vuonna 2014 julkaistu historiatieteellinen väitöskirja.¹⁸ Aihepiiriä on jonkin verran sivuttu myös joissakin SRK:n vuosikirjoissa ja paikallisrauhanyhdistysten historiikeissa.¹⁹

¹⁵ Kotimaa24.fi 12.4.2013, ”*Kiusaamisesta kertonutta puolustanut Jumalan valtakunnan ulkopuolelle?*”: ”Tämä ajatus tuntui tulevan seurakuntapäivässä ihan seurakunnan taholta. Seurakunnalla on ymmärrys uskon asioissa. Useissa puheenvuoroissa seurakuntapäivillä tuli esille, että Simossa ei ole oikea henki, Jumalan lapsen henki. Tuli esille, että Simo ei ole uskomassa samalla tavalla kuin me, jos ei ole uskomassa ei voi tervehtiä Jumalan terveellä. Oikea henki on, että löytää itsensä pienen paikalta, oikea henki perustuu armoon ja anteeksiantamukseen, hän sanoo.

- On palaamisen armo, kun löytää itsensä pienen paikalta, kun haluaa uskoa omat synnit anteeksi. Johtokunnan jäsenen mielestä kaikki viime sunnuntain seurakuntapäivässä käytetyt puheet olivat armollisia ja hänen mielestään puolestaan kiusaamista kokenutta henkilöä puolustaneella Saarimaalla oli ’kova ja syyttävä henki’.”

¹⁶ Hurtig 2013, 103.

¹⁷ Oulun Rauhanyhdistys Ry:n säännöt: 2§ ja 4§; Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n säännöt: 2§, 4§, 9§ ja 17§ (http://www.oulunrauhanyhdistys.fi/fi/yhdistys/yhdistyksen_saannot/, viitattu 29.12.2015).

¹⁸ Alatalo 2006; 2014; Haukkala 2010; Linjakumpu 2012; Lohi 2000; Metsänheimo 2016 Ruokanen 1980.

¹⁹ Perusteellisimmin ehkä Savela 1990.

Ruokasen edellä mainittua tutkimusta lukuun ottamatta SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisiä on kuitenkin tutkittu vähän systemaattisen teologian näkökulmasta. Ylipäätään kirkon sisällä vaikuttavia herätysliikkeitä on viime vuosikymmeninä tutkittu suhteellisen vähän systemaattisen teologian metodein. Tutkimus on painottunut historiatieteisiin sekä aivan viime vuosina myös yhteiskuntatieteisiin Lapin yliopiston Lestadionismi-hankkeen myötä.²⁰

1.2 Tutkimuskysymys ja metodi

Systemaattisteologisella tutkimuksellakin on paljon annettavaa myös herätysliikkeitä ja niiden kriisejä koskevalle tutkimukselle. Analysoimalla käsitteitä ja niiden yhteyksiä eli käsitejärjestelmiä systemaattinen analyysi voi avata historiallisten tapahtumien taustoja. Käsitteet ja niiden muodostamat järjestelmät ohjaavat ajattelua ja sen myötä käyttäytymistä. Käsitteiden ymmärtäminen auttaa osaltaan paremmin ymmärtämään, miksi ajassa ja paikassa tapahtui niin kuin tapahtui. Systemaattinen analyysin vahvuus on *systeme-immanentius* eli se, että se lähestyy asioita uskonnon omasta sisäisestä käsitejärjestelmästä käsin. Samalla se pyrkii rationaalisuuteen, kriittisyyteen ja objektiivisuuteen.²¹

Tässä tutkimuksessa analysoin Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen opetusta hengistä ja henkivalloista 1970-luvun lopun kriisiaikana sekä tämän opetuksen teologianhistoriallista taustaa. Rajaan tarkasteluni vuosiin 1976 -1979, koska monet tutkimukset viittaavat siihen suuntaan, että pahin kriisi ajoittui näille vuosille.²² Niin ikään rajaan lähdeaineistoni edellä mainitun yhdistyksen julkaisemaan viikoittain ilmestyvään Päivämies-lehteen. Ilman tätä rajausta aineisto paisuisi tutkimuksen kannalta hallitsemattomaksi. Rajaus ei ole kuitenkaan mielivaltainen tai liian suppea: on

²⁰ Lestadionismi-hanke on Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan käynnistämä ja Suomen Akatemian taloudellisesti tukema tutkimusprojekti. Tutkimusryhmä on määritellyt hankkeen päämäärän ja metodit seuraavasti: ”Hankkeessamme (I) politisoimme lestadiolaista teologiaa ja (II) teemme näkyväksi lestadiolaisen uskon harjoittamisen politiikkaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että (i) lähestymme lestadiolaisuutta protestanttisen poliittisen teologian traditiona; ja että (ii) tulkitsemme sitä yhtenä kansalaisuskonnon muotona. Hypoteesimme on, että kaikista suomalaisen kansanuskonnon muodoista lestadiolaisuus on puhtaasti teologisin ja poliittisesti kaikkein julkilausutuin.”

(<https://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden-tiedekunta/Tutkimus/LAPPEAn-hanketoiminta/Tutkimushankearkisto/Lestadionismi-maallistuvassa-Suomessa>, viitattu 30.12.2015)

²¹ Jolkkonen 2007, 20.

²² Haukkala 2010, 54-70; Lohi 2000, 90-96; Pms. 12.10.2012, ”SRK:n johtokunnan kannanilmaisu: SRK:n historiatyön jatko edellyttää keskustelua”.

perusteltua olettaa, että laajalevikkisenä ja viikoittain ilmestyvänä SRK:n pää-äänenkannattajana Päivämiehellä oli keskeinen rooli uusien opillisten korostusten levittämisessä liikkeen ruohonjuuritasolle.²³ Sitä voi näin ollen pitää hyvänä ikkunana liikkeen tärkeimpiin opillisiin korostuksiin ja niistä johdettuihin tulkintoihin.

Aiemman tutkimuksen vähäisyyden vuoksi aihe vaatii välttämättä poikkeuksellisen runsasta taustoitusta tullakseen ymmärretyksi. Myös SRK-vanhoillisen maallikkoteologian kontekstisidonnaisuudesta ja käsitteiden epätarkkuudesta johtuen, aihetta on mahdotonta lähestyä puhtaan systemaattisen analyysin keinoin. Käsitteitä on mahdollista ymmärtää vain huomioimalla aiempi opillinen kehitys ja senhetkinen historiallinen konteksti. Tästä syystä käyttämäni metodia voi luonnehtia systemaattis-kirkkohistorialliseksi tai systemaattis-genealogiseksi: teologian- ja tapahtumahistoriallinen taustoitus tukee käsiteanalyysia. Tätä ratkaisua puoltaa se, että myös Ruokanen omassa tutkimuksessaan, systemaattisen analyysin ohella, ottaa huomioon liikkeen silloisen yhteisöllisen ja kirkollis-yhteiskunnallisen tilanteen sekä hajaannushistorian.²⁴ Valitsemani metodi on mielestäni perustelluin ratkaisu, kun kyseessä on SRK-vanhoillisuuden kaltainen akateemista teologiaa osin jopa vierastava maallikkoliike.

1.3 Tutkimusaineisto: Päivämies-lehti

Päivämies on SRK:n julkaisema viikoittain ilmestyvä kristillinen sanomalehti. Se on perustettu vuonna 1954 ja ilmestyy yhä. Nimensä lehti on saanut suomalaisesta arkkipiiristä, joka on nykyisessä virsikirjassa numerolla 212: ”Ain seuraa sotaa rauha, päivämies palkitaan...”.²⁵ Vanhahtava ilmaisu viittaa Matteuksen evankeliumin vertaukseen viinitarhan päivätyöläisistä. (Matt. 20:1-16).²⁶

1960-luvun alun hajaannuksen²⁷ jälkeen Päivämies suuntautui hyvin vahvasti taustayhteisönsä pää-äänenkannattajaksi. Päätehtäväksi muodostui SRK:n ja rauhanyhdistysten toiminnasta tiedottaminen sekä herätysliikkeen opetuksen, hengellisyyden, arvojen ja normien sanoittaminen ja puolustaminen.

²³ Linjakumpu 2012, 61-76.

²⁴ Ruokanen 1980, 7-14, 30-36, 56-67, 111-141, 154-157.

²⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja 212:4

²⁶ Koukkari & Palola 2005, 157-168; Palola 2011, 231-256.

²⁷ Ks. luku 2.1.2. ”1960-luvun alun hajaannus”.

Lehti otti aktiivisesti kantaa yhteiskunnallisiin ja kirkollisiin ilmiöihin, mutta vain SRK-vanhoillisen uskon ja moraalien näkökulmasta.²⁸

Tutkimusajanjaksollani, vuosina 1976-79, Päivämies-lehden levikki oli 20 000-22 000. Päätoimittajina mainittuina vuosina toimivat Eino Kimpimäki (1913-1998) ja Voitto Savela (1937-2002). Vuonna 1961 päätoimittajaksi valittu Eino Kimpimäki jäi eläkkeelle vuonna 1978, jonka jälkeen tehtävässä aloitti Voitto Savela 1.8.1978 alkaen.²⁹

Lehden pääsisällön muodostavat Raamatun tekstejä selittävät hartauskirjoitukset, yhteiskunnallis-kirkollisesti kantaaottavat pääkirjoitukset sekä rauhanyhdistysten toimintaa käsittelevät uutisartikkelit. Tyylillisesti niin hartaus-, pää- kuin uutiskirjoituksetkin ovat hyvin samankaltaisia: tunteikkaita, hengelliskokemuksellisia, perinteistä lestadiolaista saarnaa muistuttavia hartaustekstejä, joissa teroitetaan lukijan mieleen yhä uudelleen ja uudelleen herätysliikkeen eksklusiivista seurakuntaoppia, Hengen virka-teologiaa, maailmanlopun odotusta, maallikkorippikäytäntöä ja moraalinormeja. Tästä syystä olen päättänyt hyödyntämään analyysissäni kaikkia kirjoitustyyppisiä. Oletan niiden kaikkien ilmentävän Päivämiehen toimituksen, SRK:n johdon ja SRK-vanhoillisen herätysliikkeen opetusta ja teologista linjaa.

Oletustani tukevat seuraavat seikat: kokonaishavaintoni on, että vuosina 1976-79 Päivämiehen kirjoitukset ovat niin tyyliltään kuin sisällöltään erittäin yhtenäisiä. Merkittävää teologista variaatiota on lähes mahdotonta löytää. Lehden toimitus kertoo myös avoimesti pyrkivänsä valvomaan tarkoin sen sisältöä, jottei Päivämies sisältäisi mitään hengellisesti vahingollista. Tällöin on oikeutettua olettaa, että lehden kaikki kirjoitukset ilmentävät sen taustayhteisössä yleisesti hyväksytyjä näkemyksiä. Lisäksi liikkeen historiasta selviää, että vuoden 1960 hajaannuksen aikana ja jälkeen SRK:n johto kontrolloi tarkoin liikkeen julkaisuja. Se oli valmis rajuihinkin toimenpiteisiin estääkseen virallisesta opetuksesta poikkeavan materiaalin pääsyn julkisuuteen.³⁰

²⁸ Metsänheimo 2016, 8; 22-27; Palola 2011, 428-433.

²⁹ Junttila 2016.

³⁰ Pms. 17.3.1976 *"Heikon matkasisaren psalmi"*: "Toimituksessa yritetään pitää huolta, ettei väärä henki pääse turmelemaan meille niin rakasta Päivämiestä, joka on kuin tuore öljyyn lehti, joka virvoittaa meidän heikkojen vaellusta korpitaipaleella." 1960-luvun alun hajaannuksen yhteydessä SRK:n vuosikokous antoi johtokunnalle tehtäväksi valvoa, ettei SRK:n julkaisemissa lehdissä esiinny erimielisyyksiä Jumalan valtakunnan peruskysymyksissä. Tämän vuoksi johtokunta mm. irtisanoi Päivämiehen päätoimittajan tehtävästä Eino J. Pietilän. Syyksi todettiin, että hän oli julkaissut lehdessä "kahdenlaisia kirjoituksia". Joissakin kirjoituksissa oli ollut "väärä henki" ja ne olivat "taistelleet seurakuntaa vastaan". Lisäksi SRK:n työvaliokunta irtisanoi johtokunnan suostumuksella Siionin Lähetyslehden toimittajana toimineen Paavo Viljasen, joka

1.4 Tutkimuksen eteneminen ja keskeiset käsitteet

Käytän tässä tutkimuksessa analyysin kohteena olevasta herätysliikkeestä selvyyden vuoksi nimitystä ”SRK-vanhoillisuus”. Lestadiolainen herätysliike on hajaantunut moniin osaryhmiin. Jouko Talosen mukaan yli tuhannen jäsenen lestadiolaisryhmiä on maailmassa tällä hetkellä seitsemän.³¹ Tämä tutkimus käsittelee lestadiolaisuuden suurinta osaryhmää, rauhanyhdistysten ja niiden keskusjärjestön SRK:n kautta toimintansa organisoinutta vanhoillislestadiolaisuuden haaraa. Kun julkisuudessa puhutaan lestadiolaisuudesta tai vanhoillislestadiolaisuudesta, tarkoitetaan usein nimenomaan SRK-vanhoillisuutta. Molemmat ovat kuitenkin laajempia käsitteitä. Lestadiolaisuutta edustavat SRK-vanhoillisuuden ohella esimerkiksi esikoislestadiolaisuus ja uusiheräys. Myös vanhoillislestadiolaisuus on SRK:tä laajempi käsite: vanhoillislestadiolaista traditiota jatkavat SRK-vanhoillisuuden lisäksi muun muassa Suomen rauhansanalaisuus, erityisesti sen ruotsinkielinen siipi (LFF, Laestadianernas Fridsföreningars Förbund), ja USA:n töröläläisyys eli First Apostolic Lutheran Church.³²

Käsitteillä ”liike” tai ”herätysliike” viitataan SRK-vanhoillisuuteen. Organisaatiota tarkoittaessani puhun SRK:stä. Sen johtokuntaa ja tärkeimpiä toimihenkilöitä tarkoittaessani käytän käsitteitä ”SRK:n johto” tai ”liikkeen johto”. Viitattaessani henkiä ja henkivaltoja koskevaan opetukseen käytän termiä ”henkioppi”.

Seuraavassa pääluvussa teen katsauksen 1960- ja 1970-lukujen SRK-vanhoillisuuden tapahtumahistoriaan ja sen taustoihin. Sen jälkeen esittelen lyhyesti SRK-vanhoillisen maallikkodogmatiikan yleispiirteitä. Sen tehtyäni analysoin Päivämiehen opetusta hengistä ja henkivalloista vuosina 1976 -1979. Lopuksi teen yhteenvedon ja loppuarvion.

2. Teologianhistoriallinen tausta

1960-luvun alun hajaannuksessa SRK-vanhoillisuus menetti kahdeksi vuosikymmeneksi kirkollisen ja osin myös yhteiskunnallisen ”salonkikelpoisuutensa”. Jopa liikkeen kirkollinen kotipaikkaoikeus asetettiin kyseenalaiseksi. 1960- ja 1970-lukujen mittaan herätysliike niitti kirkon piirissä

oli yrittänyt julkaista toimittamassaan lehdessä hajaannuksessa voitolle pääsnyttä maallikkolinjaa arvostelleen kirjoituksen. Ks. tarkemmin Palola, 2011, 428-433, 438-441.

³¹ Talonen 2001, 11-30.

³² Talonen 2014, 19-34.

mainetta väitetyillä spiritualismilla, irrationalismilla sekä kirkon tunnustuksesta poikkeamisella. Varsinkin 1970-luvun loppupuolella SRK nousi myös valtakunnalliseen julkisuuteen erityisesti ”hengelliseksi terroriksi” syytettyjen hoitokokousten vuoksi.³³

2.1. SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisin historiallinen konteksti

Mistä SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisissä oli pohjimmiltaan kysymys? Asia selvenee tarkastelemalla Suomen yhteiskunnallista ja kulttuurista kehitystä ”vaaran vuosista” (1944-1948) 1970-luvun lopulle. Liikkeen 1960- ja 1970-lukujen kehitys on mielestäni perusteltua nähdä yhtenäisenä reaktiona tähän sosiokulttuuriseen kehitykseen.³⁴

2.1.1. Yhteiskunnallinen murros kriisin taustalla

Sisällissodan jälkeisessä ”valkoisessa Suomessa” SRK-vanhoillisuuden asema oli suhteellisen vakaa. Liike tuki yhteiskuntaa kannatelleita arvoja ja normeja: nationalismia, patriotismia, perhekeskeisyyttä, täysraittiuutta, kommunismin vastaisuutta, uhrautuvaa ahkeruutta, lainkuuliaisuutta sekä esivaltauskollisuutta. Vastaavasti yhteiskunnassa ja kirkossa SRK-vanhoillisuutta kunnioitettiin, kuten muitakin evankelis-luterilaisen kirkon sisäisiä herätysliikkeitä, yhtenä ”suomalaisen uskonnollisuuden” ilmentymänä. Herännäisyyteen verrattavaa asemaa suomalaisuuden ikonina liike ei kuitenkaan onnistunut saavuttamaan.³⁵

Jatkosodan päättyttyä Moskovan välirauhaan 1944, se agraarinen ja konservatiivinen, oikeistolainen yhteiskunta, jossa herätysliike oli kokenut olonsa turvalliseksi, alkoi hävitä sen ympäriltä. Rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti kommunistien toiminta tuli sallia. Tämän myötä vasemmistolainen, kommunistien pitkälti hallitsema, Suomen kansan demokraattinen liitto (SKDL) vakiintui nopeasti merkittäväksi poliittiseksi toimijaksi. Yhteiskunnallinen ilmapiiri alkoi

³³ Alatalo 2014, 94-125; Kurvinen 1980, 7-11; HS 11.11.1979 ”Ankara usko murtaa ja ahdistaa”; HS 11.11.1979 ”Kirkko sallii vanhoillislestadiolaisen terrorin”; Km. 9.1.1979 ”Hengellistä painostamista”; Km. 3.4.1979 ”Mitä piispat pelkäävät?”.

³⁴ Alatalo 2014, 36; Kortteinen 1982, 11; Ihonen 2001, 154; Jokinen & Saaristo 2002, 85–91; Linjakumpu 2012, 40–41; Savela 2007, 56-61.

³⁵ Alatalo 2014, 31; Talonen 1988, 92; Talonen 2016. Herännäisyyden julkisuuskuvasta ks. Huhta 2001.

muuttua. Herätysliike ja yhteiskunta eivät enää jakaneet samoja arvoja yhtä kiinteästi kuin ennen.³⁶

1960-luvun alusta 1970-luvun loppuun tultaessa suomalainen yhteiskunta oli läpäissyt monella mittarilla mitaten yhden Euroopan historian rajuimmista rakennemuutoksista. Agraarinen, maatalouteen perustunut yhteiskunta oli muuttunut kaupungistuneeksi ja teollistuneeksi sosiaalivaltioksi. Samalla myös kulttuuri oli muuttunut. Perhe- ja sukukeskeinen, pietistisen kristinuskon ja oikeistokonservatiivisten arvojen hallitsema yhteiskunta oli muuttunut ilmapiiriltään individualistisemmaksi, arvoiltaan liberaalimmaksi ja poliittisesti vasemmistolaisemmaksi. Keskikaljan myynti oli vapautettu, abortti- ja avioerolainsäädäntöä lievennetty, seksuaalimoraali muuttunut, perhesuunnittelu yleistynyt ja evankelis-luterilaisessa kirkossa käytiin kiihkeää keskustelua historiallis-kriittisestä eksegetiikasta sekä naispappeudesta, vain muutamia esimerkkejä mainitakseni.³⁷

Vertailukohtana mainittakoon, että toisen suuren kirkollisen herätysliikkeen, herännäisyyden, ratkaisu muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa oli mukautuminen. On vaikea sanoa, kuinka tietoinen tämä strategia oli. Joka tapauksessa körttipietismin tuntomerkkejä vielä 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla olivat armonjärjestysteologia, lain kolmas käyttö, rigoristinen pyhityskilvoitus ja näkyvä ”maailmasta erottautuminen” pukeutumista myöten. Sodan jälkeen, erityisesti 1960-luvulta alkaen, käännyminen ja maailmasta erottautuminen korvautuivat vähitellen kansankirkollisuudella ja kasteen objektiivisuuden korostamisella. Mukautumiskehitys on jatkunut: esimerkiksi Hanna Salomäen vuonna 2010 julkaistussa herätysliiketutkimuksessa herännäisväki oli arvo- ja moraalikysymyksissä herätysliikkeistä kaikkein lähimpänä suomalaisen yhteiskunnan keskiarvoa.³⁸

SRK-vanhoillisuus reagoi yhteiskunnan muutokseen toisin kuin herännäisyys. Liike päätyi 1960- ja 1970-luvuilla melko johdonmukaiseen vastakkainasetteluun meneillään olleen kulttuurisen kehityksen kanssa. Kun herännäisyys madalsi ”maailman” ja liikkeen välistä rajaa, SRK-vanhoillisuus pyrki tekemään sen selväksi. ”Maailman” ja ”Jumalan valtakunnan” välistä ”korkeaa muuria” alleviivattiin torjumalla muun muassa alkoholinkäyttö,

³⁶ Alatalo 2014, 37, 65; Kortteinen 1982, 11; Ihonen 2001, 154; Jokinen & Saaristo 2002, 85–91; Linjakumpu 2012, 40–41; Vahtola 2004, 379-382; 386-387; 402-413; 446-450.

³⁷ Alatalo 2014, 37, 65; Kortteinen 1982, 11; Ihonen 2001, 154; Jokinen & Saaristo 2002, 85–91; Linjakumpu 2012, 40–41; Vahtola 2004, 379-382; 386-387; 402-413; 446-450.

³⁸ Salomäki 2010, 40-45, 323-349; Talonen 2004, 108-127.

seksuaalimoraalin höltyminen, televisio, perhesuunnittelu, poliittinen vasemmistolaisuus, Suomen Maaseudun Puolue (SMP) sekä Kristillinen Liitto (nyk. Kristillisdemokraatit). Herätysliike torjui niin ikään tuolloin kirkollisessa keskustelussa olleen pappisviran avaamisen naisille, kristillisten tunnustuskuntien välisen ekumenian, evoluutioteorian ja historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen.³⁹

Liikkeen kannanotot näyttäytyvät johdonmukaisina ottamalla taustaoletukseksi pyrkimyksen pitää kiinni herätysliikkeen omaleimaisesta identiteetistä sekä 1960-luvun kulttuurimurrosta edeltäneistä arvoista ja normeista. Herätysliikkeen 1960- ja 1970-lukujen tapahtumat tulee siis mielestäni nähdä yhtenäisenä kriisijaksona. Kuohunnassa oli useita vuosia kestäviä suvantovaiheita, mutta taustalla vaikutti kuitenkin jatkuvasti sama pelonaihe: huoli herätysliikkeen identiteetin säilymisestä. Liikkeen äänenkannattajan, Päivämies-viikkolehden, kirjoituksissa tämä näkyy ”piiritystunnelmana” ja voimakkaana eskatologisena lähiodotuksena.⁴⁰

2.1.2. 1960-luvun alun hajaannus

1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla SRK-vanhoillisuuteen lukeutuneet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papit⁴¹ onnistuivat rakentamaan aiemmin lahkona pidetylle liikkeelle suhteellisen vakaan ja kunnioitetun aseman kirkossa ja yhteiskunnassa. Asemansa vakiinnuttaneeseen liikkeeseen liittyi vuosien 1945-61 välisenä aikana yhä enemmän pappeja. Samalla SRK-vanhoillisuus säilyi perusluonteeltaan maallikkojohtoisena kansanliikkeenä.

Pappien yhä näkyvämpi rooli aiheutti jännitteitä suhteessa maallikkoaktiivisuutta korostaneeseen traditioon. Lestadiolaisuuteen on kuulunut alusta alkaen pietistisestä teologiasta kumpuava kriittisyys suhteessa kirkkoinstituutioon ja akateemiseen teologiaan. Tämä asenne on elänyt kirkkoa esivaltana kunnioittavan suhtautumistavan rinnalla. Pappien vaikutusvallan

³⁹ Alatalo 2014, 41-54, 64-68, 84-94.

⁴⁰ Esimerkiksi Pms. 11.2.1976, s. 1 ”*Siionin tähden en minä vaikene*”; Pms. 10.3.1976, s. 5 ”*Jumalan valtakunnan työhön yhtenä miehenä*”; Pms. 4.1.1979, s. 1 ”*Seurakuntapäivä Oulussa*”; Pms. 17.1. 1979, s. 3 ”*Uskon kautta*”.

⁴¹ Tällaisia vaikutukseltaan merkittäviä pappeja olivat erityisesti Väinö Havas (1898-1941), Oskari Heikki Jussila (1888-1955) ja Leonard Pietari Tapaninen. Ks. Juva 1989; Kärkkäinen 1994; Tapaninen 2007; Viljanen 1943.

kasvaessa osa maallikkosaarnaajista pelkäsi herätysliikkeen teologisen omaleimaisuuden vaarantuvan.⁴²

Jännitteiden kasautuminen kesti kauan. Tärkeä taitekohta oli kuitenkin vuonna 1945 järjestetty niin sanottu ”Antinpäivän kokous”. SRK:n johto suostui tuolloin sovintoneuvotteluihin liikkeestä vuonna 1934 erkaantuneen rauhansanalaisuuden kanssa. Antinpäivänä 30.11.1945 Oulun luterilaisella rukoushuoneella järjestetty kokous päättyi sovintoon: hajaannus katsottiin päättyneeksi.⁴³

Pian kuitenkin osoittautui, että sovinto oli rakennettu hataralle perustalle: tärkeimmät hajaannukseen johtaneet syyt olivat jääneet neuvotteluissa käsittelemättä. Sovinto oli solmittu lähinnä sen pohjalta, että neuvottelijat molemmin puolin kokivat liikuttavaa ”hengen yhteyttä” keskenään. Keskeisin käsittelemättä jäänyt kiistanaihe koski sitä, mitä vuoden 1934 hajaannuksessa oli teologisessa mielessä tapahtunut. Oliko rauhansanalaisuus irrottautunut ainoasta pelastavasta seurakuntayhteydestä muodostaen oman hereettisen ryhmän, lestadiolaisin termein ilmaistuna ”eriseurana? Vai oliko hajaannuksessa kysymys seurakuntaopin näkökulmasta toissijaisista asioista, inhimillisistä ristiriidoista, ”rakkaudettomuudesta”? Klassisilla kirkko-opillisilla termeillä ilmaisten erimielisyys koski sitä, oliko hajaannuksessa kysymys skismasta vai heresiasta.⁴⁴

SRK:n johdon solmima sovinto herätti paheksuntaa liikkeen ruohonjuuritasolla. Vaikutusvaltaisen keskipohjalaisen maallikkosaarnaajan Heikki Saaren johdolla Porissa 16.2.1946 pidetty kokous asettui jyrkin sanankääntein vastustamaan Antinpäivän kokouksen ”ennenkuulumatonta eksytystä”. Porin kokouksen hyväksymä julkilausuma tuomitsi jyrkin sanoin sen, että ”eriseuraa” ja ”hengen saastaa” hyväksyttiin ”kristillisyyden” yhteyteen ”tekemällä parannusta pelkästä rakastamattomuudesta”.⁴⁵ Porin julkilausuman laatijat katsoivat SRK-vanhoillisuuden tärkeimmän teologisen identiteettitekijän, eksklusiivisen seurakuntaopin, olevan uhattuna. Heidän mukaansa maailmassa voi olla kerrallaan vain yksi näkyvä seurakunta, jossa Pyhä Henki vaikuttaa. Tästä seurakunnasta he katsoivat rauhansanalaiisten irrottautuneen vuoden 1934 hajaannuksessa. Sen myötä rauhansanalaiset menettivät Pyhän Hengen. Päästäkseen jälleen pelastuksen osallisuuteen jokaisen rauhansanalaisen tulisi

⁴² Ruokanen 1980, 57-58; Palola 2011, 324-328, 392-400; Talonen 2016.

⁴³ Palola 2010, 425-432; Vuollo 1999, 159-161.

⁴⁴ Leinonen 1989, 161-181; Palola 2010, 425-432; Vuollo 1999, 159-161.

⁴⁵ Leinonen 1989, 161-181; Palola 2010, 432-441; Vuollo 1999, 159-161.

yksilönä ”tehdä parannus eriseurasta”. Sovintoneuvottelujen hyväksyminen oli mahdotonta, koska ainoan pelastavan seurakunnan yhteyteen saattoi liittyä ainoastaan henkilökohtaisen parannuksen, ei kollektiivisen sopimuksen, kautta. Sovinto, jossa rauhansanalaisia ei selkeästi vaadittu tunnustamaan syyllisyyttään hajaannukseen eli ”eriseuraan”, hämärsi seurakunnan rajoja ja antoi mahdollisuuden ajatella, että maailmassa voi olla yhtä aikaa useita pelastavia seurakuntayhteyksiä.⁴⁶

Antinpäivänä 1945 solmittu sovinto kaatui Torniossa 19.–21.3.1946 pidetyssä SRK:n puhujainkokouksessa. Alun perin tuossa kokouksessa oli tarkoitus sinetöidä lopullisesti ryhmien välinen sovinto. Liikkeen ruohonjuuritasolla heränneen kuohunnan pelästyttämänä SRK:n johto kuitenkin perääntyi sovintosopimuksesta sekä julkaisi kannanoton, jossa ilmoitti rauhansanalaisuuden, ”pikkuesikoisuuden”, edustavan eriseuraa ja väärää oppia.⁴⁷ Tornion kokous ei hyväksynyt sellaisenaan Heikki Saaren johdolla pidetyn Porin kokouksen teräväsanaisista julkilausumaa. Kokonaisuutena sovinnon kaatuminen oli silti voitto seurakuntaoppia SRK-vanhoillisuuden keskusdogmina korostaneelle jyrkälle maallikkosiivelle. Epäonnistunut sovintoyritys vahvisti SRK-vanhoillisuuteen kuuluneiden pappien ja maallikoiden välistä jännitettä, koska papit olivat olleet maallikkoja aktiivisempia sovintoneuvotteluissa. Erityisen hankalaan asemaan joutui Ylitornion kirkkoherra Leonard Pietari Tapaninen (1893-1982). Hän oli ajanut sovintoa aktiivisimmin ja oli Tornion kokouksessa ainoita SRK-vanhoillisia, jotka kieltäytyivät määrittelemästä rauhansanalaisuutta ”eriseuraksi”. Epäonnistuneen sovintoyrityksen aiheuttamat jännitteet loivat pohjaa uudelle hajaannukselle.⁴⁸

Jännitteet alkoivat purkautua 1950-luvun puolivälin jälkeen. Vuonna 1957 Kuopion suviseurojen yhteydessä pidetyn SRK:n puhujien ja seurakuntavanhinten kokouksen aiheena oli kaste. Kokouksessa alustivat maallikkosaarnaaja Toivo Leppänen ja Ouluun tuomiorovastiksi siirtynyt L.P. Tapaninen. He päätyivät alustuksissaan hyvin erilaisiin käsityksiin. Leppänen edusti perinteistä lestadiolaista kastenäkemystä, jonka mukaan lapsi on uskova ja siten pelastettu jo ennen kastetta. Kasteen rooliksi jäi olla ”hyvän omantunnon liitto” Jumalan kanssa. Tapaninen puolestaan edusti luterilaisen tunnustuksen kastekäsitystä. Hän

⁴⁶ Leinonen 1989 161-181 ; Palola 2010 432-441; Vuollo 1999, 159-161.

⁴⁷ Leinonen 1989 161-181; Palola 2010 432-441; Vuollo 1999, 159-161.

⁴⁸ Palola 2011, 360-375.

katsoi, että lapsi saa uskon ja Pyhän Hengen kasteessa ja tulee siten kasteessa pelastuksen osallisuuteen.⁴⁹

Näin selvä opillinen erimielisyys herätti kokouksessa hämmennystä. SRK:n johto asetti asiaa selvittämään ”sakramenttikomitean”, johon kuului valikoitu joukko pappeja ja maallikkosaarnaajia.⁵⁰ Komitea asettui tukemaan perinteistä lestadiolaista kastekäsitystä, joskin yksi sen jäsenistä, kirkkoherra Pekka Lappalainen, irtisanoutui loppumietinnöstä. Sakramenteja koskevan erimielisyyden tultua julkiseksi SRK-vanhoillisuuden sisäinen kriisi alkoi nopeasti kumuloitua. Erimielisyyden aiheita nousi lisää. Muun muassa suhtautuminen yhteistyöhän Suomen Lähetysseuran (SLS) kanssa jakoi mielipiteitä. ”Lestadiolaispappien veljespiirin” ainoastaan papistolle tarkoitetut kokoukset herättivät joissakin maallikkosaarnaajissa epäluuloa. Pappien epäiltiin suhtautuvan ylimielisesti maallikkosaarnaajiin ja SRK-vanhoilliseen kansanliikkeeseen.⁵¹

Herätysliikkeen sisälle muodostuivat pian ”maallikkolinja” ja ”pappislinja”. Niitä erotti toisistaan lopulta varsin selkeä ekklesiologinen erimielisyys. Maallikkolinja korosti SRK-vanhoillisuuden perinteistä eksklusiivista seurakuntaoppia. Kiinteästi siihen liittyen se katsoi, että pelastavaa uskoa synnyttävää evankeliumia julistetaan ainoastaan *tämän seurakunnan* yhteydessä. Todellisen, ”elävän” evankeliumin julistaminen edellyttää oikeaa sisäistä tilaa, ”asuvaista Pyhää Henkeä”. Sakramentit eivät maallikkolinjan mukaan synnytä pelastavaa uskoa, vaan ainoastaan vahvistavat sitä. Lapsella on heidän mukaansa pelastava usko jo ennen kastetta ja siksi kastamattomana kuolleen lapsen pelastuminen oli selvä asia. Maallikkolinja torjui myös yhteistyön SLS:n kanssa. He katsoivat, että yhteistyö lähetystyössä edellyttäisi yksimielisyyttä uskossa, koska pelastavaa uskoa synnyttävää evankeliumia voi julistaa vain oikeasta uskosta osallinen ihminen. Tätä yksimielisyyttä heillä ei mielestään SLS:n kanssa ollut.⁵²

Pappislinjan kanta oli maallikkolinjan negaatio. Luterilaiseen tunnustukseen vedoten papit katsoivat, että sakramentit eivät ainoastaan vahvista vaan voivat myös synnyttää pelastavaa uskoa. Kastamattomana kuolleen lapsen kohtaloon ei heidän mielestään tulisi ottaa kantaa. Näin linjatessaan he myönsivät, että

⁴⁹ Ruokanen 1980, 57-59; Palola 2011, 400-411; Vuollo 1999, 211-216.

⁵⁰ Toimikuntaan kuuluivat maallikkosaarnaajat Kustaa Ahokas, Arvo Perälä, Heikki Saari ja Usko Typpö sekä papit Mauno Koivuneva ja Pekka Lappalainen. Palola 2011, 406.

⁵¹ Leinonen 1989, 364-390, 405-406, 410; Palola 2011, 400-418; Vuollo 1999, 211-223.

⁵² Leinonen 1989, 364-390; Hulkko 1965, 7-40; Palola 2011, 419-434; Ruokanen 1980, 56-68.

pelastavaa uskoa voi olla myös SRK-vanhoillisuuden ulkopuolella. Pappislinja irtisanoutui liikkeen eksklusiivisen seurakuntaopin teologisista perusteista.⁵³

Luterilaisessa teologiassa sakramenttien validius ei riipu niiden jakajan sisäisestä tilasta. SRK-vanhoillisuuskin on perinteisesti allekirjoittanut tämän käsityksen. Myöntäessään sakramenteille pelastavaa uskoa synnyttävän merkityksen liikkeen papit menivät kuitenkin askeleen pidemmälle. Jos sakramenttien validius ei riipu jakajan sisäisestä tilasta ja sakramentit voivat synnyttää pelastavaa uskoa, pelastavaa uskoa voi syntyä kaikkialla, missä on läsnä trinitaarinen kaste tai oikein asetettu ehtoollinen. Papit katsoivat, että pelastavan uskon syntyminen ei välttämättä edellytä SRK-vanhoillisuuden valtalinjan ainoaksi oikeaksi ymmärtämän seurakunnan ja sen ”Hengen viran” läsnäoloa. Niin ikään ainakin osa pappislinjasta katsoi, Tunnustuskirjoihin vedoten, ettei myöskään suusanallisen evankeliumin julistaminen edellytä osallisuutta Pyhästä Hengestä ollakseen uskoa synnyttävää. Tämä mursi entisestään liikkeen ekklesiologian teologisia tukipilareita. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, miksi pappislinja kannatti myös yhteistyötä SLS:n kanssa. Kun eksklusiivisen seurakuntaopin dogmaattiset perusteet kaatuivat, jäi tarpeettomaksi myös sen pohtiminen, voiko herätysliikkeen ulkopuolella olevien kanssa tehdä lähetysyhteistyötä.⁵⁴

Kysymykset sakramenteista ja yhteistyöstä SLS:n kanssa ilmensivät taustalla olevaa laajaa ekklesiologista erimielisyyttä. Maallikkolinjan näkemys seurakunnasta oli *eksklusiivinen* ja *staattis-mekaaninen*. Heidän teologiansa lähtökohta oli oppi ainoasta oikeasta seurakunnasta, jonka löytäminen oli kriteeri todellisen evankeliumin ja Kristuksen löytämiselle. Pappislinjan ekklesiologia oli puolestaan *dynaaminen*. Heidän mukaansa seurakunta realisoituu siellä, missä evankeliumia julistetaan puhtaasti ja sakramentit jaetaan oikein. Kun maallikkolinja näki oikean seurakunnan ja oikean evankeliumin uskon kriteereinä, pappislinja näki puhtaasti julistetun sanan ja sakramenttien oikean vieton oikean seurakunnan kriteereinä. Maallikkolinjalle ainoa oikea seurakunta, Pyhän Hengen omaavien ihmisten joukko, oli teologian lähtökohta, apriorinen totuus, josta käsin kaikkea muuta tuli arvioida. Pappislinja ei puolestaan suostunut näkemään SRK-vanhoillista seurakuntaa samalla tavoin apriorisena totuutena. Sen sijaan

⁵³ Hulkko 1965, 7-40; Palola 2011, 419-434; Ruokanen 1980, 56-68.

⁵⁴ Hulkko 1965, 7-40; Palola 2011, 419-434; Ruokanen 1980, 56-68.

seurakuntaa tuli arvioida muiden lähtökohtien, esimerkiksi luterilaisen tunnustuksen, valossa.⁵⁵

Ilmeisesti SRK-vanhoillisuuden maallikkovaikuttajat huomasivat, että yhteiskunta ympärillä on muuttumassa liikkeelle epäsuotuisammaksi. Tämä synnytti pelon liikkeen identiteetin säilymisestä. Samalla he kokivat, että pappisvaikuttajat eivät ole riittävän sitoutuneita SRK-vanhoilliseen kansanliikkeeseen ja sen teologiaan. Papit eivät riittävän selvästi pitäneet liikettä pelastuksen kannalta välttämättömänä maanpäällisenä ”Jumalan valtakuntana”. Se näytti liiallisessa määrin olevan papeille vain kirkkohistoriallisen kehityksen summa, yksi kirkollinen herätysliike muiden joukossa.⁵⁶ Tämän huolenaiheen sanoittaminen sakramenttiteologian kautta voi vaikuttaa epäjohdonmukaiselta ja mielivaltaiselta. Liikkeen omasta teologiasta käsin se näyttäytyy kuitenkin ymmärrettävänä. SRK-vanhoillisen perinteen mukaisesti maallikkovaikuttajat sanoittivat pelkonsa ennen kaikkea liikkeen eksklusiivisen seurakuntaopin avulla. He näkivät sen liikkeen identiteetin keskeisimpänä kivijalkana ja tärkeimpänä teologisena metasentrumina, jonka valossa kaikki muu tuli arvioida.⁵⁷ Kieltämällä sakramenteilta uskoa synnyttävän vaikutuksen maallikkovaikuttajat sitoivat pelastuksen yhä tiiviimmin SRK-vanhoilliseen seurakuntayhteyteen ja sen sisäiseen ”Hengen virkaan”. Pelastus oli tarjolla ainoastaan sen kautta. Näin ”kristillisyyden” ainutlaatuisuus korostui ja sen sekä muiden hengellisten yhteisöjen ero kävi yhä selvemmäksi. Negatiivinen sakramenttiteologia oli siis liikkeen sisältä katsoen johdonmukainen keino alleviivata oman yhteisön identiteettiä ainoana pelastuksen välittäjänä.⁵⁸

Herätysliikkeisiin myönteisesti suhtautuvassa ”valkoisessa Suomessa” oman identiteetin korostamiselle ei ehkä ollut samanlaista tarvetta, joten positiiviselle sakramenttiteologialle voitiin sallia suurempi tila. Tämä selittäisi sen, miksi 1900-

⁵⁵ Palola 2011, 434; Ruokanen 1980, 66-67.

⁵⁶ Ruokanen lainaa tutkimuksessaan SRK:n silloisen pääsihteerin Einari Lepistön analyysiä hajaannuksen syistä: ”Papit näkivät Jumalan valtakunnan työtä ulkopuolellakin enemmän kuin me näimme. Heidän käsityksensä ei ollut ehdoton.” Ruokanen 1980, 66.

⁵⁷ Ruokanen 1980, 15-22. Ks. luku 2.2.3. ”*Jumalan valtakunta ja Hengen virka*”.

⁵⁸ Hermeneuttisen avaimen tähän tarjoaa mielestäni 27.-28.4.1960 Oulussa pidetty puhujainkokous. Se antoi kiivaan keskustelun jälkeen julkilausuman, joka katsottiin pian ”seurakunnan päätökseksi” ja jolle tuli osoittaa ehdotonta kuuliaisuutta. Ruokanen on mielestäni oikeassa analysoidessaan, että julkilausuman avainkohta on kuitenkin seuraava, lyhyessä julkilausumatekstissä irralliselta vaikuttava lause: ”Todettiin jälleen, että kristillisyyden ja maailman välinen raja on vaarassa umpeutua.” Ruokanen 1980, 66-67.

luvun ensimmäiseltä puoliskolta SRK:n julkaisuista ja kannanotoista on löydettävissä suurempaa variaatiota kuin 1960-luvun alun hajaannuksen jälkeen.⁵⁹

SRK-vanhoillisuuden 1960-luvun alun hajaannus oli, kuten moni muukin teologinen kiista kirkkohistorian saatossa, myös sosiaalisesti ja emotionaalisesti repivä prosessi molemmin puolin. Repivyyttä näkyi käytännössä monella tapaa: asiaa käsitellessä kokousten kiivaana, emotionaalisena ilmapiirinä, rajuna taisteluna Helsingin Lestadiolaisten ylioppilaskodin omistuksesta, Päivämiehen ja Siionin Lähetyslehden päätoimittajina toimineiden pappien erottamisena, pappislinjan kannattajien erottamisena puhujantehtävistä ja rauhanyhdistysten jäsenyydestä sekä muutamien pappislinjaa kannattaneiden rauhanyhdistysten erottamisena SRK:sta. Hajaannus merkitsi myös monien ystävyys-, perhe- ja sukusiteiden katkeamista tai ohentumista. Tällä tavoin hajaannus on voinut vaikuttaa monien ihmisten elämään jopa vuosikymmenten ajan. Järkyttävintä liikkeen rivijäsenille oli mahdollisesti kuitenkin se, että liikkeessä vuosikymmeniä aktiivisesti toimineet papit ajautuivat sen ulkopuolelle, ”menivät eriseuraan”. Liikkeen teologian valossa se merkitsi äärimmäistä onnettomuutta: pelastuksen ulkopuolelle joutumista.⁶⁰

SRK-vanhoillisen kansanliikkeen ylivoimainen enemmistö seurasi maallikkolinjaa. Tämä osoittaa, kuinka syvällä maallikkojohtoisuus ja akateemisen teologian vieroksunta ovat liikkeen traditiossa: herätysliikkeen piirissä jopa vuosikymmeniä aktiivisesti toimineet papit eivät kriisitilanteessa saaneet juuri lainkaan ”syvien rivien” tukea. Kansa seurasi maallikkosaarnaajiaan.⁶¹

Hajaannuksessa SRK-vanhoillisen kansanliikkeen ulkopuolelle joutuneet papit, noin kolme neljäsosaa herätysliikkeen papistosta, perustivat vuonna 1963 toimintaansa tukemaan Laestadius-seura ry:n sekä ryhtyivät julkaisemaan Elämän Sana-lehteä. Kansanliikkeestä erkaantunut pappislinja sai sen myötä nimekseen elämänsanalaisuus. Hajaannuksessa elämänsanalaisuuden haltuun jäivät Helsingissä sijaitseva Lestadiolaisten ylioppilaskoti (Lestis) ja Ylitornion kristillinen opisto sekä noin kymmenen pientä rauhanyhdistystä. Elämänsanalaisuuden piiriin jäivät myös Unkarin ja Norjan

⁵⁹ Ranta 2015, 11-17; Palola 2011, 324-327.

⁶⁰ Raittila 1962 6-49, Palola 2011, 419-467; Vuollo 1999, 223-230.

⁶¹ Nurminen 1991; Talonen 2001, 11-30; Talonen 2014, 19-34.

vanhoillislestadiolaiset sekä osa Ruotsin vanhoillislestadiolaisia (Sveriges Kristna Fridsförbund, SKF).⁶²

2.1.3. SRK:n auktoriteetti uskoa ja moraalialia koskevissa kysymyksissä

1960-luvun alun hajaannuksen ohella liikkeen 1970-luvun tapahtumahistoriaa on mahdoton ymmärtää ottamatta huomioon SRK:n vuosikokouksen vuonna 1963 Ylivieskan suviseuroissa tekemää päätöstä. Siinä todettiin:

Jumalan sanan perusteella uskon ja hyvän omantunnon säilyttämiseksi televisio ohjelmiseen ei sovi kristittyyn kotiin.⁶³

Raamattuperusteena käytettiin muun muassa 1. Piet. 2:11:

Rakkaat veljet! minä neuvon teitä, niin kuin outoja ja muukalaisia: välttäkää lihallisia himoja, jotka sotivat sielua vastaan.⁶⁴

Niin ikään ymmärtämisen kannalta olennainen on SRK:n puhujien ja seurakuntavanhinten kokouksen vuonna 1967 tekemä päätös. Siinä raskauden ehkäisyyn otettiin kielteinen kanta:

Seurakuntavanhinten ja puhujain kokous totesi yksimielisesti ja kristillisyyden aikaisemman kannan mukaisesti, että syntyvyyden säännöstely kaikissa muodoissaan on vastoin Jumalan sanaa ja ei sovi kristitylle.⁶⁵

Arjen tasolla nämä kaksi päätöstä saivat 1970-luvulla korostuneen roolin herätysliikkeen identiteettiä määrittävinä tekijöinä. SRK-vanhoillisuus tunnettiin yhä vahvemmin suurista perheistä ja kielteisestä suhtautumisesta televisioon.⁶⁶ 1970-luvun mittaan SRK:n erityisesti televisiota ja syntyvyyden säännöstelyä koskevat viralliset kannanotot tiukkenivat tasaisesti vuosikymmenen loppua kohti tultaessa.⁶⁷ Vuonna 1971 Ruukin suviseuroissa SRK:n vuosikokous linjasi:

Televisiokysymyksessä tottelemattomia tulee paikallisten yhdistysten tai SRK:n kerran tai kahdesti joko yksityisesti tai yleisessä kokouksessa puhutella. Elleivät nöyryy parannukseen, pidetään heitä pakanoina ja publikaaneina eikä heitä oteta rauhanyhdistysten jäseniksi. Tottelemattomia ei myöskään tervehditä Jumalan lasten tervehdyksellä.⁶⁸

⁶² Nurminen 1991; Palola 2011, 62, 70, 419-467; Talonen 2001, 11-30; Talonen 2014, 19-34.

⁶³ Hänninen & Hautamäki 2007, 59-60; Pms. 10.1.1979, ”SRK:n 3.7.1963 Ylivieskassa pidetyn vuosikokouksen kannanilmaisu televisioasiasta”.

⁶⁴ Liikkeessä yleisimmin käytetty vuoden 1776 suomennos; Hänninen & Hautamäki 2007, 59-60.

⁶⁵ Pms. 2.8.1967; Alatalo 2014, 46-48; Palola 2006, 119. Ks. aihepiiristä tarkemmin Alasuutari 1992; Iloa 2014; Toivio 2009. Kielteinen suhtautuminen ehkäisyyn ei ollut sinänsä uusi asia lestadiolaisuuden historiassa. Puhujainkokous oli ottanut asiaan kantaa jo 1945. 1960- ja 1970-luvuilla ehkäisykielisyys sai kuitenkin yhä tärkeemmän roolin liikkeen identiteetissä. Ks. Palola 2010, 407.

⁶⁶ Alatalo 2014, 41-53.

⁶⁷ Alatalo 2014, 41-53.

⁶⁸ SRK:n vuosikokouspöytäkirja 1971, SRKA.

Vuoden 1976 vuosikokouksessa linja tiukkeni:

Asiasta on niin paljon puhuttu ja kirjoitettu, että tulevaisuudessa uskoa tunnustavat television hankkijat katsotaan uskonsa kieltäneiksi ja heidät välittömästi erotetaan rauhanyhdistysten jäsenyydestä.⁶⁹

28.12.1978 SRK:n johdolla Oulussa pidetty puhujien ja opettajien neuvottelukokous päätti:

- - uskovainen opettaja ei opetustoimessaan peruskoulussa käytä televisiota tai opetuselokuvaa missään muodossa.⁷⁰

Näin siitä huolimatta, että SRK:n vuosien 1963 ja 1966 vuosikokoukset olivat hyväksyneet television käytön opetusvälineenä.⁷¹

Suhtautumisessa raskauden ehkäisyyn tapahtui saman tyyppistä tiukkenemista 1970-luvun loppua kohden. Vuonna 1967 Päivämies-lehdessä hyväksyttiin vielä ehkäisyn käyttö, jos raskaus aiheutti äidille hengenvaaran.⁷² Vuonna 1974 Päivämiehessä ehkäisykeinoista hyväksyttiin vain selibaatti, ja sekin varauksella:

Mutta sairauttaakaan ei saa tehdä pahemmaksi kuin se todellisuudessa on ja näitä tekosyitä käyttää väärään tarkoitukseen.⁷³

Vuonna 1979 raskauden ehkäisyä ei enää hyväksytty millään perusteella:

Ei milloinkaan eikä missään muodossa ihmiselämän ehkäisy tule Jumalan lapsilla kysymykseenkään. Jumalan lapsina me tiedämme, että se on pyhä asia elämä, ja elämän mahdollisuudet on kätkeytyt juuri siemeneen. Siksi ei missään muodossa ehkäisyä ole hyväksytty.⁷⁴

Edellä mainitut päätökset kertovat teologisesta kehityksestä, jossa ”Jumalan valtakunta” samaistui yhä vahvemmin näkyvään SRK-organisaatioon jäsenrauhanyhdistyksineen. Sen valossa SRK:n vuosikokoukset ja puhujainkokoukset olivat ”Jumalan valtakunnan” representaatioita, ja niiden päätösten takana oli itsensä Jumalan absoluuttinen, erehtymätön auktoriteetti. Tästä syystä päätöksiin tuli suhtautua ehdottomalla ”uskonkuuliaisuudella”.⁷⁵

⁶⁹ SRK:n vuosikokouspöytäkirja 1976, SRKA.

⁷⁰ Pms. 10.1.1979 ”Oulussa 28.12.1978 pidetyn opettajien ja puhujien kokouksen KANNANOTTO”.

⁷¹ SRK:n vuosikokouspöytäkirjat 1963; 1966, SRKA; Ruokanen 1980, 124-126.

⁷² Pms. 2.8.1967.

⁷³ Pms. 23.10.1974.

⁷⁴ Pms. 14.2.1979.

⁷⁵ Ks. luku 2.2.5. ”Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen”.

2.1.4. 1970-luvun hajaannukset

1970-luvun mittaan SRK-vanhoillisuudessa tapahtui useita hajaannuksia. Vuonna 1972 enemmistö USA:n ja Ruotsin SRK-vanhoillisista ajautui eroon Suomen SRK:sta. Suomen SRK:n näkökulmasta he joutuivat ”eriseuraan” ja pelastavan seurakuntayhteyden ulkopuolelle. Näiden hajaannusten taustoja on tutkittu toistaiseksi vähän.⁷⁶

Ruotsissa keskeisinä erimielisyyden aiheina näyttävät olleen kysymykset television omistamisen synnillisyydestä sekä seurakunnan auktoriteetista. Ruotsin SRK-vanhoillisten enemmistö ei hyväksynyt sitä, että SRK:n vuosikokousten televisiota koskevat kannanotot olisivat ”Jumalan seurakunnan” erehtymättömiä päätöksiä, joita ei saisi kyseenalaistaa. He vaativat Suomen SRK:ltä perusteluja Ruokin suviseuroissa 1971 aiheesta annetulle kannanotolle. SRK puolestaan katsoi, että Ruotsin uskovien kriittisyys oli jo itsessään riittävä merkki siitä, etteivät he uskoneet oikein. Kriitikillään he kyseenalaistivat seurakunnan jumalallisen arvovallan, jota SRK katsoi edustavansa, ja joka liikkeen silloisen teologian mukaan oli apriorinen totuus. ”*Seurakunta on tämän päätöksen tehnyt, ja meidän täytyy uskoa, että Pyhä Henki puhuu seurakunnan kautta*”, neuvoi SRK:n edustaja ruotsalaisia uskonveljiään.⁷⁷ Ruotsin SRK-vanhoillisten enemmistö ei taipunut tähän, minkä seurauksena SRK kieltäytyi keskustelemasta asiasta enempää ja katkaisi kaikki yhteydet Ruotsin SRK-vanhoillisten enemmistöön. Vuonna 1972 Suomen SRK:n yhteydestä eronnutta vanhoillislestadiolaisuuden haaraa on kutsuttu *morjärveläisyydeksi* sen tärkeimmän, Pohjois-Ruotsissa sijaitsevan, kannatusalueen mukaan.⁷⁸

Samana vuonna, 1972, myös Yhdysvaltojen ja Kanadan lestadiolaisyyhteisöjä ravisteli raju hajaannus. Sen tuloksena suuri enemmistö Pohjois-Amerikan SRK-vanhoillisista erkaantui SRK:n yhteydestä. Saarnaaja Heikki Saari, jonka Suomen SRK lähetti selvittämään Pohjois-Amerikan kiistoja, katsoi paikallisen seurakuntien joutuneen ”lihallisen hempeyden” (*carnal leniency*) valtaan. USA:n ja Kanadan uskovat eivät Saaren mielestä ottaneet uskoaan riittävän vakavasti ja suhtautuivat liian sallivasti lestadiolaisperinteessä synteinä pidettyihin asioihin.⁷⁹

⁷⁶ Ruokanen 1980, 126-128; Talonen 2001, 11-30.

⁷⁷ Ruokanen 1980, 127.

⁷⁸ Pietilä 1980, 134-147; Ruokanen 1980, 126-28.

⁷⁹ Hepokoski 2002, *The Törölä – AALC Schism*; Torola 1987, 42-51.

Suomen SRK syytti Pohjois-Amerikan SRK-vanhoillisia ”harhaopista”, jonka mukaan paikallisseurakunta olisi erehtymätön. SRK katsoi näin voitavan sanoa ainoastaan uskovien yhteisöstä kokonaisuudessaan. Käytännössä kysymys oli siitä, tuleeko Pohjois-Amerikan sisarjärjestön osoittaa kuuliaisuutta Suomen SRK:n tekemille päätöksille. SRK:n mielestä tuli. Teologisena perusteluna tälle oli se, että suuremman yhteisön edustajana SRK katsoi edustavansa erehtymätöntä kokonaisseurakuntaa, kun taas Pohjois-Amerikan uskovat olivat vain paikallisseurakunta eivätkä siksi SRK:n johdon mukaan voineet vaatia itselleen samanlaista hengellistä arvovaltaa. Pohjois-Amerikan SRK-vanhoilliset eivät saarnaaja Walter Törölän johdolla halunneet myöntää Suomen SRK:lle tällaista primaattia. He katsoivat olevansa itsenäinen, täysivaltainen seurakunta, jonka ei tarvitse totella Suomen SRK:n ohjausta.⁸⁰

Pohjois-Amerikan hajaannuksessa paikallinen vanhoillislestadiolainen kirkko *First Apostolic Lutheran Church* eli FALC irtaantui työyhteydestä SRK:n kanssa. Suomessa tätä vanhoillislestadiolaisuuden haaraa on kutsuttu myös töröläläisyydeksi edellä mainitun saarnaaja Walter Törölän mukaan. Ruotsin morjärveläiset ja Pohjois-Amerikan töröläläiset ryhtyivät pian hajaannusten jälkeen yhteistyöhön. Hajaannuksessa SRK:n yhteyteen jäänyt Pohjois-Amerikan vanhoillislestadiolaisten vähemmistö perusti oman organisaation nimeltään *Association of American Laestadian Congregations*. Vuodesta 1994 se on toiminut nimellä *Laestadian Lutheran Church*.⁸¹

Vuonna 1972 Ruotsissa ja Pohjois-Amerikassa tapahtuneita hajaannuksia yhdistää se, että Suomen SRK katsoi molempien yhteydessä edustavansa erehtymätöntä seurakuntaa ja edellytti myös ulkomaisilta SRK-vanhoillisilta yhteisöiltä kuuliaisuutta tekemilleen päätöksille. SRK katsoi tämän kuuliaisuuden olevan pelastuksen kannalta välttämätöntä.⁸²

Myös Suomen SRK-vanhoillisuudessa tapahtui 1970-luvulla pieni hajaannus. SRK:n jäsenyyteen kuuluneista rauhanyhdistyksistä eri syistä eronneet tai erotetut perustivat rovasti Paavo Sillanpään johdolla vuonna 1977 Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen. Se alkoi järjestää omaa seuratoimintaa. Merikarvian kirkkoherrana toiminut Paavo Sillanpää oli vaikuttanut pitkään SRK-vanhoillisuudessa tunnettuna saarnaajana ja SRK:n

⁸⁰ Torola 1987, 42-51.

⁸¹ Hepokoski 2002, ”*The Törölä – AALC Schism*”; LLC:n verkkosivut: <http://www.llchurch.org/our-history.cfm>, viitattu 3.4.2016; Torola 1987, 42-51.

⁸² Torola 1987, 42-51.

johtokunnan jäsenenä. Hän ajautui kuitenkin liikkeestä eroon arvosteltuaan SRK:n johtoa ”lakahengellisyydestä”, puoluepolitiikkaan sekaantumisesta ja siitä, että SRK:n työvaliokunta korotti itsensä ”Jumalan valtakunnan hallitukseksi”. Sillanpään ja Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen ympärille syntynyttä ryhmää ryhdyttiin SRK:n piirissä kutsumaan sillanpääläisyydeksi. Sillanpään ryhmä teki yhteistyötä Ruotsin morjärveläisten ja Pohjois-Amerikan töröläläisten (FALC) kanssa. Suomen Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistys hajosi kuitenkin muutaman vuoden sisällä sisäisiin riitoihin ja sen toiminta kutistui hyvin pieneksi.⁸³

2.1.5. Yhä vahvemmin organisoitu herätysliike

1970-luvulla SRK:n ja rauhanyhdistysten toiminta laajenivat huomattavasti. Uusia rauhanyhdistyksiä perustettiin, toimitiloja rakennettiin ja lapsi- ja nuorisotyötä tehostettiin. SRK-vanhoillisuudesta tuli yhä vahvemmin organisoitu ja keskusjohtoisempi herätysliike. Uusien työmuotojen ja vahvemman organisoitumisen tavoitteena oli suojella SRK-vanhoillisen yhteisön identiteettiä voimakkaasti muuttuvan ”pahan maailman” keskellä.⁸⁴

Vuonna 1976 SRK uudisti herätysliikkeen laulukirjan *Siionin laulut*.⁸⁵ Uudistuksessa vanhemmalla lestadiolaisuudelle tunnusomaisia, intiimiin, henkilökohtaiseen Kristus-suhteeseen viittaavia veri-, haava- ja morsiusmystisiä ilmaisuja karsittiin ja korvattiin seurakuntayhteyttä painottavilla sanoituksilla. Monia vanhoja lauluja poistettiin laulukirjasta ja korvattiin seurakuntakeskeisemmillä. Laulukirjauudistuksen painotukset kertovat konkreettisesti siitä, kuinka herätysliikkeen teologiassa tapahtui 1970-luvulla painopisteen siirtymistä henkilökohtaisesta Kristus-suhteesta kollektiiviseen seurakuntayhteyteen.⁸⁶

2.1.6. Hoitokokousilmiö

Hoitokokous on SRK-vanhoillisessa herätysliikkeessä 1970-luvulla vakiintunut tapa harjoittaa liikkeen jäseniin kohdistuvaa hengellistä valvontaa eli

⁸³ Hepokoski 2002, ”Sillanpää’s Group”; Km. 29.3. 1977 ”Vanhoillislestadiolainen kristillisyyts”; Talonen 2001, 11-30; Torola 1987, 42-51.

⁸⁴ Huotari 1981, 120-121 vrt. Salomäki 2010, 247-270; Pms. 1.8.1979 ”Kososlaisuus – väärä henki” (pääkirjoitus).

⁸⁵ Vuoteen 1976 saakka *Siionin laulut ja wirret*.

⁸⁶ Km. 11.3.2010, ”Siionin laulujen teologia muuttunut”; Heikkilä 2015, 16.

seurakuntakuria. Joidenkin aikalai tietojen mukaan hoitokokouksia järjestettiin liikkeen piirissä jo 1950- ja 1960-luvuilla, muttei ilmeisesti samassa laajuudessa kuin 1970-luvulla.⁸⁷ Julkisuudessa on esitetty väitteitä, joiden mukaan hoitokokouskäytäntö elää herätysliikkeessä yhä, joskaan ei yhtä intensiivisenä ja koko yhteisön läpäisevänä kuin 1970-luvun kriisivaiheessa.⁸⁸ SRK:n pääsihteerinä vuosina 2010-2013 toiminut Tuomas Hänninen on avannut hoitokokous-käsitettä seuraavasti:

”Hoito” tulee sanasta sielunhoito ja ”kokous” siitä, että kutsuttuna keskusteluun osallistui useampi henkilö.⁸⁹

SRK:n pääsihteerinä vuosina 1982-2000 toimineen Voitto Savelan (1937-2002) mukaan hoitokokoukset käynnistyivät joissakin rauhanyhdistyksissä jo 1960-luvun lopulla, mutta lisääntyivät huomattavasti 1970-luvulle tultaessa. Savelan mukaan SRK lähetti tuolloin edustajiaan hoitokokouksiin 488 kertaa. Tämän lisäksi paikalliset rauhanyhdistykset järjestivät runsaasti pienempiä kokouksia, joihin ei pyydetty keskusyhdistyksen edustusta. Hoitokokouksia järjestettiin myös virallisten organisaatioiden ulkopuolella, perheiden, sukujen ja ystäväpiirien voimin. SRK:n puheenjohtajana 1983-1992 vaikuttanut Erkki Reinikainen (1919-2006) puolestaan katsoi, että 1970-luvulla hoitokokoukset kulkivat laajoina aaltona läpi koko herätysliikkeen. Tuomas Lohen mukaan karkeasti arvioiden valtaosa SRK-vanhoillisista teki 1970-luvulla parannuksen yhdestä tai useammasta väärästä hengestä. Esimerkiksi Haapajärvellä hoitokokouksia järjestettiin 189 henkilölle, joiden seurauksena paikallisesta rauhanyhdistyksestä erotettiin tai erosi yhdeksän jäsentä. Toimittaja Vesa Toijonen on arvioinut, että 1970-luvun hoitokokouksissa erotettiin rauhanyhdistyksistä hiukan yli tuhat ihmistä.⁹⁰

1970-luvun hoitokokouksissa tavallinen toimintatapa oli seuraava. Käytökseltään tai elämäntavoiltaan poikkeavia, seurakunnassa ”murhetta” aiheuttaneita ihmisiä, puhuteltiin ensin kahden kesken ja kehoitettiin parannukseen useimmiten ”väärästä hengestä”. Mikäli tämä ei tuottanut tulosta, asiasta tiedotettiin paikallisen rauhanyhdistyksen johtokunnalle. Tämän jälkeen johtokunta lähetti joitakin sopiviksi katsomiaan henkilöitä puhuttelemaan ihmisiä. Puhuteltavia saattoi olla yksi tai useampi, esimerkiksi aviopari. Seuraavassa

⁸⁷ Esim. Vuollo 1999, 230-232.

⁸⁸ Alaranta 2013, 69-87.

⁸⁹ RT 20.-27.10.2011, ”Rakkaus katosi, myöntää SRK”.

⁹⁰ Hautamäki & Hänninen 2007, 63; Lohi 2000, 90-96.

kokouksessa rauhanyhdistyksen johtokunnalle esiteltiin vierailusta raportti. Jos raportista ilmeni, ettei ”hoito” ollut tuottanut toivottua tulosta eli ”parannusta väärästä hengestä”, johtokunta kirjasi pöytäkirjaan ”murheella, ettei Jumalan mielen mukainen hoito ollut tuottanut tulosta”. Tämän seurauksena rauhanyhdistys järjesti ylimääräisen yleisen kokouksen, johon kutsuttiin myös ”parannukseen taipumaton asianosainen”. Siinä johtokunta esitteli asian ”koolla olevan seurakunnan” arvioitavaksi kertoen esimerkiksi toisen aviopuolison ”nöyrytyneen parannukseen”, mutta toisen olleen ”uppiniskainen”. Tämän jälkeen alkoi keskustelu, jonka myötä asianosainen joko ”nöyrytyi parannukseen”, jolloin asian ”todettiin ratkenneen ihanasti parhaalla mahdollisella tavalla” tai hänet ”sidottiin” eli erotettiin rauhanyhdistyksen jäsenyydestä ja katsottiin pelastuksesta osattomaksi.⁹¹

Edellä kuvatun menettelytavan taustalla on Matteuksen evankeliumissa oleva Jeesuksen ohje, jota SRK-vanhoillisuudessa kutsutaan ”Kristuksen kirkkolaiksi”:

Mutta jos sinun veljes rikkoo sinua vastaan, niin mene ja nuhtele häntä kahden kesken yksinänsä. Jos hän sinua kuulee, niin sinä olet veljes voittanut. Mutta jos ei hän sinua kuule, niin ota vielä yksi eli kaksi kanssa, että kaikki asia kahden eli kolmen todistajan suussa olis. Mutta ellei hän niitä tahdo kuulla, niin sano seurakunnalle; ellei hän seurakuntaa tottele, niin pidä häntä pakanana ja Publikanina. Totisesti sanon minä teille: kaikki, mitä te maan päällä sidotte, pitää myös oleman sidotut taivaissa: ja kaikki, mitä te päästätte maan päällä, pitää myös oleman päästetyt taivaassa.⁹²

Tämä raamatunkohta sai hyvin keskeisen aseman 1970-luvun lopun SRK-vanhoillisuudessa. Sen tulkittiin velvoittavan seurakuntayhteisön aktiiviseen toimintaan, mikäli se huomaa jossakussa jäsenessään jotain hengellisesti tai moraalisesti huolestuttavaa. Lisäksi sen katsottiin antavan seurakunnalle viimekätisen auktoriteetin seurakuntakuria sekä uskoa ja moraalialia koskevissa kysymyksissä. Tämä sopi yhteen 1970-luvun SRK:n seurakunnan auktoriteettia korostavan teologian kanssa.⁹³

”Kristuksen kirkkolain” katsottiin määrävän seurakuntakuria koskevien asioiden hoidolle tietyn kolmiportaisen järjestyksen: hengellisesti harhautunutta on nuhdeltava ensin kahden kesken, seuraavaksi pienen ryhmän voimin ja lopuksi asia on vietävä seurakunnan eli paikallisen rauhanyhdistys-yhteisön ratkaistavaksi. ”Kristuksen kirkkolain” keskeisestä asemasta huolimatta näyttää

⁹¹ Lohi 2000, 91-94.

⁹² Matt. 18:15-18, liikkeessä yleisimmin käytetty vuoden 1776 suomennos.

⁹³ Lohi 2000, 91-94; Ruokanen 1980, 98-99.

kuitenkin siltä, että monissa hoitokokouksissa ei noudatettu tätä järjestystä. Kaikkia tapauksia ei tosiasiaassa viety ”seurakunnan” ratkaistaviksi vaan ihmisiä ”sidottiin” eli erotettiin seurakunnasta myös paikallisen johtokunnan tai vahvan auktoriteetin omaavien seurapuhujien päätöksellä.⁹⁴

1970-luvun hoitokokoukset saattoivat yksittäisen seurakuntalaisten ohella koskea myös kokonaisia rauhanyhdistyksiä. Paikkakunnalle, jolla katsottiin vaikuttavan yksi tai useampi ”väärä henkivalta”, voitiin järjestää kokous joko SRK:n johdon tai jonkin paikallisen toimijan aloitteesta esimerkiksi seurakuntaillan nimellä. Kokouksen kulkuun kuului tällöin yleensä joko paikallisen tai SRK:n johdon lähettämän seurapuhujan alustuspuheenvuoro. Siinä analysoitiin paikkakunnan ongelmia ja ongelmien taustalla vaikuttavia ”vääriä henkiä”. Tämän jälkeen alkoi keskustelu, jossa paikallisseurakunnan jäsenten odotettiin ”tekevän parannusta väärästä hengestä”. Käytännössä tämä saattoi merkitä sitä, että jopa sadat ihmiset kävivät erittelemässä sisäistä hengellistä tilaansa ja siihen liittyviä, mahdollisesti hyvin intiimejä, asioitaan mikrofoniiin puhuen satoihin nousevan väkijoukon edessä. Pahimmillaan ”henkiparannuksiin” voitiin painostaa uhkaamalla, että ilman niitä koko paikallisseurakunta ”sidotaan” eli erotetaan SRK:n ja muiden rauhanyhdistysten yhteydestä ja sen jäsenet joutuvat siinä tilassa helvettiin.⁹⁵

2.2. Henkiopin dogmaattinen konteksti

Tässä luvussa teen suppean katsauksen SRK-vanhoillisen teologian perusteisiin. Esittelen lyhyesti liikkeen opetuksen antropologiasta, vanhurskauttamisesta, seurakunnasta ja sen armonvälineistä sekä vanhurskautettuna elämisestä. Näiden opetusten huomioiminen on olennaisen tärkeää itse henkiopin ymmärtämisen kannalta. Se on syntynyt niiden muodostamassa kontekstissa ja tulee ymmärretyksi vain niistä käsin.

Ruokasen tavoin katson SRK-vanhoillisen teologian säilyneen peruspiirteiltään varsin muuttumattomana 1960-luvun alun hajaannuksesta jälkeen.⁹⁶ Siksi viittaan tässä kappaleessa sekä tutkimusajanjakson aikana, ennen tutkimusajanjaksoa että sen jälkeen SRK:n julkaisemiin lehtiin, kirjallisuuteen ja

⁹⁴ Linjakumpu 2012, 76-77; Pms. 27.6.1979, ”Kristuksen kirkkolaki ja hoitotoimenpiteet”.

⁹⁵ Ruokanen 1980, 121-123.

⁹⁶ Se, millaista herätysliikkeen teologia oli ennen 1960-luvun alun hajaannusta, on vaikeampi ja kiistanalaisempi kysymys, joka on vielä monelta osin tutkimatta. Itse katson, että tässä esittelemäni teologiset ja mentaaliset perusrakenteet ovat olleet SRK-vanhoillisuudessa läsnä alusta alkaen. Ne ovat kuitenkin terävöityneet ja dogmatisoituneet vähitellen, muun muassa 1960-luvun alun hajaannuksessa sekä 1970-luvun lopun kriisivaiheessa. Esim. Talonen 2016.

saarnoihin. En esittele tässä kappaleessa SRK-vanhoillista teologiaa kokonaisuudessaan. Se olisi liian vaikea ja tutkielman kokoon nähden suhteettoman suuri tehtävä. Esittelen sitä ainoastaan niiltä osin kuin arvioin välttämättömäksi henkiopin ja 1970-luvun lopun tapahtumien ymmärtämisen kannalta.

2.2.1. Luterilaiset ja pietistiset yleislähtökohdat

Lestadiolaisuuden teologiset juuret ovat ennen muuta luterilaisuudessa, pietismissä ja herrnhutilaisuudessa. Herätysliikkeen perustaja, Karesuvannon ja Pajalan kirkkoherra Lars Levi Laestadius (1800-1861), oli Ruotsin luterilaisen valtionkirkon pappi, joka oli vahvasti omaksunut pietistisen herätyskristillisen teologian. Pietismi ja herrnhutilaisuus muodostavat lestadiolaisuuden teologisen taustan ennen kaikkea kirjallisuuden ja uskonnollista ilmapiiriä muokanneiden edeltävien herätysilmiöiden kautta.⁹⁷

SRK-vanhoillisuus allekirjoittaa kristinuskon yleiset perusdogmit Jumalasta Pyhänä Kolminaisuutena, Kristuksesta ihmiseksi tulleen Jumalana sekä hänen syntiin langenneen ihmiskunnan puolesta suorittamastaan sovitukselta ja lunastuksesta. Herätysliike on vanhastaan sitoutunut myös moniin luterilaisen teologian perusteisiin, kuten oppiin uskonvanhurskaudesta, lain ja evankeliumin erottamiseen, oppiin kahdesta regimentistä, oppiin Raamatusta Pyhän Hengen inspiroimana Jumalan ilmoituksena, kahteen sakramenttiin sekä ehtoollisen reaaliapresensiin.⁹⁸ Pietistinen traditio näkyy SRK-vanhoillisuudessa selkeimmin ”parannussaarnana” eli pelastuksesta osattomille ”epäuskoisille” osoitettuna kehotuksena kääntyä, ”herätä paatumuksen rauhasta” ja ottaa vastaan liikkeen julistama ”Jumalan valtakunnan evankeliumi”. Sen uskomisesta seuraavat sisäisen muutoksen ohella näkyvät elämäntapamuutokset, ”Hengen hedelmät”, muun muassa ”maailmallisuuden” välttäminen. Tässä SRK-vanhoillisuus edustaa pietististä armonjärjestysteologiaa, vaikka ei painotakaan heräämisvaihetta yhtä vahvasti kuin klassinen pietismi.⁹⁹

⁹⁷ Pietismin ja herrnhutilaisuuden kehityksestä, dogmatiikasta ja suhteesta lestadiolaisuuteen: Wallman 1997; Haavisto 1995; Juntunen 1982; Laine 2014, 4-18; Repo 1997; Raittila 1976; Talonen 2007, 516-518; 2004, 108-127; 2011, 160-172.

⁹⁸ Reinikainen 1986, 131-149; Savela 1986, 9-15; Uljas 2001, 17-3; Piri 1980, 11-12, 55-72.

⁹⁹ Reinikainen 1986, 40-56; Savela 1986, 32; Talonen 2013 (a), 92-100; Uljas 2001, 41-28; Piri 1980, 79-82, 102-128.

2.2.2. Antropologinen perusta

Muun pietistis pohjaisen herätyskristillisyyden tavoin SRK-vanhoillisuus on teologiassaan kiinnostunut ennen kaikkea ihmisen *sielun pelastumisesta*. Luterilaisen ortodoksian aikana syntyneen *analyttisen metodin* mukaisesti myös SRK-vanhoillisuus ymmärtää kristillisen julistuksen tärkeimmäksi tehtäväksi opastaa ihmisen sielu lankeemuksen aiheuttamasta onnettomuudesta takaisin Jumalan yhteyteen, pelastukseen. SRK-vanhoillisuus on siis perimmäiseltä hengelliseltä mentaliteetiltaan tuonpuoleiseen, kuoleman jälkeiseen, ikuiseen elämään suuntautunut kristillinen yhteisö. Ihminen ymmärretään herätysliikkeessä Jumalan luomaksi *iankaikkisuusolennoksi*, mikä erottaa hänet muista luoduista enkelit pois lukien. Tärkein osa ihmisessä on liikkeen opetuksen mukaan kuolematon sielu, joka antaa ihmiselle hänen identiteettinsä ja säilyttää sen myös kuoleman yli ruumiin ylösnousemuksessa. Pelastus määritelläänkin liikkeessä usein nimenomaan ”sielun pelastukseksi” tai ”sielun autuudeksi”. Liikkeen edustama pietistinen traditio korostaa kaiken tämänpuoleisen ehdotonta toisarvoisuutta tuonpuoleisen, ikuisen ja katoamattoman pelastuksen rinnalla. Kristinuskon ydintehtäväksi ymmärretään kuoleman, katoavaisuuden ja syyllisyyden ongelmaan vastaaminen, ei tämänpuoleisen hyvän tuottaminen.¹⁰⁰

Liikkeen julistuksessa ihminen ja luotu todellisuus näyttäytyvät siis yhtäältä Jumalan luomina, toisaalta pahan voimien turmelemina. Luotuisuus antaa ihmisen elämälle selvän päämäärän: tärkeintä on päästä siihen tilaan, johon hänet alun perin luotiin eli Jumalan yhteyteen. Tämä päämäärä toteutuu lopullisesti kuoleman jälkeen taivaassa, paratiisissa. Toisaalta langenneisuus muodostaa ihmisen ja koko todellisuuden ylle äärimmäisen vakavan uhan: Jumalan ohella siinä toimii persoonallinen paha, Jumalan vastustaja, Saatana eli ”sielunvihollinen” pahoine henkivaltoineen.¹⁰¹

Saatana ymmärretään liikkeen opetuksessa, kuten kristinuskossa ylipäättään, näkymättömäksi mutta persoonalliseksi, aktiiviseksi ja mahtavaksi pahaksi voimaksi. Sen pyrkimyksenä on eksyttää ihminen eroon Jumalasta niin, että hän joutuisi kuoltuaan Luojastaan ikuiseen eroon, kadotukseen tai helvettiin, kärsimään kauheita tuskia ”tulisessa järvessä”. Tähän päämääräänsä

¹⁰⁰ Haavisto 1986, 259-265; Piri 1980, 95-98; Reinikainen 1986, 22-34; Talasniemi 1975, 42-59; Uljas 2001, 11-15.

¹⁰¹ Piri 1980, 21; Reinikainen 1986, 22-34. Pms. 24.8. 1977, ”Tälle maailmalle tulee kerran loppu”: ”Herätkää ja tehkää parannus! Pimeyden vallat ovat voimalliset. Eksytyksen henget ovat niin voimalliset, että jos taitais tapahtua, niin valitutkin eksytettäisiin. Väärät Kristukset ovat tulleet maailmaan ja sielunvihollinen kiertää ympäri niin kuin kiljuva jalopeura etsien, kenet saisi niellä.” Samasta asiasta myös Pms. 17.1.1979, ”Kirje Päivämiehen lukijoille”.

”sielunvihollinen” henkivaltoineen pyrkii liikkeen opetuksen mukaan kiusaamalla ja viettelemällä ihmistä eli kätkemällä hengellisesti tai moraalisesti pahan sinänsä hyvien ja houkuttelevalla näyttävien asioiden alle. ”Sielunvihollisen” tavoitteena on tällöin se, että ihminen tekisi huonon vaihtokaupan, vaihtaisi katoamattoman katoavaan, ikuisen ajalliseen ja täydellisen turmeltuneeseen eli vaihtaisi Jumalan tuntemisen langenneeseen, katoavaan maailmaan.¹⁰² ”Maailmallisuuden” ja ”maailmanrakkauden” välttäminen on, monien muiden juuriltaan pietistis-herrnhutilaisten herätysliikkeiden tavoin, ollut alusta lähtien erittäin tärkeä osa lestadiolaisuutta.¹⁰³

Pietistis-herrnhutilaisen perinteensä pohjalta lestadiolaisuus, myös SRK-vanhoillisuus, suhtautuu niin ikään lähtökohtaisen kielteisesti ”järkeilyyn” eli hengellisten ja moraalisten kysymysten käsittelemiseen rationaalisen analyysin ja argumentaation keinoin. Liikkeen opetus korostaa todellisen, pelastavan uskon olevan ”yksinkertaista” ja ”lapsenmielistä”. Näillä määritelmillä tarkoitetaan sitä, että ilmoitusteologinen todellisuus on inhimillisen järjen ylä- ja ulkopuolella. Pessimististä suhtautumista järjen mahdollisuuksiin perustellaan liikkeen julistuksessa ihmisen jo luotuisuudesta seuraavalla rajallisuudella sekä erityisesti lankeemuksen korruptoivalla vaikutuksella. Rajallisuutensa ja turmeltuneisuutensa vuoksi ihmisjärjen tehtävä on ainoastaan totella ja alistua Jumalan erityisen ilmoituksen edessä. Mikäli järki ryhtyy aktiiviseksi toimijaksi pelastusta koskevissa asioissa, se voi viedä ainoastaan harhaan.¹⁰⁴

”Järkeilyn” sijaan oikeaksi tavaksi lähestyä Jumalaa ja pelastusta nähdään henkilökohtainen ja subjektiivinen kysymyksenasettelu: ihmisen elämän tärkein asia on löytää ”Jumalan rauha”. Se tarkoittaa Pyhän Hengen vaikuttamaksi ymmärrettyä sisäistä vakuuttuneisuutta siitä, että yksilö on saanut syntinsä anteeksi, on näin Jumalalle kelpaava ja voi siksi astua vapain, turvallisin mielin kuoleman jälkeiseen ikuisuuteen Jumalan tuomittavaksi. Mikäli ihmisellä ei ole tätä rauhaa, hänen tulee etsiä ”Jumalan valtakuntaa”, josta ”Jumalan rauhan” voi

¹⁰² Lohi 1988, 143-150; Pms. 18.2. 1976, ”Hengen raittius – alustus Pohjois Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”: ”Jumalalla, Pyhällä Hengellä, on vastustaja, josta Raamattu käyttää erilaisia nimityksiä, kuten perkele, saatana, kiusaaja, valheen isä, sielunvihollinen, murhaaja, maailman ruhtinas ja ylpeiden kuningas. - - Raamattu lisäksi osoittaa saastaisia henkiä olevan monta lajia. (Matt. 17; Mark. 16:9; Mark. 5:9) - - Jumalan vastustaja, perkele, on ihmisen hengen saastuttaja. - - Se tietää hyvin, että taivaaseen ei pääse saastaisen hengen vallassa oleva ihmisraukka. Tutkiessamme tätä saasteongelmaa meidän tulisi nähdä, mikä on se vaarallinen mahti, joka ensimmäiset ihmiset johti syntiin. - - Ymmärrämme, että johtotähti, jota vaimo seurasi, oli korostetuksi tuleminen. Kiusaaja oli onnistunut herättämään hänen sydämessään kunnianhimoisia ajatuksia. Näin ollen tämän askeleen liikkeellepaneva voima oli ylpeys.”

¹⁰³ Lohi 1988, 143-150; Uljas 2001, 78-86.

¹⁰⁴ Piri 1980, 7-9, 76; Reinikainen 1986, 135; Uljas 2001, 19-26.

ainoastaan löytää. Mikäli hänellä on ”rauha”, hänen tärkein päämääränsä on säilyttää se elämällä kiinteästi ”Jumalan valtakunnan” yhteydessä ”kuuliaisena synnin poispanijana”. SRK-vanhoillisen teologian voi siis katsoa edustavan hyvin vahvaa *fideismiä* eli uskonnonfilosofista kantaa, jonka mukaan objektiivinen, rationaalinen evidenssi on tarpeetonta tai jopa vahingollista uskonnolliselle uskolle. Subjektiivinen ”Pyhän Hengen sisäinen todistus” riittää perustaksi ”elävälle uskolle”.¹⁰⁵

SRK-vanhoillisuudessa ei ole perinteisesti tehty vahvaa eroa uskon ja moraalien välille. Etiikkaa ja moraalialia ei liikkeen opetuksessa useimmiten nähdä uskosta erillisenä, luonnolliseen järkeen ja moraalitajuun pohjautuvana alueena. Tavallisin korostus on uskon ja etiikan tiivis yhteys. ”Elävän” eli pelastavan uskon katsotaan lahjoittavan ihmiselle ”oikean ymmärryksen” myös eettisissä ja moraalisisissa asioissa ja johtavan näin oikeaan elämään. Moraalin katsotaan perustuvan erityiseen ilmoitukseen ja sen harjoittaminen nähdään osana ”uskovaisen” uskonelämää, spiritualiteettia. Näin ollen kaikki edellä todettu koskee myös moraalialia ja etiikkaa. Näilläkin alueilla SRK-vanhoillisen uskovan ei odoteta ”järkeilevän” eli analysoivan, argumentoivan ja muodostavan omia mielipiteitään. Sen sijaan häneltä odotetaan ”lapsenmielistä kuuliaisuutta”.¹⁰⁶

Yksinkertaisuuden ja järkeilemättömyyden ihanne näkyy liikkeen teologiassa ja käytännöissä monin eri tavoin: maallikkovaltaisuutena, kielteisenä tai vähintäänkin varovaisena suhtautumisena akateemiseen teologiaan, hengellisille auktoriteeteille osoitettavan kyselemättömän kuuliaisuuden painottamisena sekä kokemuksen ja uskovaa sekä uskovien yhteisöä ohjaavan hengellisen intuition korostamisena tiedon, käsitteellisen ajattelun sekä argumentaation kustannuksella. Liikkeen kriitikot arvostelevat SRK-vanhoillisuutta usein subjektivismista, irrationalismista ja spiritualismista eli sisäisten kokemusten ja hengellisen intuition korottamisesta kirjoitetun sanan ja sen pohjalta tehtyjen johtopäätösten yläpuolelle. Kriitikot katsovat sen luovan pohjaa teologiselle ja yhteisölliselle mielivallalle.¹⁰⁷

Kaikilla edellä mainituilla korostuksilla on yhteytensä 1970-luvun hoitokokousilmiöön ja henkioppiin. Pelko Saatanan ja pahojen henkivaltojen muodostamasta uhasta voimistui, kun yhteiskunnallisen rakenne- ja kulttuurimurroksen pelästyttämä liike katsoi elävänsä pahaa, hengellisesti

¹⁰⁵ Taskila 1977, 10-12; Vainio & Visala 2011, 147-150.

¹⁰⁶ Nenonen 2012, 140-155.

¹⁰⁷ Aho 2013, 12-20.

riskialtista lopun aikaa. Tämä puolestaan antoi oikeutuksen ”maailmasta” erottautumisen, ”järkeilyn” välttämisen ja ”kuuliaisuuden” vaatimuksen voimistumiselle sekä pyrkimykselle selventää seurakunnan rajoja suhteessa ympäröivään maailmaan. Liikkeen perusmentaliteettiin kuuluva suuntautuminen tuonpuoleisuuteen voimistui ja loi samalla oikeutusta hoitokokousilmiölle: seurakunnan rajat oli tehtävä selväksi mittavan inhimillisen kärsimyksen uhallakin, koska kaikki tämänpuoleinen on ehdottoman toisarvoista tuonpuoleisen pelastuksen rinnalla.¹⁰⁸

2.2.3. Jumalan valtakunta ja Hengen virka

SRK-vanhoillisuuden ominta teologista erityisluonnetta avaavat ehkä parhaiten käsitteet ”Jumalan valtakunta” ja ”Hengen virka”. SRK-vanhoillisen perusopetuksen mukaan kristillisen ilosanoman tekee ”eläväksi” eli pelastavaa uskoa synnyttäväksi, se, että sitä julistaa henkilö, jolla itsellään on pelastava usko ja sen myötä Pyhän Henki. Kun hän julistaa evankeliumia, joka liikkeessä useimmiten ymmärretään synninpäästökseksi ”*Jeesuksen nimessä ja veressä*”, ei puhu hän itse vaan hänessä Pyhän Hengen kautta asuva Kristus. Tätä tarkoittaa herätysliikkeessä käytetty käsite ”Hengen virka”. Pelastava usko voi liikkeen opetuksen mukaan syntyä tätä ja *ainoastaan* tätä kautta. Se ei ole mahdollista Pyhästä Hengestä osattoman henkilön julistuksen kautta, ei nauttimalla sakramenteja¹⁰⁹ eikä myöskään esimerkiksi rukouksen, sisäisten hengellisten kokemusten tai Raamatun lukemisen avulla.¹¹⁰

¹⁰⁸ Näkyy selkeästi esimerkiksi Pms. 21.4.1976, ”*Käskyn päätös on rakkaus*”.

¹⁰⁹ SRK-vanhoillista sakramenttiteologiaa on mahdoton ymmärtää liikkeen seurakuntaoppia tuntematta. Sakramenttien objektiivisen armonvälineluonteen korostamisen on väistämättä uhka ”Hengen virkaan” pohjautuvalle eksklusivismille. Sen kanssa on mahdotonta sovittaa yhteen teologiaa, jonka mukaan jokainen trinitaarinen kaste ja oikein asetettu ehtoollinen voivat synnyttää pelastavan uskon. SRK-vanhoillisesta näkökulmasta tällainen teologian hyväksyminen merkitsisi ”Jumalan valtakunnan” merkityksen vesittymistä. Synnintunnon vaivaaman ihmisen ei enää tarvitsisi löytää ”Jumalan valtakuntaa”. Pelastuksen tilaan pääsemiseen riittäisi lähimpään ehtoollispöytään polvistuminen tai kasteelle meneminen. Tästä syystä lestadiolaisperinteessä lasten opetetaan syntyvän uskovina, ja mikäli tämä usko kuolee, sen voi saada takaisin vain tosiuskovien yhteydestä eli ”Jumalan valtakunnasta” julistetun evankeliumin kautta.

Näin syntyvä teologinen paketti on kuitenkin niin tiivis, että sakramentit eivät siihen oikeastaan mahdu: Usko syntyy ”Hengen viran” kautta ja sitä pitää myös yllä ennen kaikkea Hengen viran julistama synninpäästö. Mihinkastetta ja ehtoollista varsinaisesti tarvitaan? Sakramentit ovat kuin ylimääräisiä osia, joita SRK-vanhoillisen maallikkoteologian sisäisesti muuten varsin johdonmukainen dogmaattinen koneisto ei tosiasiallisesti tarvitse. Niille pitäisi kuitenkin löytää jokin mielekäs tehtävä ihmisen pelastuksessa, koska Raamattu ja Tunnustuskirjat antavat sakramenteille positiivisen hengellisen merkityksen, ja lestadiolaiset ovat perinteisesti halunneet kuulua kirkkoon ja olla identiteetiltään luterilaisia.

Tämä johtaa siihen, että sakramenttien positiivinen merkitys jää häilyväksi ja epämääräiseksi. Yleislinja on, että ne eivät synnytä pelastavaa uskoa. Niistä voidaan kuitenkin

Vatikaanin II konsiilin ekklesiologisen konstituution ”*Lumen Gentium*”

mukaan:

- - Kristus on kansojen valkeus. Sen vuoksi tämän Pyhässä Hengessä kokoontuneen pyhän kirkolliskokouksen palava toivo on valaista kaikkia ihmisiä Kristuksen kirkkaudella, joka säteilee Kirkon kasvoilta, julistamalla evankeliumia kaikille luoduille (vrt. Mark. 16:15). Kirkko on Kristuksessa ikään kuin sakramentti, ts. mitä läheisimmän Jumala-yhteyden ja koko ihmiskunnan ykseyden merkki ja välikappale.¹¹¹

Katolisen ja myös ortodoksisen ekklesiologian perusidea on se, että kirkko ”Kristuksen ruumiina” on hänen inkarnaatiolleen rinnasteinen Jumalan läsnäolon ”paikka” ihmiskunnan keskellä, eräänlainen sakramentti, jossa maallinen ja jumalallinen kohtaavat. Pyhän Hengen toiminta ei tarkoita niiden teologiassa ainoastaan sisäisiä hengellisiä kokemuksia vaan sekin mielletään ”inkarnatoriseksi”: Henki tulee eräällä tapaa ”lihaksi” kirkossa ja sen sakramenteissa. Inkarnoitunut Kristus, ihmiseksi tullut Jumala, on itse eräänlainen ”alkusakramentti”. Kristuksen ruumiina kirkko on tämän alkusakramentin ”jatke”. Kirkon sakramentaalinen luonne fokuoittuu ja tulee ilmi yksittäisissä sakramenteissa, joiden kautta Jumala jakaa armoaan.¹¹²

puhua positiivisesti ”Hengen viran” rajoissa. Tavallisin määritelmä on se, että sakramentit ”vahvistavat” jo olemassa olevaa uskoa. Jos SRK-vanhoillinen ”Jumalan valtakunta” kokee olevansa turvassa, sakramenttien positiivista merkitystä voidaan korostaa. Jos se sen sijaan kokee tarvetta ”selventää rajojaan”, sakramenttien negatiivinen merkitys eli se, mitä ne eivät ole, korostuu seurapuheissa ja SRK:n julkaisuissa. SRK-vanhoillisesta kasteteologiasta ks. tarkemmin Nurminen 1993; Ranta 2015; Ruokanen 1981, 149-160.

¹¹⁰ Piri 1980, 79-81; Reinikainen 1986, 46-53; Ruokanen 1980, 73-75; Taskila 1979, 29-54; Uljas 2001, 37-40. SRK-vanhoillinen oppi ”Hengen virasta” muistuttaa 300-luvulla jKr. alkunsa saaneen kristinuskon valtavirran näkökulmasta skismaattisen ryhmän *donatolaisuuden* opetusta, jonka mukaan armonvälineiden efektiivisyys riippuu niiden jakajan pyhyydestä. Donatolaisuus ja SRK-vanhoillisuus eroavat kuitenkin siinä, että SRK myöntää kasteen ja ehtoollisen olevan päteviä riippumatta niiden jakajan sisäisestä tilasta. Ainoastaan uskoa synnyttävän evankeliumin julistaminen edellyttää osallisuutta Pyhästä Hengestä ja vanhurskauttavasta armosta.

Lopputuleman voi kuitenkin katsoa olevan sama kuin donatolaisuudessaakin, koska SRK-vanhoillisuus ei myönnä sakramenteille olevan pelastavaa uskoa synnyttävää vaikutusta. Enemmän tai vähemmän donatolaisia piirteitä voi toki löytää SRK-vanhoillisuuden ohella monista muistakin protestanttisista herätyskristillisistä ryhmistä. Donatolaisuudesta ks. af Hällström & Laato & Pihkala 2007, 237.

¹¹¹ Vatikaanin II kirk. kok. kirkkokonstituutio *Lumen gentium* 1;1.

¹¹² Alfejev 2002, 211-22; Katolisen kirkon katekismus 2011, § 748-810; Schmemmann 1965, 10-24; Vatikaanin II kirk. kok. kirkkokonstituutio *Lumen gentium* 1;1. Rinnastus katoliseen ja ortodoksisen ekklesiologiaan voi tuntua turhan uskaliaalta: eikö sopivia vertailukohtia löytyisi lähempääkin? Mielestäni se on kuitenkin perusteltu. SRK-vanhoillisen seurakunta- ja pelastusopin keskeisin tukipilari on nimittäin opetus läpi historian kulkevasta katkeamattomasta *virkejatkumosta*. Ilman tätä jatkumoa tosi kirkkoa, ”Jumalan valtakuntaa”, ei olisi olemassa. Vastaavanlainen ajatus virkejatkumon välttämättömyydestä löytyy katolisesta ja ortodoksisesta kirkko-opista, vaikka käsitykset eroavatkin siinä, koskeeko jatkumo piispanvirkaa vai uskovien yleistä pappetta. Sen sijaan muista protestanttisista yhteisöistä oppia virkejatkumon välttämättömyydestä on vaikea löytää. Esimerkiksi luterilaisessa teologiassa kirkon katsotaan kyllä ”pysyvän ikuisesti”, mutta sen identiteettiä turvaavat enemmän opin jatkuvuus ja armonvälineiden käyttö, ei niinkään virkejatkumon rikkumaton katkeamattomuus. Myös Ruokanen huomioi SRK-vanhoillisen ekklesiologian paralleelisyyden katoliseen kirkko-opiin. Ruokanen 1980, 179.

Saman perusajattelun voi muutettavat muuttaen löytää myös SRK-vanhoillisesta ekklesiologiasta. Liikkeen laulukirjan, *Siionin laulujen*, laulussa 205 kuvataan tosiuskovien seurakuntaa, ”Jumalan valtakuntaa”:

Ja itse kirkkaana Hengessään on valon majaan tuonut, näin vielä aikaamme pimeään on kirkkaana alttarin luonut - - Käy vieraammaksi vain maailma, kun vainon ääniä toistaa, ei kärsi Jumalan totuutta, kun Siionista se loistaa.¹¹³

Kuten kirkko katolisessa ja ortodoksisessa teologiassa, myös SRK-vanhoillisessa maallikkodogmatiikassa, tosiuskovien yhteisö eli ”Jumalan valtakunta” ymmärretään Jumalan pelastavan läsnäolon paikaksi ja ilmentymäksi maan päällä, ”Kristuksen osoitteeksi”. Itse Kristus on valtuuttanut sen toimimaan täysivaltaisena edustajanaan maailman loppuun saakka. Kristuksen työ jatkuu Pyhän Hengen työnä ”Jumalan valtakunnassa”. Siellä ja vain siellä on Kristus Henkensä kautta pelastavana läsnä.¹¹⁴ Löytääkseen Kristuksen ja pelastuksen, etsivän ihmisen on siis välttämättä löydettävä Pyhästä Hengestä osallisten seurakunta tai ainakin sen yksittäinen edustaja:

Niin kuin tietäjät löysivät lapsen huoneesta äitinsä Marian kanssa, niin löytyy hän vielä tänään. Jumalalla on täällä maan päällä huone, joka on elävistä kivistä tehty. Se on Jumalan lasten joukko. Tästä huoneesta löytyy Jeesus, sillä hän itse sanoo: ’Minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti.’ (Matt. 28:20) Ei Jeesus silloin ollut kuin yhdessä huoneessa vaikka huoneita oli kyllä paljon. Ei hän nytkään ole kaikissa hengellisissä huoneissa, niin kuin vääräjumalainen maailma opettaa, vaan tässä yhdessä Hengen yksimielisyydessä matkaa tekevässä Jumalan lasten joukossa, elävässä Jumalan seurakunnassa. Ei peritä muussa joukossa autuutta.¹¹⁵

SRK-vanhoillisuudessa pelastuksen osallisuuteen tulemistä kuvataan usein ilmaisulla ”löysin Jumalan valtakunnan”.¹¹⁶

Tosi Kristuksen kirkko ymmärretään liikkeessä halki aikojen ja paikkojen kulkeväksi uskovien jatkumoksi (*successio fidelium*), jossa Pyhä Henki välittyy ihmiseltä toiselle yleensä synninpäästökseksi ymmärretyn evankeliumin julistamisen katkeamattomana ketjuna.¹¹⁷ Tämän jatkumon eli ”Jumalan valtakunnan”

¹¹³ Siionin laulut 2008, laulu 205, säkeistöt 3 ja 6.

¹¹⁴ Taskila 1977, 9-25.

¹¹⁵ Pms. 4.1. 1979, ”Seimen lapsi”.

¹¹⁶ Kuvaavaa on, että SRK:n vuonna 2012 julkaisemalle kääntymyskertomusten kokoelmalle on annettu nimeksi ”Löysin Jumalan valtakunnan” (Kautto & Ratilainen 2012).

¹¹⁷ Huomionarvoinen raamatuntulkinta, joka merkitys korostui 1970-luvulla, on Sak.6:8 pohjalta muotoiltu niin sanottu ”hevosvaunuoppi”. Jae kuuluu: ”Ja hän kutsui minua, puhutteli minua ja sanoi: katso, ne jotka pohjaan menevät, antavat minun henkeni levätä pohjan maalla.” (Sak. 6:8, vuoden 1776 suomennos). Sakarjan näky neljästä erivärisestä hevosesta vaunuineen (Sak. 6:1-8) on lestadiolaisuudessa vanhastaan tulkittu ennustukseksi ”elävän kristillisyyden” saapumista pohjoismaihin lestadiolaisten heräysten myötä. 1960- ja 1970-luvuilla tulkinta sai SRK-vanhoillisuudessa dogmin piirteitä. Sen mukaan ”Jumalan valtakunta” on kulkenut läpi historian tarjoten kullekin kansalle vuorollaan ”etsikonajan”. Palestiinasta ”elävä usko” siirtyi Välimeren maiden kautta Saksaan saaden siellä erityisen siunauksen reformaation myötä. Valtakunta säilyi keskieuropalaisessa pietismissä ja liikkui yhä kohti pohjoista. Ruotsissa lukijaisuuden

ulkopuolella ei liikkeen opetuksen mukaan ole pelastusta, koska sieltä väistämättä puuttuu Pyhän Hengen eläväksi tekevä voima, vaikka asiasisällöllisesti oikeaa opetusta löytyisikin. ”Jumalan valtakunnan” rinnakkaiskäsitteitä liikkeen julistuksessa ovat muun muassa Jumalan seurakunta, Kristuksen seurakunta, Siion, Jumalan huone, Jumalan temppeli, elävä kristillisyys, kristillisyys, Kristuksen kirkko jne.¹¹⁸

Katolisuudessa ja ortodoksisuudessa, sekä näitä kirkkoja teologisesti lähellä olevassa luterilaisessa ja anglikaanisessa korkeakirkollisuudessa, kirkon tärkein rakennetekijä on piispanvirka. Viran auktoriteetti perustuu sen jatkumoon (*successio apostolica*) apostoleista nykypäivään. Jokaisella laillisesti vihityllä piispalla sekä piispan valtuuttamalla edustajalla eli papilla on jumalallinen valtuutus ”viettää” armoa objektiivisesti välittäviä sakramentteja riippumatta siitä, ovatko he itse pelastuksesta osallisia vai eivät.¹¹⁹

Myös SRK-vanhoillinen ekklesiologia rakentuu *virkejatkumon* ympärille: seurakunnan tärkein rakennetekijä, konstitutiivinen elementti, on ”Hengen virka”. Myös sen voima ja auktoriteetti perustuvat jumalalliseen valtuutukseen sekä oletukseen sen katkeamattomasta jatkumosta Kristuksesta sekä apostoleista nykypäivään. Tässä virassa ja sen jatkumossa on kuitenkin piispan viran sijaan kysymys uskovien yleisestä pappeudesta. Sen hoitamisen ehdottomana edellytyksenä ovat ”elävä usko” ja osallisuus Pyhästä Hengestä. Osuvammin sanoen ”elävä usko” ja osallisuus Pyhästä Hengestä ovat yhtä kuin tämä virka. Virka on yhtä kuin oikea sisäinen tila, sisäinen tila on samalla automaattisesti virka eli ”Hengen virka”. SRK-vanhoillisuudessa kirkko ymmärretään siis, ei pyhien *asioiden*, kuten opin, erityisen viran ja sakramenttien, vaan uskovien, Pyhästä Hengestä osallisten *ihmisten* yhteydeksi.¹²⁰

välityksellä se lopulta saavutti Laestadiuksen. Näin Pohjoismaat saavat viimeisinä aikoina pitää tykönään ”Jumalan valtakuntaa”.

”Hevosvaunuoppia” käytettiin liikkeessä lisäperusteluna muun muassa kielteiselle suhtautumiselle kirkon ulkolähetystyöhön. Sitä pidettiin tarpeettomana, koska Sakarjan ennustuksen katsottiin osoittavan, että ”Jumalan valtakunta” vaikuttaa lopun aikoina ”pohjan maalla” eikä liiku sieltä enää muualle. Jyrkimmillään vuoden 1776 Biblia-suomennoksen käyttämän vanhahtavan ilmaisun ”pohjan maa” väitettiin tarkoittavan kirjaimellisesti Suomen Pohjanmaata, joka on vanhastaan ollut lestadiolaisuuden tärkeintä kannatusaluetta. Tämä kaikki osoittaa, kuinka vahvasti 1970-luvun SRK-vanhoillisuus ymmärsi eksklusiivisen seurakuntaopin identiteettinsä tärkeimmäksi tekijäksi. Sakarjan näyn eskatologisen tulkinnan avulla ainoan oikean seurakunnan sijainti pyrittiin määrittelemään jopa maantieteellisesti. Talonen 2012, 525-539.

¹¹⁸ Ruokanen 1980, 15-36; Taskila 1977, 29-54; Uljas 2001, 32-40.

¹¹⁹ Katolisen kirkon katekismus 2011, 397-400 § 871-888, § 1536-1600; Pohjola 2014, 27-94.

¹²⁰ Ruokanen 1980, 18-19; Pms. 7.1.1976, ”*Tehkää hyvä puu*” (Alustus puhujainkokouksessa): ”Saarnaajan julistus ja toiminta riippuu hänen sieluntilastaan. Taivaallisen Isämme henki puhuu meidän kauttamme. Me olemme Pyhän huutava ääni maan päällä. Mutta torven täytyy olla puhdas,

Katolisessa ja ortodoksisessa teologiassa kirkon sakramentaalinen luonne konkretisoituu sakramenteissa. Samaa periaatetta seuraten myös SRK-vanhoillisuudessa seurakunnan ”sakramentaalinen” luonne tulee ilmi sen tärkeimmässä armonvälineessä, suullisesti julistetussa ja useimmiten synninpäästökseksi sanoitetussa evankeliumissa. SRK-vanhoillinen teologia voidaan sen spiritualistisesta luonteesta huolimatta nähdä myös hyvin ”sakramentalistiseksi”. Armo ja Pyhän Hengen vanhurskauttava toiminta sidotaan liikkeessä erittäin vahvasti konkreettiseen välineeseen, ”Jumalan valtakunnasta saarnattuun äänelliseen evankeliumiin”. Seurapuheissa painotetaan hyvin usein, että ilman tätä välinettä vanhurskauttavaa uskoa ei voi syntyä. SRK-vanhoillisuuden tärkein ”sakramentti” ei ole siis kaste eikä ehtoollinen. Sen sijaan Pyhästä Hengestä osallinen ihminen, ”Jumalan lapsi” näyttäytyy liikkeen opetuksessa eräänlaisena ”persoonasakramenttina”, välineenä, jonka kautta Jumala ensisijaisesti toimii ja jakaa armoaan.¹²¹

Huomionarvoista käsiteltävän aiheen kannalta on myös se, että SRK-vanhoillinen teologia kiinnittää julistuksen sisällön ohella erittäin paljon huomiota kysymykseen siitä, *kuka* evankeliumia julistaa. Mikäli evankeliumia ei julisteta ”Jumalan valtakunnasta” eli mikäli julistaja ei ole Pyhästä Hengestä osallinen, evankeliumilla ei ole pelastavaa uskoa synnyttävää voimaa, vaikka julistus tapahtuisikin muodollisesti oikein sanoin. Materiaaliprinsipiin rinnalle tai ehkä jopa ohi nousee *lokaaliprinsippi*. Julistuksen sisällön rinnalle tai jopa merkittävämmäksi nousee julistuksen ”paikka” eli ”Jumalan valtakunta”.¹²²

SRK-vanhoillinen ekklesiologia on siis hyvin erikoislaatuinen kombinaatio monenlaisista elementeistä. Siinä voi nähdä yhtymäkohtia niin katoliseen ja ortodoksiseseen ekklesiologiaan, matalakirkolliseen protestantismiin kuin niin sanottuihin vapaisiin suuntiinkin. Katoliseen ja ortodoksiseseen kirkkokäsitykseen SRK-vanhoillista ekklesiologiaa yhdistävät seurakunta- ja armonvälinekeskeinen pelastuskäsitys sekä eritoten läpi historian kulkevan virkajatkumon ymmärtäminen tärkeimmäksi seurakuntaa konstruoivaksi tekijäksi. Viimeksi mainittu korostus puolestaan erottaa SRK-vanhoillisuutta monista muista protestanttisista herätysliikkeistä. Toisaalta seurakunnan ymmärtäminen tosiuskovien, Pyhän Hengen saaneiden ihmisten yhteisöksi taas erottaa liikettä

jotta se antaisi oikean ja ymmärrettävän kutsun. - - Kaiken väärän opetuksen ja eriseuran rakentamisen pohja on likainen omatunto.”

¹²¹ Vrt. Ruokanen 1980, 73-75.

¹²² Ruokanen 1980, 17-24, 41-42.

historiallisten kirkkojen ekklesiologiasta ja yhdistää sitä muihin pietistisiin yhteisöihin ja matalakirkolliseen protestantismiin. Varsinaisia teologisia lähisukulaisia SRK-vanhoillisuudella on kuitenkin hyvin vähän. Lähimpiä lienevät esikoislestadiolaisuus ja ruotsinkielinen rauhansanalaisuus (LFF).¹²³

Edellä kuvattu SRK-vanhoillinen teologia uskovasta ihmisestä ”persoonasakramenttina” linkittyy elimellisesti 1970-luvun henkiä koskevaan opetukseen. Oikea sisäinen tila eli osallisuus uskosta ja Pyhästä Hengestä on tärkein seurakuntaa konstituiva tekijä sekä välttämätön pelastavan evankeliumin julistamiselle. Jos tällä tavoin opettava yhteisö alkaa selventää rajojaan, se tarkoittaa väistämättä seurakunnan jäsenten hengellisen tilan tutkimista ja arvioimista. On tarkistettava, ovatko kaikki seurakunnan jäsenet osallisia Pyhästä Hengestä vai jostain muusta hengestä. Juuri tästä henkiopissa ja 1970-luvun hoitokokousilmiössä oli kysymys.¹²⁴

2.3.4. Eksklusiivinen seurakuntaoppi

Suomalaisessa kirkollisessa julkisuudessa SRK-vanhoillisuus nousee säännöllisesti esille eksklusiiviseksi katsotun pelastuskäsityksensä vuoksi. Herätysliikkeen katsotaan opettavan, että pelastus on mahdollinen ainoastaan sen yhteydessä. Eksklusivismin jyrkkyys on kuitenkin vaihdellut voimakkaastikin eri aikoina ja eri henkilöillä. Usein se, mitä eksklusiiviseksi tulkittavilla ilmaisuilla varsinaisesti tarkoitetaan, jää lopulta hiukan avoimeksi ja hämäräksi.¹²⁵

Nyt tutkittavalla ajanjaksolla, 1970-luvun lopulla, eksklusivismi sanoitettiin kuitenkin hyvin selvästi ja ehdottomasti. Pelastuvien yhteisö, ”Jumalan valtakunta”, sidottiin tiukasti SRK-vanhoilliseen liikkeeseen sekä SRK-organisaatioon. Kriisivaiheen jälkeen liikkeen julkisissa kannanotoissa on yleensä pyritty sanoittamaan eksklusivismi varovaisemmin ja korostamaan sitä, että

¹²³ Ruokanen 1980, 179; Talonen 2014, 19-34.

¹²⁴ Tämä yhteys näkyy esimerkiksi Pms. 15.2.1978, ”*Kuusamon nuoriso- ja seurakuntapäivät*”.

¹²⁵ Esimerkiksi: Kk. 14.05.2012, ”*Vanhoillislestadiolainen pelastusoppi – suuren luokan teologinen ongelma luterilaisessa kirkossa*”: ”Teologisesti katsottuna liike ei voi olla luterilainen herätysliike, koska se ei tunnusta luterilaista kirkkoa oikeaksi kirkoksi. Eikä se ole itsenäinen kirkkokuntakaan, koska se ei anna millekään muullekaan kristilliselle yhteisölle edes erossa olevien veljien statusta. Oikea termi vanhoillislestadiolaiselle liikkeelle onkin laikko. Laikko on kirkosta eronnut ryhmä, joka pitää itseään ainoana kirkkona.” Vm. 18.06.2012, ”*Repeämä kirkossa nousi puheenaiheeksi*”: ”Helsingin Rauhanyhdistyksen puheenjohtaja Valde Palola pitää liikkeen leimaamista laikkoksi huolestuttavana - - Kysymys siitä, onko kirkko yhtä kuin Jumalan valtakunta, on rinnastettavissa kysymykseen, onko vanhoillislestadiolaisuus yhtä kuin valtakunta. Molemmissa tapauksissa ajatellaan vanhoillislestadiolaisuudessa kriittisesti. Jumalan valtakuntaa ei voida olemuksellisesti ja käsitteellisesti sijoittaa jonkin organisaation raameihin. Silloin kavennettaisiin Jumalan valta-asemaa.” Vrt. Kinnunen 2013, 31-41.

käsitteellä ”Jumalan valtakunta” ei tarkoiteta SRK-organisaatiota eikä herätysliikettä sosiaalisena yhteisönä.¹²⁶

SRK-vanhoillisen eksklusivismin taustalla vaikuttaa seuraava perusajattelu. Pelastus tulee yksin Kristukselta, päältä, hänen ruumiinsa, seurakuntansa, kautta ”Hengen viran” välityksellä. Negatiivisesti ilmaisten tämä tarkoittaa sitä, että seurakunnan eli ”Jumalan valtakunnan” ulkopuolella ei ole pelastusta, koska sieltä puuttuu ”Hengen virka”. ”Jumalan valtakuntaa” yhdistää yksi usko, jonka vaikuttaa uskovissa asuva yksi Henki, Pyhä Henki. Hän vetää uskovat mahdollisimman kiinteään hengelliseen yhteyteen keskenään, ”käymään lautumella samassa laumassa”. Yksi usko ja yksi Henki näkyvät myös opin ykseytenä. Sama Henki, Pyhä Henki, ohjaa uskovat muun ykseyden ohella ”yhdenkaltaiseen puheenparteen” eli sanoittamaan uskon samalla tavalla. Siksi aina, kun ”Jumalan valtakunnassa” syntyy opillinen hajaannus, liikkeen opetuksen mukaan toinen puoli kuuluu väistämättä Jumalalle ja toinen Saatanalle. Erilainen oppi kertoo erilaisesta uskosta, jonka aiheuttaa ”eri henki”. He, jotka rikkovat ”Jumalan valtakunnan” opillisen ykseyden, irrottautuvat siksi automaattisesti sen uskonyhteydestä. He joutuvat tämän myötä Kristuksen ruumiin ja siten myös pelastuksen ulkopuolelle. ”Jumalan valtakunnan” yhteydestä irrottautuneet hereetikot eli ”eriseuraiset” ovat menettäneet SRK-vanhoillisen käsityksen mukaan Pyhän Hengen, eivätkä sen vuoksi voi enää julistaa todellista, uskoa synnyttävää eli ”elävää” evankeliumia. Läpi historian kulkeva uskovien jatkumo ei voi enää jatkua heidän kauttaan.¹²⁷

Tarkka käsitys siitä, miten ”elävä” usko syntyy ja säilyy, tekee uskovien yhteisöstä selvärajaisen. Todellisia uskovia ovat vain he, jotka ovat tulleet

¹²⁶ Ruokanen 1980, 22-28. Esimerkkinä nykyisestä varovaisemmasta sanoituksesta rauhanyhdistys.fi: ”Jumalan valtakunnan voi löytää maan päältä. Se on uskonvanhurskauden, rauhan ja ilon omistamista Pyhässä Hengessä. Seurakunta on Pyhän Hengen kokoama uskovien yhteisö. Kaikki uskovaiset ovat Pyhän Hengen pappeja, jotka voivat julistaa syntejään katuvalle synninpäästön.” (<http://rauhanyhdistys.fi/fi/nain-me-uskomme/usko-ja-opetus/>, viitattu 3.1.2016)

¹²⁷ Reinikainen 1982, 12-22; Ruokanen 1980, 15-45; Taskila 1977, 9-32, 144-149; Pms. 21.2.1977, ”Yhdenkaltainen puhe II”: ”Paavali on puhunut siitä, miten tärkeää on, että Jumalan lapsilla on yhdenkaltainen ymmärrys ja puhe (1. Kor. 1:10). Näin asia onkin silloin, kun on oikea usko sydämellä ja oikea henki hallitsee ihmistä. Meillä on monia esimerkkejä Raamatusta, joista näkyy eksyminen ja toisenlaisen ymmärryksen saaminen. - - Tässä näkyy selvästi erilainen puheenparsi saman kansan keskellä. Näillä oli eri oppi, eri henki ja erilaisia olivat hedelmätkin. - - Jumalan rangaistus näkyi eri henkeen ja puheeseen menneille. Heissä oli eriseuran henki. Kaksi aivan toisistaan poikkeavaa puhetta oli myös silloin, kun oltiin luvatus maan rajoilla. - - Kun - - kymmenen miestä alkoi saarnata, niin puhe vaikutti itkua ja parkua, hätää ja pelkoa, myös kapinamieltä. Se puhe oli väärän hengen vaikuttama epäuskon saarnaa. Näin on vieläkin. Kun väärään henkeen menneet ihmiset puhuvat, he syyttävät Jumalan johdatusta, jota Jumala omiensa kautta kansalleen antaa. - - Jumalan lapset, ahkeroinne näin uskoa ja Jumalan armon avulla varjeltua yhdessä mielessä ja hengessä.”

osalliseksi uskovien jatkumosta kääntymyksen eli ”parannuksen” kautta ja saaneet kuulla ”Jumalan valtakunnasta saarnatun äänellisen evankeliumin” tai he, jotka ovat säilyttäneet ”lapsuuden uskon” elämällä koko ikänsä tässä uskovien yhteydessä, ”elävän evankeliumin” osallisuudessa. Tämä muodostaa perustan seurakuntaopin muut kristilliset yhteisöt poissulkevalle luonteelle.

Sitä, että pelastuvia on tällaisen ekklesiologian valossa ihmiskunnan väkilukuun suhteutettuna vähän, ei ole liikkeessä perinteisesti nähty ongelmana vaan pikemminkin ”elävän kristillisyyden” olemukseen kuuluvana tuntomerkkinä. Kuten SRK-vanhoillisissa seurapuheissa mielellään lainattu evankeliumikatkelma alleviivaa:

Se portti on lavia ja avara tie, joka vie kadotukseen, ja niitä on monta, jotka siitä sisälle menevät; Se portti on ahdas, ja tie kaita, joka vie elämään, ja harvat ovat, jotka sen löytävät.¹²⁸

Liikkeen itseymmärryksen mukaan todellisen, ”elävän” seurakunnan luonteeseen on kuulunut läpi historian se, että se on ”jumalattomassa”, turmiovaltojen hallitsemassa maailmassa marginaalinen, halveksittu, pilkattu, jopa vainottu vähemmistö. Ihmiskuntaa otteessaan pitävistä pahan voimista johtuen ”Jumalan valtakunta” ja sen julistus ei saa koskaan osakseen laajaa kansansuosiota, vaan päinvastoin vihaa ja halveksuntaa.¹²⁹

Jyrkän, rigoristisen eksklusivismin ohella SRK-vanhoillisuus sisältää myös – ehkä hiukan yllättäen – piirteitä universalistisesta pelastuskäsityksestä. Liikkeen opetuksen mukaan jokainen tähän maailmaan syntyvä lapsi on jo äitinsä kohdussa salatulla tavalla osallinen pelastavasta uskosta ja Pyhästä Hengestä riippumatta vanhempiensa uskosta. ”Armosta osattomillekin” vanhemmille syntyvä pieni lapsi on siis SRK-vanhoillisen käsityksen mukaan pelastuva ”Jumalan lapsi” ilman kastetta ja jopa ilman ”Hengen viran” julistamaa synninpäästöä. Usein liikkeen opetuksessa saman universaalien armon piiriin kuuluviksi luetaan myös kehitysvammaiset aikuiset. Tätä opetusta argumentoidaan sillä, että synnittömällä sikiämisellään Kristus, uusi Adam, on ”pyhittänyt” jokaisen äidin kohdun sekä lunastanut ihmisluonnon vapaaksi pahan vallasta jo sikiämisestä alkaen. Tämä armo kommunikoidaan jokaiselle ihmiselle jo sikiämisessä, kun hänet luodaan Kristus-Sanalla. Opetuksen voi nähdä yhtenä variaationa varhaiskristillisestä

¹²⁸ Matt. 7:13-14, liikkeessä yleisimmin käytetty vuoden 1776 suomennos.

¹²⁹ Ruokanen 1980, 25; Pms. 24.1.1979, ”Kotipiirin kuulumisia”.

rekapitulaatio-opista.¹³⁰ Universalismi ja eksklusivismi nivotaan liikkeen opetuksessa yhteen siten, että lapsen opetetaan aikuistuuksaan väistämättä lankeavan pois pelastuksen tilasta, jollei hän kasva ”Jumalan valtakunnassa” Pyhän Hengen voimalla julistetun synninpäästön yhteydessä.¹³¹

Kokonaisuutena parhaan paralleelin SRK-vanhoilliselle seurakuntaopille muodostanee beekiläinen ekklesiologia. Tämä saksalaisen pietistisen systemaattikon Johann Tobias Beckin (1804-1878) mukaan nimetty teologinen koulukunta vaikutti merkittävästi Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon autonomian ajalta 1950-luvulle. Beekiläisessä kirkko-opissa on kolme tasoa: ulkonainen laitos- ja esivaltakirkko kastettuine jäsenineen, julkisesti Jeesusta seuraavat ja uskoviksi tunnustautuvat sekä todella uudestisyntyneet ja Pyhästä Hengestä osalliset, jotka Jumala yksin tuntee. Vain viimeinen, kolmas taso on kirkko tai seurakunta sanan varsinaisessa, hengellisessä, merkityksessä.¹³²

Kaikki kolme tasoa löytyvät myös SRK-vanhoillisesta ekklesiologiasta. Liike kunnioittaa Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa osana Jumalan asettamaa maallista esivaltaa. Kirkkona sanan teologisessa ja hengellisessä mielessä sitä ei kuitenkaan pidetä, koska siltä katsotaan puuttuvan ”Hengen virka”.¹³³

Toista, julkisesti uskoviksi tunnustautuvien tasoa vastaa SRK-vanhoillinen herätysliike sitoutuneine jäsenineen. Liikkeen opetuksen mukaan SRK:n ja rauhanyhdistystenkin piirissä voi kuitenkin olla ”kuolleita kaloja” ja ”ohdakkeita” eli henkilöitä, jotka tunnustautuvat uskoviksi mutta eivät todellisuudessa sitä ole. Siksi näkyvä, organisoitunut herätysliikekään ei ole täysin identtinen todellisen pelastuvien yhteisön, ”Jumalan valtakunnan” kanssa. ”Jumalan valtakunta” sanan varsinaisessa merkityksessä ovat todellisesta ”elävästä uskosta” ja Pyhästä Hengestä osalliset ihmiset. Opetus siitä, voidaanko pyhät erottaa teeskentelijöistä jo tässä ajassa, on vaihdellut liikkeen historiassa. 1970-luvulla korostui opetus,

¹³⁰ Piri 1980, 85; Ranta 2015, 35-24; Reinikainen 1982, 26; Reinikainen 1986, 36-39; Ruokanen 1980, 142-149; Uljas 2001, 63-64.

¹³¹ Piri 1980, 74-76; Ruokanen 1980, 98-101; Uljas 2001, 87-93.

¹³² Murtorinne 1986, 135-150; Tiililä 1968, 185.

¹³³ Kotimaa24.fi 29.06.2013, ”SRK:n Hänninen: Salmen synninpäästö ei sama kuin uskovaisen ihmisen julistama”: ”Hänninen mukaan vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä synninpäästön ajatellaan olevan pätevä, kun sen julistajalla on Pyhä Henki. Siihen, onko piispa Salmella Pyhä Henki, Hänninen vastaa ainoastaan asian olevan Salmen itsensä arvioitavissa. – Uskon, että Samuel Salmi tiedostaa, että vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä, meidän käsityksemme mukaisesti, se synninpäästö, jonka hän julistaa, ei ole sama kuin uskovaisen ihmisen julistama synninpäästö, Hänninen sanoo.” (<https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/srkn-hanninen-salmen-synninpaasto-ei-sama-kuin-uskovaisen-ihmisen-julistama/>, viitattu 6.2.2016)

jonka mukaan ”väärästä hengestä” osalliset on mahdollista tunnistaa ”henkien erottamisen lahjan” avulla ja seurakunta voi erottaa heidät jäsenyydestään.¹³⁴

2.2.5. Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen

SRK-vanhoillisuus on perinteisesti yhtynyt luterilaiseen oppiin uskon- ja lahjavanhurskaudesta. Jumala lukee (*imputare*) Kristuksen viattomuuden ja sijaiskärsimyksen syntisen hyväksi ja julistaa hänet vanhurskaaksi, kun hän turvautuu Kristukseen Pyhän Hengen vaikuttamalla uskolla. Liike allekirjoittaa reformaation sisältöformulan, jonka mukaan Jumala vanhurskauttaa ihmisen ”yksin armosta, yksin uskon kautta, yksin Kristuksen tähden” (*sola gratia, per fidem, propter christum*). Liike tosin lisää vanhurskauttamisoppiin sen reunahuomautuksen, kuten edellä totesin¹³⁵, että todellinen, vanhurskauttava usko voi syntyä ainoastaan ”elävästä” uskosta ja Pyhästä Hengestä jo osallisen ihmisen julistaman suullisen ilosanoman kautta. Jumala vanhurskauttaa ihmisen ainoastaan ”Jumalan valtakunnassa Pyhän Hengen viralta saarnatun evankeliumin kautta”.¹³⁶ Vanhurskauttamis- ja seurakuntaopit ovat siis lestadiolaisperinteessä toistensa kääntöpuolia. Juuri seurakunnalla eli Pyhän Hengen saaneilla ihmisillä on jumalallinen valtuutus julistaa sanomaa kaikkien syntien täydellisestä anteeksiantamuksesta. Armon objektiivisuuden takeena on uskovien yhteisön jumalallinen arvovalta. Tällä tavoin vanhoillislestadiolaisuuden, varsinkin SRK-vanhoillisuuden, voi nähdä yhtä aikaa äärimmäisen evankelisena ja toisaalta hyvin jyrkkänä. Täydellinen anteeksiantamus on tarjolla jokaiselle joka hetki, mutta toisaalta se on löydettävissä vain tietyistä varsin tarkkaan rajatusta ryhmästä.¹³⁷

¹³⁴ Esim. Pms. 15.2.1978, ”Kuusamon nuoriso- ja seurakuntapäivät”.

¹³⁵ Ks. luku 2.2.3. ”Jumalan valtakunta ja Hengen virka”.

¹³⁶ Reinikainen 1982, 5-12; Reinikainen 1986, 40-56; Ruokanen 1980, 82-97; Uljas 2001, 27-31.

¹³⁷ Ruokanen 1980, 82-97. Laestadiukselle tyypillisiä teologisia korostuksia olivat pietistinen armonjärjestys voimakkaine subjektiivisine kokemuksineen. Kovasanaisten parannussaarnojen ja niissä käytettyjen mieleenpainuvien kielikuvien tarkoitus oli synnyttää kuulijoissa synninhätä, joka lopulta johtaisi ”sydämen särkymisen” kautta armon henkilökohtaiseen tuntemiseen. ”Sydämessä” oleva, siis subjektiivisiin kokemuksiin perustuva ”elävä usko” muodosti vastakohtan ”kuolleelle uskolle”, joka oli pohjimmiltaan pelkkää historiallista ja opillista tietoa sekä kollektiivista tapakulttuuria ja siten vain ”pääkallossa”.

Jo Laestadiuksen eläessä ja erityisesti hänen kuolemansa (1861) jälkeen lestadiolainen liike siirtyi kuitenkin nopeasti subjektiivisesta objektiiviseen. Rovastin jälkeen hänen työtään herätysliikkeen johtajana jatkoi Juhani Raattamaa (1811-1899), jonka johdolla lestadiolaisuuden perussävyksi ei muodostunutkaan klassisen pietistinen ”armon ikävöivä” vaan herrnhutilaissävytteinen ”armon omistava” usko. Tunteiden paikan otti ”avainten valta”: henkilökohtaisen, subjektiivisen armonkokemuksen sijaan heränneitä kehoitettiin luottamaan uskonyhteisön julistaman synninpäästön objektiiviseen varmuuteen. Synninpäästön sai nyt ottaa vastaan riippumatta hädän syvyydestä ja katumusprosessin vaiheesta. Tässä vaiheessa vakiintui liikkeelle tunnusomainen käytäntö julistaa anteeksiantamusta ”Jeesuksen nimessä ja veressä”.

Uudemman suomalaisen Luther-tutkimuksen eräs merkittävimmistä kiinnostuksen kohteista on ollut kysymys forenssis-imputatiivisen vanhurskauttamisen eli syntisen vanhurskaaksi julistamisen ja reaalio-onttisen vanhurskauttamisen suhteesta. Reaalio-onttisella, efektiivisellä, vanhurskauttamisella tarkoitetaan Kristuksen reaalista läsnäoloa uskovassa ja sen hänessä aikaansaamaa reaalista muutosta: motivaatiota hylätä paha ja tehdä hyvää. Perusongelma on, onko efektiivinen vanhurskauttaminen forenssisen seuraus tai päinvastoin, vai ovatko nämä kaksi vanhurskauttamisen muotoa erottamattomia, ikään kuin saman asian kaksi puolta.¹³⁸

SRK-vanhoillisuudessa forenssisen ja reaalio-onttisen vanhurskauttamisen suhdetta on analysoitu ja käsitteellistetty vain vähän. Kokonaisuutena liikkeen peruskäsitys vaikuttaa kuitenkin olevan lähimpänä käsitystä, jonka mukaan syntisen vanhurskaaksi julistaminen sekä Kristuksen reaalinen läsnäolo kristityssä ovat erottamattomia, ikään kuin saman asian kaksi puolta. Tämä sopii yhteen liikkeen teologian perusmotiivin kanssa: SRK-vanhoillisuus on juuriltaan pietistinen liike ja pietismi opponoi luterilaisen ortodoksian forenssista korostusta painottamalla Kristuksen reaalista läsnäoloa tosiuskovissa. SRK-vanhoillinen ”Jumalan valtakunta” on pyhien *ihmisten* seurakunta, siis heidän, joiden sisimmässä Kristus Pyhän Hengen kautta asuu. Uskovasta ”Jumalan lapsesta” tekee uskoa synnyttävän evankeliumin julistamiseen kykenevän ”persoonasakramentin” nimenomaan se, että Kristus Pyhän Hengen kautta asuu hänessä. Näin synninpäästö, jota hän julistaa ei ole vain hänen omaa sanaansa vaan Kristuksen sanaa. Kristus vain julistaa synninpäästön uskovan suuta käyttäen.¹³⁹

Tutkimuksessa tätä teologisen painopisteen siirtymää subjektiivisesta objektiiviseen on kutsuttu ”evangelistumiseksi”. Lestadiolaisuuden 1860-luvulla alkaneen evangelistumisvaiheen voi nähdä monessa suhteessa paralleelisenä ilmiönä evankelisen liikkeen irtoamiselle körttipietismistä.

Lestadiolaisuuden eksklusiivisen seurakuntaopin juuria voi nähdä jo Laestadiuksella hänen jaotellessaan seurakuntalaisensa jyrkän pietistiseen tapaan yksilön tarkkuudella suruttomiin, heränneisiin ja armoitettuihin. Evangelistumisprosessi korosti entisestään uskonyhteisön, seurakunnan, merkitystä liikkeen teologiassa. Synninpäästön takeena oli seurakunnan auktoriteetti. Rohkaistessaan katumus-kamppailua käyviä luottamaan synninpäästön vaikuttavuuteen lestadiolaisten täytyi siis korostaa seurakunnan hengellistä merkitystä. Seurakunnan arvovallan täytyi yltyä jumalallisiin mittasuhteisiin, jotta synninhädässä oleva uskalsi luottaa sen julistamaan absoluutioon vastoin omia sisäisiä kokemuksiaan. Uskonyhteisöstä tuli näin uudestisyntyneiden Jumalan lasten hengellinen äiti, jolle itse Kristus oli antanut vallan ”situa ja päästää” eli antaa synnit anteeksi tai kieltää anteeksiantamus. Kristuksen työn maailmassa korostettiin nyt jatkuvan Pyhän Hengen työnä hänen seurakunnassaan. Tarkemmin Pöyhtäri 2005; Zidbäck 1941.

¹³⁸ Aihetta on käsitelty esimerkiksi Vainio 2004, 30-32. Saarinen 2013, TA4/2013.

¹³⁹ Esimerkiksi Siionin laulut 1976, säkeistö 3: ”**Kun on Jeesus sydämessä**, olet oksa viinipuun...”; Pms. 31.8.1977, ”*Seurakuntapäivät ja juhannusseurat Pudasjärvellä*”: ”Elävä kristillisuus on **vain sitä, että Herra Jeesus saa asua uskovaisen sydämessä** ja uskon kautta

Käsitys, jonka mukaan forenssinen vanhurskauttaminen ja Kristuksen reaalin läsnäolo ovat erottamattomia, on kaikkein koherentein myös henkiopin kanssa. Päivämiehen opetuksen mukaan:

- - ihmisen osan iankaikkisuudessa ratkaisee se, mikä henki hänessä on ja hallitsee hänen eläessään.¹⁴⁰

Mikäli hänessä asuu Pyhä Henki ja hänen myötänsä itse Kristus, ihmisellä on omanaan myös forenssinen lahjavanhurskaus, kaikkien syntien anteeksiantamus. Mikäli ihminen menettää Pyhän Hengen ja häneen asettuu ”saastainen henki”, hän menettää automaattisesti myös syntien anteeksiantamuksen.¹⁴¹

Uskonvanhurskauden ohella liike on vanhastaan allekirjoittanut myös luterilaiseen perusdogmatiikkaan kuuluvan opin vanhurskautetusta vanhurskauttamisen jälkeinkin yhä yhtä aikaa vanhurskaana ja syntisenä (*simul justus et peccator*). Vanhurskautetussa Pyhän Hengen kautta asuva Kristus saa ihmisessä aikaan motivaation taistella syntiä vastaan ja erottautua näin ”langenneesta maailmasta”. Mikäli ihminen ei ole kuuliainen omassatunnossaan puhuvalle Pyhälle Hengelle, vanhurskautettu on vaarassa langeta pois pelastavasta uskosta ja menettää Pyhän Hengen. Tätä ongelmaa pyrkivät ratkaisemaan kaksi SRK-vanhoillisuudelle tärkeää korostusta: maallikkorippikäytäntö ja ”kuuliaisuus seurakunnan neuvoille”.¹⁴²

SRK-vanhoillisessa teologiassa seurakunta ymmärretään välttämättömäksi välineeksi paitsi vanhurskauttamisen, myös vanhurskautettuna säilymisen kannalta. Lankeemuksen katsotaan turmelleen ihmisen luonnolliset kyvyt, kuten järjen ja moraalitajun, ainakin pelastusta koskevien asioiden suhteen. Tästä syystä uskovan on välttämättömää saada uskoa ja moraalialueita koskevia ohjeita eli ”rakkauden neuvoja” säilyäkseen vanhurskautettuna. Näitä ohjeita Jumala jakaa seurakuntansa kautta, joka Jumalan pelastavan läsnäolon ”paikkana” on myös Pyhän Hengen lahjoittaman yliluonnollisen viisauden ja ymmärryksen ”paikka” maailman keskellä. Seurakunnan tehtävä on tulkita ja selittää jatkuvasti Jumalan sanaa ja etsiä siitä vastauksia uskovien senhetkisiin kysymyksiin ja ongelmiin.

hallita häntä.” Taskila 1979, 196: ”Mutta silloin, kun Jumalan Hengestä osalliset hoitavat siunauksen virkaa, tulee sielunviholliselle niin kiiwas lähtö - -. Sinne tulee uusi asukas ja hallitsija, Kristus, uskon kautta asumaan. Ja silloin on totta Lutherin sana, että puhdas omatunto on taivas maan päällä.”

¹⁴⁰ Pms. 21.2.1979, ”Jumalan henki”.

¹⁴¹ Pms. 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”.

¹⁴² Ruokanen 1980, 98-111; Reinikainen 1982, 30-35; Reinikainen 1986, 92-113; Uljas 2001, 87-92.

SRK-vanhoillisuudessa on läpi sen historian esiintynyt myös oppia ”jatkuva ilmoituksesta”. Sen mukaan ”Jumalan valtakunta” saa yhä nykyisin auktoriteetiltaan Raamattuun rinnastettavia uusia ”Pyhän Hengen ilmoituksia”. Seurakunta voi siksi säätää jäsentensä uskottavaksi ja noudatettavaksi uskoa ja moraalia koskevia ohjeita pelkästään omalla auktoriteetillaan, ilman selviä raamattuperusteitakin. Tämä kysymyksenasettelu liittyy jo reformaation ajalta tuttuun ilmoitusteologiseen keskusteluun siitä, onko kirkolla valtuutus laatia uusia dogmeja ilman kirjoitettua sanaa eli Raamattua.¹⁴³

Seurakunnan neuvoihin tulee SRK-vanhoillisen opetuksen mukaan suhtautua kuuliaisuudella. Kriittisestä ajattelusta ei uskonasioissa ole hyötyä, vaan ainoastaan haittaa, koska se nousee syntiinlankeemuksen turmelemasta, pahan hallitsemasta järjestä. Kuten edellä totesin¹⁴⁴, SRK-vanhoillisessa julistuksessa uskovan ihmisen ihanteeksi asetetaan usein pieni lapsi. Kuten kiltti lapsi tottelee kritisoimatta äitinsä neuvoja, tulee myös uskovan suhtautua ”yksinkertaisella” ja ”lapsenmielisellä” kuuliaisuudella ”seurakuntaäidin” neuvoihin, joiden takana on Pyhän Hengen jumalallinen auktoriteetti.¹⁴⁵ Käytännössä ”seurakunnan neuvot” tarkoittavat muun muassa päihteisiin, sukupuolielämään, viihteeseen sekä pukeutumiseen liittyviä yhteisöllisiä normeja. SRK-vanhoillisen uskovan odotetaan välttävän esimerkiksi alkoholin käyttöä, raskauden ehkäisyä, televisioviihdettä, tanssimista, ”uskoa turmelevaksi” katsottua populaarimusiikkia, ehostamista, lävistyksiä ja paljastavaa pukeutumista:

Sielunvihollinen tietää itsellään olevan vain vähän aikaa. Siksi se on kaikilla mahdollisilla keinoilla yrittämässä Jumalan lapsia pois elävästä uskosta. - - Rakas nuori sisareni tai veljeni. Jumala on käskenyt paeta jumalattomien keskeltä. 'Mitä osaa on uskovaisella uskottoman kanssa.' On todella hyvä, kun jaksamme ottaa vaarin niistä neuvoista ja ohjeista, jotka tuleva esille neuvonpidoissa ja seurakuntapäivillä. Kaikki nämä asiat ovat pieniä sen rinnalla, koska kysymys on iankaikkisesta elämästä ja siitä, missä tahdot sen viettää. Paetkaamme niitä paikkoja, joissa riettaat jutut lentävät ja tämän maailman levyt soivat. Jumalan lapsen paikka ei ole olutlasin ääressä, ei myöskään teatterissa, elokuvissa, tanssilavoilla, ei kerhoissa, joissa soditaan Jumalan henkeä vastaan. - - Ei myöskään Jumalan lapsi

¹⁴³ Piri 1980, 76; Ruokanen 1980, 51, 98-101. Pms. 21.4.1976, ”Käskyn päätös on rakkaus”; Pms. 10.1.1979: ”Herra on voimallinen huoneessansa”: ”Neuvokaat teitä keskenänne, kehottaa Raamattu. Nämä neuvonpidot ovat Jumalan mittaamatonta isänrakkautta meitä kohtaan. Ne on nähty tarpeelliseksi tänä pahana maailman aikana. Taivaallinen vanhin hoitaa lapsilaukaansa, ettei yksikään synnin petoksen kautta ekyisi ja takaperin jäisi. - - Tarvitsemme Jumalan sanan hoitoa, neuvoja ja ohjeita. Tarvitsemme puhdistusta ja pesoa Pyhän Hengen viran kautta.”

¹⁴⁴ Luku 2.2.2 ”Antropologinen perusta”.

¹⁴⁵ Ruokanen 1980, 98-101; Pms .28.1.1979, ”Kotipiirin kuulumisia”: ”Ajattelin haavaa ommeltaessa: kunpa me Jumalan lapsetkin aina mukautuisimme Jumalan hoitoon Jumalan valtakunnassa, niin ei tarvitsisi Saara-äidinkään käyttää joskus liian kovalta tuntuvia otteita. Nuo otteet tuntuvat kovilta silloin, kun uskonsilmä ei ole vielä kirkastunut, että se oli sitä parasta hoitoa, mitä voitiin antaa lapsen pelastamiseksi sielunvihollisen kuolettavilta haavoilta.” Pms. 17.1.1979, s. 1, 6 ”Herran kunnia on Herran majassa”; 24.1.1979, ”Seurakuntapäivä Borlängessä”.

hyväksy kiihkoilua, joka on ristiriidassa esivallan kanssa. Myöskin hyvin tehty työ on kunnia-asia. Jumala palkitsee ahkeruuden. Ja me Jumalan pojat emme tahdo kasvatella viiksiä tämän maailman muodin mukaan. Ja te Siionin tyttäret, te olette kauniita ja ihania morsiamia psalminkirjoittajan toteamana. Siksi teidän ei tarvitse maalata itseänne, ei tarvitse pukeutua seksikkäästi Pariisin muodin mukaan, liian tiukkoihin farkkuihin jne.¹⁴⁶

Normeja rikkovan voidaan katsoa olevan ”tottelematon seurakunnalle” ja vaarantavan siten Jumala-suhteensa, koska ”*jolla ei ole seurakuntaa äitinä maan päällä, ei ole Jumalaa Isänä taivaassa*”.¹⁴⁷ Pahimmassa tapauksessa ”rakkauden neuvoja” rikkovan voidaan katsoa irtisanoutuneen teoillaan uskostaan ja yhteisön jäsenyydestä. ”Seurakunnan neuvoille tottelemattomia” uskovia on SRK-vanhoillisuuden historiassa voitu myös erottaa seurakunnan jäsenyydestä. Tämä käytäntö korostui juuri 1970-luvun hoitokokouksaikoina.¹⁴⁸

Kuten useilla muillakin seurakunnan teologista merkitystä korostavilla kristillisillä yhteisöillä, myös SRK-vanhoilliseen seurakuntaoppiin sisältyy tietty juridinen ulottuvuus. Seurakunnan katsotaan saaneen itseltään Kristukselta valtuutuksen julistaa ja opettaa hänen nimissään ja arvovallallaan. Tämän arvovallan katsotaan myös siirtyvän eteenpäin juridisena valtuutusketjuna: Kristus valtuuttaa seurakunnan, seurakunta valitsee keskuudestaan puhujia ja vastuuhenkilöitä ja he kokoontuvat yhteen päättämään seurakunnan elämästä ja opetuksesta. Näin – eräänlaisena vallansiirtoketjuna – erehtymätön jumalallinen auktoriteetti siirtyy Kristukselta seurakunnalle ja siltä vaikkapa SRK:n puhujainkokoukselle, vuosikokoukselle tai johtokunnalle. Tämän myötä näiden instituutioiden päätökset on voitu nähdä liikkeessä jopa erehtymättömiksi ”seurakunnan neuvoiksi”, joille tulee osoittaa nöyrää ja ehdotonta kuuliaisuutta. Niitä arvostelevan voidaan katsoa arvostelevan ”Jumalan valtakuntaa” ja sen myötä ”valtakunnan” auktorisoineita Pyhää Henkeä ja Kristusta sekä heidät lähettänyttä Isää Jumalaa. Tämä juridinen seurakuntakäsitys muistuttaa katolisen teologian oppia kirkon opetusvirasta eli *magisteriumista*, jota edustavat paavi ja hänen kanssaan täydessä kommuuniossa olevat piispat.¹⁴⁹

Koska ”Jumalan valtakunnassa” elävä uskova on SRK-vanhoillisen opetuksen mukaan vanhurskautettunakin yhä syntiin taipuva, on todennäköistä,

¹⁴⁶ Pms. 4.1.1979, ”*Seurakuntapäivät Mikkelissä – ’Kristillisuus alkaa kotoa’*”. Katso myös esimerkiksi Pms. 14.1.1976, ”*Koulutelevisio*”; Pms. 21.1.1976, ”*Armokaupat ovat vielä auki – Uudenvuodenpäivät Jämsässä*”.

¹⁴⁷ Ruokanen 1980, 16-17.

¹⁴⁸ Ruokanen 1980, 98-141. Esimerkiksi Pms. 3.8.1977, ”*Maailman rakkaus – viha Jumalaa vastaan*”; Pms. 10.3.1976, ”*Talvipäivät Oulun rauhanyhdistyksellä*”.

¹⁴⁹ Arffman 2003, 130-135; Ruokanen 1980, 57-66, 124-128. Vrt. Katolisen kirkon katekismus 2011, § 888-892.

ettei hän onnistu ”kilvoittelussaan” aina noudattamaan hänelle omantunnon sekä ”seurakuntaäidin” kautta puhuvan Pyhän Hengen ”neuvoja”. Hän voi siis langeta tekosynteihin. Sen myötä hän on vaarassa menettää vanhurskauttavan uskon ja Pyhän Hengen. Liikkeessä elävän käsityksen mukaan tietyt vakavat synnit ovat kuolemansyntejä, joihin lankeava menettää Pyhän Hengen heti. Lievemmat synnit eivät aiheuta pelastavan uskon menettämistä saman tien. Nekin voivat kuitenkin vähitellen johtaa omantunnon ”paatumiseen”, jolloin ihminen menettää Pyhän Hengen ja joutuu ”epäuskoon”, pelastavan armon ulkopuolelle.¹⁵⁰

Tässä astuu kuvaan SRK-vanhoilliseen spiritualiteettiin hyvin keskeisenä osana kuuluva *maallikkorippikäytäntö*. Pelastava usko sekä syntyy että elää ennen kaikkea ”Jumalan valtakunnasta” julistetun, yleensä synninpäästöksi ymmärretyn, evankeliumin kuulemisesta. Jos uskova ”lankeaa syntiin” eli tekee jotain omantuntonsa tai seurakunnan opetuksen vastaista, ”säilyäkseen uskomassa” hänen tulisi ”hoitaa omantuntonsa taloutta”. Se tarkoittaa, että hänen tulee tunnustaa lankeemuksensa jollekulle uskovalle ja kuulla häneltä synninpäästö ”Jeesuksen nimessä ja veressä”.¹⁵¹

Ripin tehtävästä ja vaikutuksesta elää SRK-vanhoillisessa perinteessä kaksi tulkintavaihtoehtoa. Ensimmäisen, uskonvanhurskaus-keskeisemmän ja SRK:n virallisen opetuksen suosiman tulkintamallin mukaan ripin ja siinä kuultavan synninpäästön tehtävä on ennen kaikkea psykologinen ja sielunhoidollinen. Rippi auttaa syyllisyyden vaivaamaa uskovaan turvautumaan Kristukseen syntiensä sovittajana. Rippi ei kuitenkaan itse vaikuta syntien anteeksiantamusta tehtynä tekona (*ex opere operato*). Vain usko Kristukseen vaikuttaa syntien anteeksiantamuksen sanan varsinaisessa merkityksessä. Ripin funktio on vakuuttaa ja todistaa Jumalan armon riittävydestä ja siten vahvistaa ja rohkaista pelastavaa uskoa.¹⁵²

Toinen, liikkeen ruohonjuuritasolla suosittu tulkintamalli, korostaa ripin objektiivista vaikutusta sekä reaalista armonvälinelunnetta. Sen mukaan rippi ja siinä kuultava synninpäästö poistavat ripissä tunnustettujen syntien aiheuttaman syyllisyyden Jumalan edessä. Näin rippi todella vaikuttaa syntien anteeksiantamuksen sekä pelastuksen objektiivisesti tehtynä tekona (*ex opere operato*). Synninpäästön efektiivisyys perustuu ”Jumalan valtakunnan” ja sen ”Hengen viran” jumalalliseen valtuutukseen. Kun uskova ihminen, jossa Pyhä

¹⁵⁰ Piri 1980, 57-58; Uljas 2001, 78-87.

¹⁵¹ Uljas 2001, 87-92; Reinikainen 1986, 104-113.

¹⁵² Uljas 2001, 87-92; Reinikainen 1986, 104-113.

Henki asuu, julistaa synninpäästön, ei puhu hän itse, vaan Pyhä Henki eli Jumala. Tästä syystä synninpäästö ei vain viittaa johonkin itsensä ulkopuoliseen, vaan todella vaikuttaa ja saa heti aikaan sen, mitä se lupaa eli syntien anteeksiantamuksen.¹⁵³

Jälkimmäisessä tulkintamallissa rippi on siis välttämätön osa vanhurskauttamista. Rippi objektiivisesti poistaa lankeemusten aiheuttaman syyllisyyden, mutta ilman ripittäytymistä se säilyy ihmisen yllä. Ripin ja uskonvanhurskauden suhde jää tässä mallissa osin avoimeksi ja epämääräiseksi. Mikäli ripillä on näin keskeinen ja välttämätön rooli pelastuksessa, alkaako se jo uhata reformaation *sola fide* -prinsiippiä? Riittääkö vanhurskauttamiseen ja sitä seuraavaan pelastukseen enää *yksin* usko Kristukseen vai vaaditaanko siihen tässä mallissa uskoa *ja* ripittäytymistä? Onko ihminen Jumalan edessä vanhurskas ainoastaan juuri ripittäytyneenä? Tämä SRK-vanhoillisuudessa elänyt tulkintamalli muistuttaa katolisen kirkon oppia parannuksen sakramentin efektiivisestä luonteesta. Synninpäästön objektiivisen vaikutuksen korostamiselle löytyy kuitenkin tukea myös luterilaisen teologian historiasta.¹⁵⁴

Joka tapauksessa on selvää, että maallikkorippikäytännöllä on ollut ja on erittäin tärkeä rooli SRK-vanhoillisessa spiritualiteetissa. Se linkittyy vahvasti myös henkioppiin. Lähdeaineistossa toistuu jatkuvasti ajatus, jonka mukaan ”väärät henget” asettuvat uskovaan, jonka ”omatunto on jäänyt hoitamatta”. Hän on siis langennut synteihin, muttei ole ripittäytynyt niistä. Näin ihmisen sisin on ”saastunut” ja hän on menettänyt Pyhän Hengen, jonka jättämän ”tyhjän paikan” väärät ja saastaiset henkivallat täyttävät. Lähdeaineiston mukaan ”väärästä hengestä” myös vapautuu ripin ja synninpäästön avulla. Tosin asioiden edettyä niin pitkälle ei auta enää pelkkä salarippi. ”Väärästä hengestä” vapautumiseen

¹⁵³ Esimerkiksi Pms. 15.2.1978, ”*Kuusamon nuoriso- ja seurakuntapäivät*”; Pms. 27.6.1979, ”*Vihannin Rukkisperän rauhanyhdistyksen vuosikokous*”. Virallisen opetuksen valossa kyseenalaista ripin reaalista, efektiivistä armonvälinelunonetta korostavaa opetusta ei yleensä sanoiteta systemaattisesti. Se ilmenee useimmin kielikuvissa, joissa rippiä kutsutaan esimerkiksi ”pesemiseksi”, ”syntien poispyyhkimiseksi Jeesuksen verellä”, ”puhdistamiseksi” ja ”korjaamiseksi”. Implisiittisesti nämä kielikuvat sisältävät ajatuksen, jonka mukaan ripittäytymätön ihminen on likainen ja viallinen, siis kyseenalaisessa hengellisessä tilassa. Ripillä on kuitenkin voima poistaa lika ja viat, palauttaa hengellinen tila oikeaksi. SRK:n julkaisemassa kirjallisuudessa kritisoidaan usein tätä liikkeen ruohonjuuritasolla suosittua opetusta. Ks. esim. Uljas 2001, 87-92; Reinikainen 1986, 104-113. Vrt. Kurvinen 1980, 78-79 (SRK:n johdon haastattelu).

¹⁵⁴ Katolisen kirkon katekismus 2011, § 1485-1498; Vähä Katekismus, Miten tietämättömiä on neuvottava ripittäytymään: ”Mitä rippi tarkoittaa? Vastaus: Rippi sisältää kaksi osaa: ensiksi tunnustetaan synnit, ja toiseksi otetaan ripittäjältä vastaan synninpäästö eli anteeksianto, ikään kuin sen lausuisi Jumala itse. Sitä ei saa lainkaan epäillä, vaan on uskottava lujasti, että synnit siten on annettu anteeksi taivaassa, Jumalan edessä.”

(<http://www.evli.fi/tunnustuskirjat/vahakatekismus.html#ripittaytymaan>, katsottu 10.2.2016)

tarvitaan nimittäin seurakunnan kokouksessa tehtävä julkinen rippi ja koko paikallisen seurakunnan julistama synninpäästö.¹⁵⁵

2.3.6. Seurakunta ja seurakuntaoppi uskon kohteina

On perusteltua sanoa, että SRK-vanhoillinen uskova uskoo Kristukseen ja Kolmiyhteiseen Jumalaan seurakunnassa ja seurakunnan kautta. Seurakunnan keskeinen merkitys tulee läpi kaikesta. Evankeliumi ymmärretään herätysliikkeessä olemukseltaan ”Jumalan valtakunnan” ja sen ”Hengen viran” ”täydellä valtakirjalla” julistamaksi absoluutioksi. Pelastava usko voi sekä syntyä että säilyä ainoastaan tämän seurakunnan ja sen julistaman synninpäästön yhteydessä. Vanhurskautetun uusi elämä on elämää seurakunnan yhteydessä sekä kuuliaisuutta sen jumalallisesti auktorisoiduille ”neuvoille”. Myös SRK-vanhoillisen sakramenttiteologian ymmärtää mielestäni parhaiten liikkeen seurakuntaopista käsin: sakramenteille ei voida myöntää vanhurskauttavaa uskoa synnyttävää merkitystä, koska ne eivät ole SRK-vanhoillisen ”Jumalan valtakunnan” hallinnassa. Jos niille myönnettäisiin vanhurskauttavaa uskoa synnyttävä merkitys, ”valtakunnan” ainutlaatuinen hengellinen merkitys vesittyisi.¹⁵⁶

SRK-vanhoillisuus on siis hyvin kollektiivinen kristinuskon muoto. Samalla juuriltaan pietistisenä herätysliikkeenä sen mentaliteetissa on yhä myös kokemuksellinen ja subjektivistinen juonne. Kollektiivisuus ja kokemuksellisuus yhdistyvät liikkeen teologiassa siten, että SRK-vanhoillisen uskovon on tehtävä subjektiivinen, kokemuksellinen uskonratkaisu suhteestaan ”Jumalan valtakuntaan”. Hänen on vakuututtava sisäisesti siitä, että juuri tämä yhteisö on oikea seurakunta, jolla on jumalallinen valtuutus julistaa kaikkien syntien anteeksiantamusta¹⁵⁷:

”Sydämelleni aukeni todeksi: ’Katso, Jumalan maja ihmisten keskellä!’ Kohtasin joukon uskovaisia, jotka olivat yhdessä Hengessä, uskossa ja rakkaudessa. Se oli

¹⁵⁵ Esimerkiksi Pms. 14.2.1979, ”Viittoen”: ”Jumalan valtakunnan armohoidossa oleva Jumalan lapsi kiittää Jumalaa yksimielisesti toisten uskovaisten kanssa. Hän kiittää siitäkin, että on saanut olla korjattavana omien huonojen asioitensa takia seurakunnassa. Monelle on tullut kiittämätön mieli, kun omat asiat ovat jääneet korjaamatta ja väärä henki on ottanut sydämen hallintaansa.”

¹⁵⁶ Reinikainen 1982, 12-22; Ruokanen 1980, 15-21; Uljas 2001, 32-36.

¹⁵⁷ Kautto & Ratilainen 2012, 105: ”Kun sain kaikki syntini anteeksi, oli niin kuin olisin syntynyt uudestaan. Tunsin rauhan sydämessäni; oli niin kuin valot olisivat syttyneet sydämeeni. Oli ollut niin pimeää. Olin miettinyt niin raskaita mielessäni. Silloin ymmärsin, että kaikella on jokin tarkoitus. Uskon, että Jumala on johtanut minua tänne Suomeen, että minäkin löytäisin Jumalan valtakunnan ja voisin elää uskovaisena.”

niin valtava kokemus, että siitä piti monelle kaukana olevalle epäuskoiselle aivan kirjoittaa.”¹⁵⁸

Tämä vakuuttuneisuus on väistämättä enemmän eksistentiaalista ja subjektiivista – tunne- ja kokemuspohjaista – kuin rationaalista. SRK-vanhoillisen ekklesiologian perustana olevaa käsitystä läpi historian kulkevasta ”Hengen viran” jatkumosta on nimittäin mahdotonta sen enempää todistaa sitovasti kuin osoittaa vääräksikään rationaalisin argumentein. Se on joko otettava tai jätettävä sellaisenaan. SRK-vanhoillinen kristillisyyden voikin hyvin perustein sanoa olevan ytimeltään uskoa siihen, että juuri tämä yhteisö on ainoa oikea Kristuksen perustama seurakunta.¹⁵⁹

Kun oikea seurakunta nousee todellisen evankeliumin kriteeriksi ja normiksi, siitä, että oikea seurakunta on juuri tämä yhteisö, tulee eräänlainen apriorinen totuus. Sitä on vaikea arvioida kriittisesti, koska seurakuntaan kohdistuva kritiikki uhkaa suoraan pelastusvarmuuden perustusta eli luottamusta siihen, että juuri tällä yhteisöllä on jumalallinen valtuutus julistaa aitoa, syntien anteeksiantamuksen välittävää evankeliumia. Tämän myötä yhteisöllinen itsekritiikki on vaikeaa. Yhteisön arvosteleminen voidaan katsoa jo sinänsä riittäväksi merkiksi siitä, että henkilö ei usko oikein, että hän on menettänyt käsityksen ”Jumalan valtakunnan” jumalallisesta ohjauksesta ja ainutlaatuisesta hengellisestä merkityksestä. Tällaisesta mekanismista liikkeen hajaannushistoriaa tarjoaa monia esimerkkejä.¹⁶⁰ 1970-luvun loppupuolella edellä kuvattu ajattelutapa kiristyi äärimilleen näkyen vahvasti juuri henkivaltoja koskevassa opetuksessa. ”Väärän hengen” tavallisin tuntomerkki on poikkeuksetta kriittinen suhtautuminen ”Jumalan valtakuntaan”. Vastaavasti ”oikean hengen” tärkein tuntomerkki on kyky luottaa seurakuntayhteisön jumalalliseen valtuutukseen ja alkuperään silloinkin, kun se näyttää inhimillisesti katsoen vaikealta.¹⁶¹

¹⁵⁸ Pms. 17.1.1979, ”*Suviseurat kristillisyyden työmuotona*” (pääkirjoitus).

¹⁵⁹ Ruokanen 1980, 71-72.

¹⁶⁰ Ruokanen 1980, 71-72; Raittila 1962, 6-49.

¹⁶¹ Esim. Pms. 7.2.1979, ”*Seurakuntapäivät Ylivieskassa*”: ”Vastään seisovasta hengestä Paavali sanoo: ’Älkää antako itseänne peljättää vastaanaseivalta hengeltä.’ Se henki, joka ei ole Jumalasta, nousee seurakuntaa vastaan. Jos ymmärrys nousee seurakunnan yli, on aihetta korjaukseen. Raamattu on ennustanut antikristuksen hengestä, ja se me olemme saaneet kokea tässä ajassamme.”

3. Päivämiehen opetus hengistä ja henkivalloista

Henkivaltoihin viitataan erittäin usein Päivämies-lehdessä vuosina 1976-79.

Viittaukset ovat kuitenkin pääsääntöisesti varsin fragmentaarisia:

- - Keskustelujen aiheita olivat myöskin eriseurat, takana-ampujat ja **saastaiset henget**.¹⁶²

- - Toimituksessa yritetään pitää huolta siitä, ettei **väärä henki** pääse turmelemaan meille niin rakasta Päivämiestä, joka on kuin tuore öljypuun lehti, joka virvoittaa meidän heikkojen vaellusta korpitaipaleella.¹⁶³

Kirjoituksia, joissa koko henkiä koskeva opetus esiteltäisiin tarkasti, on sen sijaan suhteellisen vähän. Artikkelit ovat lisäksi tyyliltään käsitteellistä tarkkuutta kaihtavaa tunne- ja kokemuskielettä, joten selkeää, analyttistä kokonaiskuvaa on vaikea muodostaa. Pyrin siihen suhteuttamalla fragmentaariset viittaukset tarkempiin kirjoituksiin, joita on muutamia. Näin syntyvää kokonaiskuvaa pyrin vertaamaan vanhoillislestadiolaisen opintulkinnan kokonaisuuteen sekä lestadiolaisuuden edustaman pietistis-herrnhutilaisen tradition yleispiirteisiin. Myös itse analyysissä joudun ottamaan paljon tukea teologisesta taustasta, koska ilman sitä henkioppia on nähdäkseni mahdoton ymmärtää.

3.1. ”Piiritetty kaupunki”

Vuosien 1976-1979 Päivämiehen kirjoituksista huokuu erittäin vahva ja jännittynyt lopun ajan tunnelma, eskatologinen lähiodotus. Eletyn ajan ja sosiaalisen ympäristön koetaan poikkeavan negatiivisella tavalla kaikesta aiemmin koetusta. Se on toisaalta vihamielinen, toisaalta viettelevä ja eksyttävä. Tämä teema toistuu jollain tavoin lähes kaikissa kirjoituksissa. Pahan ajan ja ympäristön vaarojen keskellä lestadiolaiskristityn kuvataan tuntevan pelkoa, väsymystä, ahdistusta, epäilyksiä ja kiusauksia. Näitä tunnetiloja alleviivataan usein voimakkaan tunteellisin ja kokemuksellisin kielikuvin, jännitettä ja vastakkainasettelua korostaen.¹⁶⁴

- - Nuo muutamat harvat totuuden ystävät ovat saaneet kokea taivaallisen Isän armosuosiota. Ympäriällä tuulee kovasti ja Jumalan valtakunnan vihollisten läähätyksen löyhkä tuntuu uskottomistakin vastenmieliseltä.¹⁶⁵

¹⁶² Pms. 18.2.1976, ”Pohjois-Karjalan seurakuntapäivät Outokummussa”.

¹⁶³ Pms. 17.3.1976, ”Heikon matkasisaren psalmi”.

¹⁶⁴ Esimerkiksi Pms. 1.1.1976, ”Herran apostolien ja profeettojen ennustuksia”; Pms. 28.1.1976, ”Nuorten talvipäivillä Kuusamossa”; Pms. 10.3.1976, ”Jumalan valtakunnan työhön yhtenä miehenä”; Pms. 24.1.1979, ”Jumalan lapsen tie”. Vrt. Metsänheimo 2016, 86-89.

¹⁶⁵ Pms. 11.2.1976, ”Urjalan kuulumisia”.

Siionissa heikoksi itsesi tunteva sisareni ja veljeni, ajattele, mitä merkitsee sinun kohdallasi se, että tässä eksyttävässä lopun ajassa, sakeassa eksytyksen sumussa, sinun eteesi asetetaan selvät tienviivat. Kun viimeinen kivi on murattu, kun viimeinen anteeksianto on saarnattu, niin tämän vielä raollaan olevan Herran huoneen ovi sulkeutuu eikä enää koskaan avaudu. Ennen kuin edessäsi oleva viitta jää selkäsi taakse, on seuraava jo näkyvässä! Kaita tie kulkee armon valtakunnan kautta kunnian valtakuntaan. Olet onnellinen sinä, joka aivan viimeisenä rakennuskivenä olet murattu rakkauden muurilaastilla tähän Herran huoneeseen, jossa Herra Jeesus on peruskivenä.¹⁶⁶

Lopun ajalla lestadiolaisuskova on erityisen suuressa vaarassa langeta pois armon tilasta. Jos näin käy, hän joutuu kuoltuaan lopulliseen ja äärimmäiseen onnettomuuteen, helvettiin. Jännittyneisyys ja pelko ovat tämän teologisen taustan valossa perusteltuja tunteita. Hädän ja vaarojen keskellä ainoaksi luotettavaksi turvapaikaksi asetetaan SRK-vanhoillisten uskovien yhteisö, ”Jumalan valtakunta”. Päivämiehen kirjoituksissa se näyttäytyy eräänlaisena sotaa käyvänä, pahan voimien piirittämänä hengellisenä ”linnoituksena”. Liikkeen seurakuntaopin huomioon ottaen tämä on ymmärrettävää: SRK-vanhoillinen seurakuntayhteys on itseymmärryksensä mukaan Jumalan pelastavan läsnäolon ”paikka” pahan vallassa olevan maailman keskellä ja lisäksi *ainoa* sellainen.¹⁶⁷

Poikkeuksellisessa ajassa ”Jumalan valtakunnan” on eletävä poikkeustilassa, sota- ja hälytystilassa, jossa on oltava joka hetki valppaana. Tätä sotatilaa ja kehotusta valvomiseen kirjoitukset alleviivaavat yhä uudestaan ja uudestaan. Lopunajallinen sota on Päivämiehen mukaan taistelua eksyttäviä henkivaltoja vastaan.¹⁶⁸

On äärettömän ikävä todeta, kuinka syvä hengellinen pimeys on laskeutunut kansamme ylle. Meillä rakkaat, jotka olemme vielä Jumalan armosta uskomassa, on nyt kova taistelu sielunvihollista ja **henkivaltoja** vastaan.¹⁶⁹

Sota ei ole aikanamme vain lihaamme ja vertamme vastaan. Perkele tietää aikansa lyhyden ja koettaa **henkivaltoineen** olla meitä eksyttämässä pois Jumalan terveellisen opin ja elävän kulmakiven perustukselta. Väärät profeetat väärine Kristuksineen liikkuvat ahkerasti ja mieluistahan se olisi heille, kun saisivat meidät, jotka tänä päivänä olemme uskomassa, syömään ja juomaan kanssansa hapatusta vaikkapa vain vähän. Mutta tuo väärä vähäinenkin hapatus on kartettavaa myrkyä, joka hapattaa koko taikinan.¹⁷⁰

Erikoisesti viimeisinä päivinä täällä kylmässä maailmassa käy opin pahennusten ristiveto. Raamatun sana varoittaa Pyhän Hengen kautta opetuslapsia vaarallisista **viettelevistä hengistä**.¹⁷¹

¹⁶⁶ Pms. 11.2.1976, ”Talvipäivillä Piippolassa”.

¹⁶⁷ Esimerkiksi Pms. 13.7.1976, ”Kristuksen kirkkolaki”; Pms. 4.1.1979, ”Seurakuntapäivät Mikkelissä: ’Kristillisyys alkaa kotoa’”; Pms. 10.1.1979, ”Vanhurskaan pitää elämän uskosta”.

¹⁶⁸ Pms. 21.8.1976, ”’Jumalan rakkaus ilmestyi meidän kohtaamme’ – Alustus Ylivieskassa 11.1.1976”; Pms. 4.2.1976, ”Sala-ampujat” (pääkirjoitus); Pms. 10.1.1979, ”Herra on voimallinen huoneessansa”; Pms. 24.1.1979, ”Kotipiirin kuulumisia”; Pms. 14.2.1979, ”Nuoriso- ja seurakuntapäivät Kuusamossa vuodenvaihteessa 1978-79”.

¹⁶⁹ Pms. 27.7.1977, ”Ajan henki”. Lihavointi JK.

¹⁷⁰ Pms. 14.1.1976, ”He korjaavat minua huoneessansa”. Lihavointi JK.

¹⁷¹ Pms. 4.2.1976, ”Lopun ajan vaarallisin merkki”. Lihavointi JK.

Uhkaavat henkivallat pyrkivät hämärtämään maailman ja ”Jumalan valtakunnan” välisen rajan. Tämä muodostaa uhan valtakunnan jumalalliselle, kaikista muista yhteisöistä poikkeavalle olemukselle. Tästä syystä ainoan oikean seurakunnan on aktiivisesti huolehdittava, että rajat suhteessa ympäröivään maailmaan pysyvät selvinä.¹⁷²

Väärien profeettojen määrä on ajallamme yhä lisääntymässä. Tämäkin osoittaa sen tosiasian, että Kristus tulee pian. -- Armohuoneen rajavartijat, älkää väsykö muurin vartiossa seistessänne, vaan nouskaa aina särjetyn kohdan tilalle Jumalan koko sota-asuun pukeutuneina. Perkele tietää sen heikon kohdan ja koettaa rajan pimittää. Käyttäkäämme siksi Jumalan sanan terävää vesuria ettei kylkeytymistä väärän ja oikean välille pääsisi syntymään.¹⁷³

Rajojen ”pimittyminen” tarkoittaa Päivämiehen kirjoituksissa ennen kaikkea sitä, että oman seurakuntayhteyden lisäksi muillakin kristillisillä yhteisöillä myönnetään olevan positiivista hengellistä merkitystä ja että niistä omaksutaan hengellisiä vaikutteita. Tämä vaarantaa seurakuntaopin eksklusiivisuuden ja heikentää SRK-vanhoillisen seurakuntayhteyden ainutlaatuista asemaa. Rajat ovat ”pimittyneet” viimeistään silloin, jos henkilö katsoo ihmisen voivan pelastua myös muissa yhteisöissä. Lisäksi ”rajojen pimittyminen” voi tarkoittaa sellaisten asioiden tekemistä tai hyväksymistä, joiden seurakunta opettaa olevan syntiä.¹⁷⁴

Tällaisia saattavat olla ajallamme televisio ja keskiolut, muoti ja siihen liittyväenä poikien pitkät hiukset, maailmallisuus ja lihaa ja verta ruokkiva kirjallisuus ja roskalehdet. Jumalan seurakunta on näissä asioissa neuvonut. Jumala on puhutellut yleisissä saarnoissa ja yksityisesti. Seurakuntaaitikin joutuu ojentamaan ja neuvomaan lastansa. Sen se tekee rakkaudesta meitä kohtaan, ettemme hukkuisi. Moni on saattanut joutua nimellisiin vikoihin. On tullut pahentumisiakin. Kysymys on kuitenkin siitä, että maailman rakkaus on silloin vallannut sydämen.¹⁷⁵

Jotta rajat pysyisivät selvinä, kirjoitukset alleviivaavat yhä uudelleen ja uudelleen oman yhteisön ehdotonta auktoriteettia ja ainutlaatuista hengellistä merkitystä. Erityisesti Päivämiehen kirjoituksissa alleviivataan vanhoillislestadiolaisen maallikkodogmatiikan ydintä, oppia ”Hengen virasta”.¹⁷⁶

Jumalako asuu maan päällä vain omiensa sydämessä ja on tavattavissa vain Jumalan lasten suun kautta, kun on parannuksesta ja synninpäästöstä kysymys? Kuitenkin siihen liittyy runsaasti Raamattua eikä muunlaiseen ajatukseen löydykään pyhästä sanasta mitään tukea.¹⁷⁷

¹⁷² Pms. 31.3.1976, ”Kavahtakaa teitänne vääriltä profeetoilta”; Pms. 8.2.1978, ”Paatumisesta ja paaduttamisesta”; Pms. 4.1.1979, ”Seurakuntapäivät Mikkelissä. ’Kristillisyyttä alkaa kotoa’”.

¹⁷³ Pms. 1.1.1976, ”Väärät profeetat”.

¹⁷⁴ Pms. 10.3.1976, ”Seurakuntapäivät Lappajärvellä”; Pms. 7.4.1976, ”Talvi- ja opistopäivät Reisjärven kristillisellä kansanopistolla”; Pms. 4.1.1979, ”Sovintosaarna”.

¹⁷⁵ Pms. 21.4.1976, ”Käskyn päätös on rakkaus”.

¹⁷⁶ Pms. 17.1.1979, ”Suviseurat kristillisyyden työmuotona”; Pms. 17.1.1979, ”Herran kunnia on Herran majassa”.

¹⁷⁷ Pms. 10.3.1976, ”Mooseksen kutsumus”.

Evankeliumi on sidottu yhteen Jumalan valtakunnan kanssa. Ulkopuolella ei ole edes evankeliumia, olkootpa sanat sitten kuinka muutokauniita tahansa.¹⁷⁸

SRK-vanhoillisesta näkökulmasta katsoen tätä korostusta voi pitää johdonmukaisena. Oppi siitä, että todellista evankeliumia voi kuulla ja syntien anteeksiantamuksen voi saada ainoastaan SRK-vanhoillisen seurakuntayhteyden ”Hengen viran” kautta, on herätysliikkeen eksklusiivisen seurakuntaopin teologinen kulmakivi.¹⁷⁹

3.2. ”Omantunnon hoitaminen”, sisäisen tilan tarkkaileminen

Käytännön tasolla, SRK-vanhoillisen uskovan yksilön näkökulmasta, henkivaltojen vastainen taistelu ja siihen kuuluva ”Jumalan valtakunnan” rajavalvonta tarkoittaa oman sekä seurakunnan muiden jäsenten sisäisen tilan tarkkailemista. Kirjoituksissa lukijoita kehoitetaan ”valvomaan omassatunnossaan” eli välttämään tarkoin syntiä ja ”panemaan synnin pois” eli ripittäytymään, jos lankeemuksia tulee. Mikäli ”Jumalan lasten” kesken tulee riitoja, ne on sovittava mahdollisimman pian, jottei ”karvas juuri” eli vääränlainen, katkera sisäinen tila pääse leviämään. Lukijoita kehoitetaan varoittamaan ja nuhtelemaan toisiaan, mikäli huomaavat jonkun tekevän tai omaksuvan jotain SRK-vanhoillisen opetuksen mukaan uskovalle sopimatonta.¹⁸⁰

Mikäli SRK-vanhoillinen kristitty ei jaksaa valvoa ja hoitaa omaatuntoaan eli taistella syntiä vastaan ja ripittäytyä, kun lankeemuksia tulee, hän voi Päivämiehen mukaan joutua ”väärän” tai ”saastaisen” hengen valtaan:

Raamattu myös osoittaa, että ennen kuin ihminen esiintyy näiden henkien vallassa, hän on jäänyt saastaiseen, hoitamattomaan tunnontilaan.¹⁸¹

Joidenkin kirjoitusten mukaan väärä henki voi tarttua myös ”hengen saastan” eli muista hengellisistä yhteisöistä saatujen teologisten tai hengellisten vaikutteiden kautta.¹⁸² Tällainen tila näyttäytyy kirjoituksissa erittäin

¹⁷⁸ Pms. 21.1.1976, ”Alustus Kemian kaupunkiseurakunnan hengellisen työntekijäin kokouksessa”.

¹⁷⁹ Ruokanen 1980, 15-21.

¹⁸⁰ Muiden muassa Pms. 7.1.1976, ”Tehkää hyvä puu”; Pms. 7.1.1976, ”Seurakuntapäivä Haapajärvellä”; Pms. 28.1.1976, ”Kotipiirin kuulumisia”; Pms. 13.7.1977, ”Kristuksen kirkkolaki”; Pms. 4.1.1979, ”Sielun hoitaminen (hoitaa uskonasia kuntoon)”; Pms. 10.1.1979, ”Uskovaisten yhteys”.

¹⁸¹ Pms. 18.2.1976, ”Hengen raittius – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”.

¹⁸² Muiden muassa Pms. 17.1.1979, ”Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa”; Pms. 21.2.1979, ”Yhdenkaltainen puhe II”.

kohtalokkaana. Pietistis-herrnhutilaisen subjektivistisen ja fideistisen perinteen mukaisesti SRK-vanhoillisuus korostaa uskon ja järjen vastakkaisuutta: hengellisiä, pelastukseen liittyviä asioita, voi ymmärtää vain Pyhän Hengen läsnäolon kautta saatavan yliluonnollisen ja intuitiivisen ”uskonymmärryksen” avulla.¹⁸³ Pelastuskysymyksissä rationaalille johdonmukaisuudelle ja käsitteelliselle ajattelulle ei myönnetä kovin paljon, jos ollenkaan, positiivista roolia. Järkeä ymmärretään syntiinlankeemuksen perin pohjin turmelemaksi. ”Saastaisen hengen” valtaan joutunut menettää tietysti myös tämän ”uskonymmärryksen”:¹⁸⁴

Heikko ja raadollinen Jumalan lapsi ei sodi Henkeä vastaan eikä sitä elävää Jumalan seurakuntaa vastaan, jonka välityksellä Jumalan Henki puhuu. Toisin on, kun lankeemuksen kautta menetetään ensin tunnon vapaus sekä uskon raittäus ja tilalle tulee synnin luvallisuuden henki. Tulee toinen ymmärrys. Jumalan valtakunnan käsitykset ovat ahtaita ja vanhanaikaisia eivätkä sovi minun kohdalleni.¹⁸⁵

Myös oikein uskovien seurakunnan eli ”Jumalan valtakunnan” voi ”nähdä” vain edellä mainitulla Pyhän Hengen lahjoittamalla ymmärryksellä. Menettäessään tämän yliluonnollisen, järjelle käsittämättömän ymmärryksen, väärän, saastaisen hengen, valtaan joutunut menettää myös kyvyn ”nähdä Jumalan valtakunnan”. Hän alkaa ”järkeillä”: lankeemuksen turmelema järki, josta ei ole hengellisissä asioissa hyötyä vaan haittaa, alkaa vaikuttaa hänen näkemyksiinsä:¹⁸⁶

Näin kalliina näkyy Kristuksen seurakunta niille, jotka on Pyhä Henki voidellut ja avannut ymmärryksen silmät näkemään, että on yksi lammashuone ja yksi Paimen -- Jos järjen valo saa pimittää, niin seurakunta katoaa. -- Synti ja väärä henki pimittää. -- Ihmiseen tulee seitsemän itseään pahempaa ja tulevat ja asuvat hänen kanssaan. Silloin sanotaan: Siellä oli liian laillista, minun omatuntoni ei saanut siellä rauhaa.¹⁸⁷

Väärän hengen valtaan joutunut ei enää ymmärrä, kuinka ehdottoman ja ainutlaatuisen tärkeä SRK-vanhoillinen uskovien yhteisö on pelastumisen kannalta. Hän ei ymmärrä, kuinka ainoastaan siellä voi kuulla todellista, Pyhän Hengen voimalla julistettua, evankeliumia ja saada syntinsä anteeksi. Sen sijaan hän alkaa nähdä sen tavallisen ihmisten muodostamana yhteisönä, jossa on

¹⁸³ Ks. tarkemmin luku 2.2.2. ”*Antropologinen perusta*”.

¹⁸⁴ Muiden muassa Pms. 4.1.1976, ”*Sovi riitaveljes kanssa*”; Pms. 4.1.1976, ”*Tuomion henki*”; Pms. 4.2.1976, ”*Sala-ampujat*” (pääkirjoitus); Pms. 7.4.1976, ”*Olkaa raittiit ja valvokaa*”; Pms. 21.2.1979, ”*Yhdenkaltainen puhe II*”.

¹⁸⁵ Pms. 7.4.1976, ”*Olkaa raittiit ja valvokaa*”.

¹⁸⁶ Pms. 14.1.1976, ”*SRK:n järjestämä Siionin puhujaveljien kokous Kuopiossa*”; Pms. 4.2.1976, ”*Väärän hengen vaarat*”; Pms. 10.3.1976, ”*Talvipäivät Oulun rauhanyhdistyksellä*”; Pms. 16.5.1979 ”*Te, jotka hengelliset olette*”.

¹⁸⁷ Pms. 7.1.1976, ”*Joka vanhurskaudessa vaeltaa*”.

monenlaisia epäkohtia.¹⁸⁸ SRK-vanhoillisuuden sisältä käsin katsottuna tällainen kyseenalaistaminen horjuttaa autuuden perusteita, koska ”Jumalan valtakunnan” jumalallisen auktoriteetin kiistävä riistää samalla jumalallisen valtuutuksen myös sen julistamalta synninpäästöltä. Tämä synninpäästö on puolestaan koko liikkeen spiritualiteetin ydin.¹⁸⁹

Kun seurakunnan keskeisin konstitutiivinen tekijä on juuri ”oikea henki” ja sen myötä lahjana saatava kyky kokea asiat oikein, ”väärän hengen” vallassa oleva, joka sen myötä myös kokee asiat eri tavoin kuin muut yhteisön jäsenet, on itsestään selvästi tämän seurakuntayhteyden ulkopuolella. Henkiopilla on tämän myötä vahvasti sosiaalinen, yhteisöllinen ulottuvuus. Käytännössä väärä tai saastainen henki näkyy Päivämiehen opetuksen mukaan useimmiten siten, että seurakunnan jäsenestä tulee ”hankala” eli kriittinen yhteisönsä jäsen.¹⁹⁰

Kun on molemmilla sama henki, niin on helppo asiat hoitaa, viat sovintoveren alle painaa. Kun on toinen henki tullut ihmiseen, ei naapuri, veli tai sisar, kelpaakaan neuvomaan. -- Nyt on kotisiionin lahjat pantava käytäntöön. Asiat pitää saada kuntoon. -- Jos luonnollisen ruumiimme jäsen ei ole yhteistyössä toisten kanssa, on tilanne järkyttävä-- Väärä henki on vaativa henki. -- Tällä pahalla lopun ajalla väärä hempeä henki tekee yhteydenpidon vaikeaksi.¹⁹¹

Vastakohtana tälle ovat saastuneen hengen tuntomerkit: yksimielisyys ja kuulevat korvat katoavat, samalla katoavat myöskin Jumalan valtakunnan rajat. Neuvostot alkavat keltua mistä muualta tahansa mutta ei seurakunnasta. Jos aluksi julkisesti ei nousta seurakuntaa vastaan, niin selän takana purnataan ja ryhdytään kokoamaan ympärilleen omaa laumaa. Näin muodostuu eriseura. Että olo tuntuisi turvallisemmalta, perkele antaa profeettallisia lahjoja niin, että syntyy uusi uskon oppi, mikä soveltuu hyvin vallitsevaan tilanteeseen.¹⁹²

Toinen väärän hengen hedelmä on se, että epäluuloisena kytätään kaikkia mahdollisia ja mahdottomia luottamustehtäviin asetettujen töitä ja heidän toimiaan. Valvomapaikka siirryy omasta itsestä toisiin --Ihmistä hallitsee eriseuran henki.¹⁹³

Väärän, saastaisen hengen tyypillisiksi tuntomerkeiksi kuvataan seurakunnan jäsenen riittäisyys muiden uskovien kanssa, tottelemattomuus seurakunnan neuvoja kohtaan, anteeksiantamattomuus hänen kärsiessä vääryyttä yhteisössään, johtotehtävissä olevien arvosteleminen sekä kriittinen suhtautuminen rauhanyhdistysten tai SRK:n toimintaan. Vastaavasti seurakunnan

¹⁸⁸ Muiden muassa Pms. 14.1.1976, ”SRK:n järjestämä Siionin puhujaveljien kokous Kuopiossa”; Pms. 31.8.1977, ”Seurakuntapäivät ja juhannusseurat Pudasjärvellä”; Pms. 31.1.1979, ”Pesän likaajat”; Pms. 14.2.1979, ”Viittoen”.

¹⁸⁹ Ruokanen 1980, 15.

¹⁹⁰ Myös esimerkiksi Pms. 10.1.1979, ”30 vuotta Käylänseudun rauhanyhdistyksen toimintaa”; Pms. 17.1.1979, ”Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa”; Pms. 31.1.1979, ”Jumalan valtakunta ja sen valkeus”.

¹⁹¹ Pms. 27.7.1977, ”Alustus Kuusamon seurakuntapäivillä 9.7. 1977”.

¹⁹² Pms. 18.2. 1976, ”Hengen raittius – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”.

¹⁹³ Pms. 4.2.1976, ”Sala-ampujat” (pääkirjoitus).

jäsenen ihanteeksi asetetaan sopuisuus, nöyryys, yksimielisyys muiden kanssa, seurakunnan auktoriteetin totteleminen, enemmistön päätöksiin mukautuminen, solidaarisuus johtotehtävissä toimivia kohtaan ja jopa kovakouraiselta tuntuvaan kohteluun alistuminen.¹⁹⁴ Pahimmillaan väärä henki voi saada aikaan hajaannuksen eli ”eriseurana”. Hajaannuksen eli eriseurana taustalla vaikuttaa monien Päivämiehen kirjoitusten perusteella aina jokin väärä, saastainen henkivalta. Kuten Pyhä Henki kokoaa heidät, joissa hän asuu, yhdeksi seurakunnaksi, myös väärä, saastainen henki kokoaa kantajansa omaksi vääräksi seurakuntayhteydekseen eli ”eriseuraksi”.¹⁹⁵

”Jumalan valtakunnassa vaikuttaa yksi Henki, joka yhdistää Kristuksen ruumiin jäsenet toinen toisiinsa - - mutta kun tulee eri henki, niin Jumala ensin seurakuntansa kautta neuvoo ja nuhtelee siihen eksyneitä, antaa aikaa parannusta tehdä. - - Kun Jumalan aika on tullut, niin Hagar lapsineen on ajettu ulos Saaran huoneesta. - - Näin on eriseurana taisteluissa usein käynyt. Pyhän Hengen neuvoja, Kristuksen oppia ja seurakuntaa vastaan nousseet on saatettu nähdä edelleenkin uskovaishenkinä - - Heitä on muka väärin ja ymmärtämättömästi hoidettu - - Syynä tähän on saattanut olla se, että oma sydän on saanut tartunnan eriseurana hengestä, mutta sitä ei ole tuotu julki eikä siitä ole tehty parannusta vaan se on jäänyt sydämeen karvasta juurta kasvamaan.”¹⁹⁶

Pohjimmiltaan värihenkien tunnistamisessa on kuitenkin Päivämiehen opetuksen mukaan kyse jostain inhimillisen järjen ylä- ja ulkopuolisesta. Se nimittäin edellyttää jo edellä mainittua Pyhän Hengen tosiuskovalle lahjoittamaa intuitiivista uskonymmärrystä.¹⁹⁷ Tämä yliluonnollinen ymmärrys antaa ”Jumalan lapselle” kyvyn ”nähdä” ainoa oikea seurakunta sekä aistia intuitiivisesti, ketkä siihen kuuluvat ja ketkä eivät, kenellä on ”oikea henki” ja kenellä ei.¹⁹⁸ ”Tämän seurakunnan asukkaat tuntevat toisensa hengestä.”¹⁹⁹ Jokaisella seurakunnan jäsenellä tämä ”henkien erottamisen lahja” ei ole kuitenkaan yhtä voimakas:

”- - jokaisella Jumalan lapsella on oma lahjansa, vaan ei kaikkia lahjoja, mutta Jumalan valtakunnassa on kaikki lahjat. Ei jokaisella kristityllä ole hengen erottamisen lahjaakaan.”²⁰⁰

Koska henkien erottaminen edellyttää ihmisen luonnollisille kyvyille vierasta erityislahjaa, se on rationaalisen arvioinnin ja kritiikin ulottumattomissa.

¹⁹⁴ Pms. 4.2.1976, ”Kirje Halsualta”; Pms. 10.3.1976, ”Talvipäivät Oulun rauhanyhdistyksellä”; Pms. 10.3.1976, ”Seurakuntapäivät Lappajärvellä”; Pms. 21.4.1976, ”Talvipäivillä Piippolassa”.

¹⁹⁵ Pms. 28.1.1976, ”Karvas juuri”; Pms. 31.1.1979, ”Jumalan valtakunta ja sen valkeus”; Pms. 14.2.1979, ”Nuoriso- ja seurakuntapäivät Kuusamossa vuodenvaihteessa 1978-79”.

¹⁹⁶ Pms. 7.4.1976, ”Olkaa raittiit ja valvokaa”.

¹⁹⁷ Esimerkiksi Pms. 24.8.1977 ”Tälle maailmalle tulee kerran loppu”; Pms. 21.2.1979 ”Jumalan henki”.

¹⁹⁸ Esimerkiksi Pms. 20.7.1977 ”Kirje Amerikasta”, s.1

¹⁹⁹ Ruokanen 1980, 25.

²⁰⁰ Pms. 9.6.1976, ”Seurakuntapäivät Pudasjärvellä”.

Seurakunnan jäsenelle ei jää juuri muita vaihtoehtoa kuin suhtautua siihen ehdottomalla ”uskonkuuliaisuudella” tai lähteä liikkeestä.²⁰¹

3.3. Henget ja henkivallat

Päivämiehen kirjoituksissa eksyttävistä hengistä puhutaan usein vain yleisellä tasolla. Väärän hengen tavallisimpia yleisnimityksiä ovat ”väärä henki”, ”toinen henki”, ”vieras henki”, ”eksytyksen henki”, ”eri henki”, ”saastainen henki”, ”eriseurain henki” ja ”antikristuksen henki”.²⁰² Toisinaan henkiä kuitenkin myös eritellään ja nimetään:

”Raamattu lisäksi osoittaa saastaisia henkiä olevan monta lajia.”²⁰³

Useimmin mainitaan *kuiva henki*, *hempeä henki* ja *kososlainen henki*. Näiden kolmen ominaispiirteitä myös kuvaillaan kirjoituksissa kaikkein yksityiskohtaisimmin. Muitakin henkiä nimetään, esimerkiksi *ekumenian henki* tai *allianssihenki*, *maailmallisuuden henki*, *synnin luvallisuuden henki*, *lihanvapauden henki*, *vasemmistohenki*, *repivien puolueiden henki*, *korkeakirkollinen henki* ja *kirkassilmäisyys*. Niiden luonnetta ja ominaispiirteitä kuvataan harvoin tarkemmin. Lukijoiden ilmeisesti oletetaan tuntevan ne.²⁰⁴

3.3.1. Oikea henki – Pyhä Henki

Henkioppi linkittyy Päivämiehen kirjoituksissa ennen kaikkea liikkeen vanhurskauttamis- ja seurakuntaoppeihin sekä pneumatologiaan, oppiin Pyhästä Hengestä. Vanhurskauttaminen näyttäytyy lehden kirjoituksissa usein syntisen ulkopuolella tapahtuvana juridisena vanhurskaaksi julistamisena, ”syntien anteeksi saamisena”. Vanhoillislestadiolainen traditio korostaakin enemmän kuin moni muu pietististaustainen liike vanhurskauttamisen forensista luonnetta.²⁰⁵ Silti myös Jumalan reaalisella läsnäololla uskovassa näyttää olevan tärkeä sija

²⁰¹ Pms.7.1.1976, ”Tehkää hyvä puu”; Pms.10.3.1976, ”Talvipäivät Oulun rauhanyhdistyksellä”; Pms.7.4.1976, ”Olkaa raittiit ja valvokaa”; Pms. 10.1.1979, ”Kärsivällisyys uskonkilvoituksessa”.

²⁰² Pms. 4.2.1976, ”Sala-ampujat” (pääkirjoitus); Pms. 31.3.1976, ”Kavahakaa teitänne vääriltä profeteoilta”; Pms. 27.7.1977, ”Alustus Kuusamon seurakuntapäivillä 9.7.1977”; Pms. 20.7.1977 ”Kiitä Herraa sieluni”; Pms. 31.1.1979 ”Pesän likaajat”.

²⁰³ Pms. 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – Alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”.

²⁰⁴ Esim. Pms. 7.1.1976, ”Tehkää hyvä puu”; Pms. 27.7.1977, ”Ajan henki”.

²⁰⁵ Pms. 7.2.1979, ”Salakuljetus”: ”- - tullaamatta ei ole mitään tuotu mukana. Jumalan valtakunnan ahtaasta ovesta on tultu sisälle. Synnit on saatu anteeksi Jeesuksen nimessä ja sovintoveressä. Herran Jeesuksen vanhurskauden vaate on uskon kautta omana.” Ks. myös esim. Pms. 23.5.1979, ”Kirje Taivalkoselta”. Vrt. Ruokanen 1980, 83-84.

SRK-vanhoillisessa vanhurskauttamiskäsityksessä. Forensissisen imputaation ohella vanhurskauttamiseen kuuluu erottamattomasti myös Pyhän Hengen kautta tapahtuva Kristuksen reaalin läsnäolo uskovassa. ”Jumalan valtakunnasta Pyhässä Hengessä julistettu evankeliumi” on efektiivinen armonväline, joka välittää vastaanottajalleen sekä täydellisen anteeksiantamuksen että Kristuksen todellisen, pyhittävän läsnäolon. Vanhurskauttamisen reaalis-efektiivisen ja forensiss-imputatiivisen puolten suhdetta ei kirjoituksissa eritellä eikä problematisoida. Niiden oletetaan kuuluvan saumattomasti yhteen. Ne ovat oikeastaan sama asia toisin sanoin sanottuna. Ilman toista ei voi olla toista.²⁰⁶ Niinpä Päivämies voikin opettaa, että ”ihmisen kohtalon iankaikkisuudessa ratkaisee se, mikä henki hänessä on ja hallitsee hänen eläessään”.²⁰⁷

”Oikea henki”, jonka SRK-vanhoillisessa uskovassa tulisi asua, on Pyhän Kolminaisuuden kolmas persoona, Pyhä Henki. Hänen myötänsä uskovassa asuvat myös Kristus ja Isä Jumala. Kristuksen reaalin läsnäolo uskovassa aiheuttaa hänessä spontaanin ontologisen muutoksen: Hänestä tulee ”uusi luontokappale Kristuksessa”:

”Uskovaisella on ainainen taistelu itsessään. On vanha osa, jossa synty asuu ja vaikuttaa, ja uusi osa, jossa asuu Jumala, Jeesus ja Pyhä Henki, koko jumaluuden kokonaisuus. Vuodesta toiseen uskovainen on tässä taistelukentässä. Jumalan huoneen, Jumalan valtakunnan hoitoa, nuhteen, neuvon ja lohdutuksen sanoja tarvitaan, että säilyy elävässä uskossa.”²⁰⁸

Jumalan reaalin läsnäolo uskovassa näkyy ensimmäiseksi sisäisenä, psykologisena muutoksena: ”Jumalan lapsi” saa ”uuden sydämen”, ”uuden ymmärryksen” ja ”uuden mielen”, joka on ”Kristuksen mieli”. Kun Kristus-Jumala Pyhän Hengen kautta asuu ihmisessä, hän alkaa automaattisesti tahtoa samaa kuin Jumala, mikä johtaa väistämättä muutokseen myös konkreettisesti käyttäytymisessä.²⁰⁹

Kolmiyhteinen Jumala, SRK-vanhoillinen uskova ja uskovien seurakunta eli ”Jumalan valtakunta” muodostavat Päivämiehen kirjoituksissa

²⁰⁶ Pms. 10.1.1979, ”Vanhurskaan pitää elämän uskosta”; Pms. 31.1.1979, ”Saarna Uuden testamentin lohdullisesta tilasta”; Pms. 31.8.1977, ”Seurakuntapäivät ja juhannusseurat Pudasjärvellä”.

²⁰⁷ Pms. 21.2. 1979, ”Jumalan henki”.

²⁰⁸ Pms. 4.1.1979, ”Vuoden 1979 alkaessa”.

²⁰⁹ Pms. 31.8.1977, ”Seurakuntapäivät ja juhannusseurat Pudasjärvellä”: ”Elävä kristillisyyden on vain sitä, että Herra Jeesus saa asua uskovaisen sydämessä ja uskon kautta hallita häntä. Jos ihminen alkaa hallita itseään, hän antaa silloin lihan vallita kuolevaisessa ruumiissaan. Seuraus on silloin synnin luvallisuus ja hempeys, tottelemattomuus ja kovakorvaisuus Jumalan valtakunnan neuvoille, riitaisuus, katkeruus, panettelut jne. jotka eivät ole Pyhän Hengen hedelmiä.” Ks. myös esim. Pms. 21.2. 1979, ”Jumalan henki”.

kokonaisuuden, jolla on yksi mieli ja sen myötä myös yksi tahto. Kolminaisuuden persoonia yhdistää toisiinsa täydellinen rakkaus. Tästä syystä Isä, Poika ja Pyhä Henki tahtovat samaa, ovat keskenään täydellisen yksimielisiä. Uskova, jossa Jumala asuu, tulee väistämättä ”vedetyksi mukaan” tähän Pyhän Kolminaisuuden sisäiseen rakkauteen. Sen myötä myös hän alkaa tahtoa samaa kuin Jumala ja pyrkii käyttäytymään sen mukaisesti. Pyhä Henki yhdistää uskovat, joissa hän asuu, yhdeksi seurakunnaksi. Kun seurakunta muodostuu uskovista, joilla Pyhän Hengen läsnäolon myötä on ”uusi mieli” ja jotka tahtovat samaa kuin Jumala, myös seurakunta kokonaisuutena väistämättä ”yhteisessä rakkaudessa ja yksimielisesti” tahtoo samaa kuin Jumala. Näin seurakunta, ”Jumalan valtakunta” ei ole vain jokin löyhä ihmisten yhteenliittymä. Se yksi elävä organismi, jakautumaton ”Kristuksen ruumis”. Seurakunta on oikeastaan eräänlainen yksi persoona, jonka ”pää on Kristus” ja jonka ”sielu”, elämänantaja, on Pyhä Henki. Tästä syystä se toimii ja sen tulee toimia ”kuin yksi mies”, säröttömän yksimielisesti.²¹⁰

Käytännössä Pyhän Hengen uskovassa vaikuttama ”uusi mieli” ja ”uusi ymmärrys” linkittyy Päivämiehen kirjoituksissa usein kollektiivista yhteisöelämää helpottaviin seurakuntahyveisiin: Pyhän Hengen läsnäolo saa spontaanisti ”näkemään Jumalan valtakunnan kalliina” sekä ”rakastamaan” toisia uskovia eli ”veljiä ja sisaria”. Se johtaa myös suhtautumaan nöyrällä ”uskonkuuliaisuudella” seurakunnan ”neuvoihin”. Henkilö, jossa Pyhä Henki asuu, pyrkii kaikessa edistämään seurakunnan ”yksimielisyyttä” ja ”yhteistä rakkautta”. Tätä pidetään usein jopa tärkeimpänä todisteena hänessä asuvasta Pyhästä Hengestä.²¹¹

Asialla on myös kääntöpuolensa. Mikäli henkilössä eivät näy edellä kuvatut seurakuntahyveet vaan hän ”aiheuttaa pahennusta” ja ”rikkoo Jumalan valtakunnan yhteistä rakkautta”, esimerkiksi arvostelemalla seurakunnan johtoa, pitävät muut seurakunnan jäsenet sitä todisteena siitä, että henkilössä ei asu Pyhä

²¹⁰ Pms. 4.2.1976, ”Sala-ampujat”; Pms. 10.3.1976, ”Seurakuntapäivät Lappajärvellä”; Pms. 10.3.1976, ”Mooseksen kutsumus”; Pms 4.1.1977, ”Sovi riitaveljes kanssa”: ”Näin ajattelevalla on unohtunut, että Herra Jeesus lupauksensa mukaan asuu omissaan muodostaen täällä maan päällä yhden kokonaisuuden, elävän Kristuksen ruumiin saman Hengen omistajista.” Pms. 21.2.1979, ”Yhdenkaltainen puhe II”.

²¹¹ Pms. 17.1.1979, ”Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa”; Pms. 24.1.1979, ”Aikamme vaarat”; Pms. 31.1.1979, ”Pesän likaajat”: ”Jos sielunvihollinen saa turmella uskonelämän ja vaikuttaa väärää henkeä, niin silloin saattaa käydä niin, että alkaa puhua pahaa toisista Jumalan lapsista. Usein erikoisesti niistä, jotka joutuvat toimimaan Jumalan valtakunnan eri tehtävissä. Nämä ovat oman pesän likaajia. He eivät huomaa, että he samalla likaavat itseään. - - Rakkaus peittää paljon vikoja. **Jos Jumalan henki asuu ihmisessä, huonoja asioita ei puhuta ulos.** Ne hoidetaan armossa ja totuudessa Jumalan valtakunnassa. Uskottomat ihmettelevät: ’On ne niin yksituumaisia.’” (lihavointi JK)

Henki vaan ”toinen henki”, ”väärä henki”. Erimielisyys seurakunnan ”yhteisen ymmärryksen” kanssa on edellä kuvatun teologian valossa varma todiste siitä, että henkilössä ei ole tapahtunut Pyhän Hengen läsnäolon vaikuttamaa ontologista muutosta: hänellä ei ole ”uutta mieltä” eikä sen aikaansaamaa ”ymmärrystä”, joka on väistämättä identtinen ”Jumalan valtakunnan yhteisen ymmärryksen” kanssa. Tämä on puolestaan vastaansanomaton todiste siitä, että Kristus ei Pyhän Hengen kautta asu henkilössä. Jos taas henkilössä ei asu Pyhä Henki, hänessä vaikuttaa väistämättä jokin ”sielunvihollisen” alaisuudessa toimivista vääristä eli ”saastaisista” hengistä. Päivämiehen opetuksen mukaan ihmisessä asuu väistämättä aina jokin henki. Kukaan ei voi jättäytyä ”puolueettomaksi” koko maailmankaikkeuden läpäisevässä, hyvien ja pahojen voimien välillä käytävässä hengellisessä sodassa.²¹²

3.3.2. Kuiva ja hempeä henki

Kuiva ja hempeä henki muodostavat Päivämiehen kirjoituksissa vastakohtaparin, joka lienee helpointa ymmärtää suhteessa toisiinsa.²¹³

--Täältä Jumalan valtakunnasta pääsee kyllä pois, kun vaan itsensä korottaa Jumalan sanan yläpuolelle. Poislähtijä saa valita kahdesta tiestä, joita kumpaakin käyttämällä pääsee maailmaan. Toinen on kuiva ja kireä lakihengen tie ja toinen väljän hempeyden hengen tie. Kumpikin henki ovat saastaisia henkiä.--²¹⁴

Kuiva henki on henkivalta, joka saa aikaan liiallista, legalistista ankaruutta, tiukkuutta ja jyrkkyyttä suhteessa uskossa, opissa tai moraalissa harhautuneisiin. Syynä on se, että kuivan hengen vallassa oleva on jättänyt oman omantuntonsa ”hoitamatta”: hän on langennut syntiin, mutta ei ole jaksanut ripittäytyä lankeemuksistaan. Tämän myötä hän on menettänyt kokemuksen armahduksesta sekä sen mukanaan tuomasta vapaudesta ja ilosta ja joutunut ”lainalaiseen tunnontilaan”. Koska hän elää itse sisimmässään lain syytösten ja tuomioiden alla, hän ei kykene suhtautumaan muihinkaan armolla ja rakkaudella. Opilliset ja moraaliset normit, joista kuivassa hengessä oleva pitää tiukasti kiinni, ovat SRK-

²¹² Pms. 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – Alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä *Outokummussa*”; Pms. 20.7.1977, ”*Nebukadnetsar, Babelin kuningas*”; Pms. 10.1.1979, ”*Herra on voimallinen huoneessansa*”.

²¹³ Pms. 24.1.1979 ”*Jota Herra rakastaa, sitä hän myös rankaisee*”; Pms. 7.2.1979 ”*Salakuljetus*”; Pms. 16.5.1979 ”’*Te, jotka hengelliset olette*’ – *Seurakuntapäivät Raahessa*”. Metsänheimo 2016, 73-77.

²¹⁴ Pms. 18.2.1976, ”’*Hengen raittius*’ – *Alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa*”.

vanhoillisen opetuksen valossa ehkä periaatteessa hyviä ja oikeita, mutta asenne on väärä, siis liian tiukka, hyökkäävä ja ehdoton.²¹⁵

Kirjoituksissa niin ikään esiintyvät käsitteet ”lakihenki” tai ”tuomion henki” näyttävät pitkälti olevan kuivan hengen synonyymeja. Samoin ”kirkassilmäisyys”, jossa henkilölle on tullut ”kirkkaat silmät” eli tarkka näkökyky huomaamaan muiden erehdyksiä, vaikka ”valvovan kristityn” tulisi olla huolissaan ennen kaikkea omista lankeemuksistaan²¹⁶:

”On tuollainen lainomainen, lyövä mieli. - - Kirkassilmäiset voitonriemuissaan ovat lähteneet kurkunkuristajina hoitamaan kanssaveljiä: seurauksena toinen eriseura.”²¹⁷

Hempeä henki on puolestaan henkivalta, joka, päinvastoin kuin kuiva henki, saa aikaan liiallista ymmärtämystä ja suvaitsevuutta suhteessa seurakunnan ulkopuolisiin, varsinkin ”eriseuraisiin” sekä sen hengellisesti tai moraalisesti harhautuneisiin jäseniin. Hempeän hengen vallassa oleva on mukavuudenhaluinen ja haluaa siksi miellyttää ihmisiä ja välttää konflikteja. Tästä syystä hän jättää toissijaiseksi seurakunnan opettamat opilliset ja moraaliset periaatteet, eikä kehota ”parannukseen” Päivämiehen opetuksen näkökulmasta väärässä olevia. Tätä hän voi pyrkiä perustelemaan vetoamalla armollisuuteen, lähimmäisenrakkauteen ja kovuuden välttämiseen.²¹⁸ Tämä on kuitenkin Päivämiehen kirjoittajien mielestä ongelmallista. Tulisihan seurakunnan jäsenen uskoa, että juuri tämän yhteisön jäsenyys ja kuuliaisuus sen jumalallisesti auktorisoiduille ohjeille on pelastuksen kannalta välttämätöntä. Mikäli tämä on ihmiselle reaalityodellisuutta, hän ei koe rakkaudeksi nuhtelemisesta pidättäytymistä, vaan päinvastoin kokee rakkauden velvoittavan häntä nuhteisiin ja parannuskehotuksiin.

Nuhteiden ja parannuskehotusten kautta ihminen pyrkii pelastamaan lähimmäisensä pahimmalta mahdolliselta onnettomuudelta, helvetiltä. Sen, että joku ei koe näin, voi ajatella viestivän oppositiomielialasta seurakunnan opetusta ja eksklusiivista seurakuntaoppia kohtaan. SRK:n silloisen opetuksen valossa taas

²¹⁵ Pms. 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”; Pms. 7.2.1979, ”Salakuljetus”; Pms. 16.5.1979, ”’Te, jotka hengelliset olette’ – Seurakuntapäivät Raahessa”.

²¹⁶ Pms. 1.1.1976 ”Tuomion henki”; Pms. 4.1.1979, ”30 vuotta Käylänseudun rauhanyhdistyksen toimintaa”.

²¹⁷ Pms. 14.1.1976, ”SRK:n järjestämä Siionin puhujien kokous Kuopiossa”.

²¹⁸ Pms. 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa”; Pms. 27.7.1977, ”Alustus Kuusamon seurakuntapäivillä 9.7.1977”; Pms. 31.8.1977, ”Seurakuntapäivät ja juhannusseurat Pudasjärvellä 1977”; Pms. 10.1.1979, ”Viinimäen vartija – Päivä on minut polttanut”; Pms. 24.1.1979, ”Jota Herra rakastaa, sitä hän myös rankaisee”; Pms. 7.2.1979, ”Salakuljetus”; Pms. 14.2.1979, ”Seitsemän kultaista kynttilänjalkaa – Harhaoppien uhka”; Pms. 16.5.1979 ”’Te, jotka hengelliset olette’ – Seurakuntapäivät Raahessa”.

minkäänlainen seurakuntaopin eksklusiivisuuden ja seurakunnan ehdottoman auktoriteetin kyseenalaistaminen ei tullut kysymykseenkään. Ne tuli ottaa uskon kyseenalaistamattomina peruslähtökohtina, apriorisina totuuksina:

Mutta ei meillä ole lupa mennä myöskään hempeämielisyys tällaisissa asioissa, kun on kysymys toisen ihmisen kohdalla kadottavasta synnistä. - - Jos esimerkiksi tiedämme jonkun ruvenneen yhtäpitämään eriseuraisten kanssa, eikä hän ole sitä syntinä pitänyt, vaikka on neuvottu, niin emme voi hempeämielisyyskään tervehtiä häntä Jumalan terveellä - - Tuollainen rakkaus on kuitenkin kaukana Jumalan totuudesta ja silloin olemme jo itsemme saastuttaneet tuolla saatanan rakkaudella, ja siksi olemme hänen, vääraan menneen, oikeita hyviä ymmärtäjiäkin, koska totuuden suola ei ole sanoissamme, joka kuolettavia haavoja karvasteleisi.²¹⁹

Toisten lankeemusten hyväksymisen ohella hempeä henki voi tarkoittaa myös liian suvaitsevaa ja lempeää suhtautumista omiin synteihin. Tämän pelätään johtavan siihen, että ihminen antaa käytännössä itselleen luvan jatkuvaan lankeilemiseen. Sisällöltään hyvin lähellä olevia tai synonyymisiä käsitteitä hempeälle hengelle ovat teksteissä esiintyvät ”lihanvapauden henki” ja ”synnin luvallisuuden henki”. Kuten jo nimistä voi päätellä, nämä ”väärat henget” johtavat siihen, että ihminen antaa itselleen luvan tehdä syntiä ja päästää näin vapaaksi ”lihansa” eli perisyntin turmeleman minänsä pahoine himoineen ja haluineen.²²⁰ Kuten kuiva henki, myös hempeä henki ottaa ihmisen valtaansa hoitamattoman, lankeemuksissa ”saastuneen” omantunnon myötä. Voi nähdä ristiriitaisena, että toisten kohdalla hoitamattoman omantunnon opetetaan johtavan liialliseen tiukkuuteen, toisten kohdalla liialliseen sallivuuteen.²²¹

Hempeän ja kuivan hengen dikotomia liittyy kiinteästi lestadiolaisperinteessä vanhastaan vaikeaan lain ja evankeliumin erottamisen problematiikkaan. 1900-luvun alun hajaannuksessa vanhoillislestadiolaisuuteen jäi vallitsevaksi linjaksi ”lain kolmannen käytön” kiistäminen. Pelastuksen tilassa oleva todellinen kristitty ei SRK-vanhoillisen opetuksen mukaan ole ”lain vaan armon alainen” ja siksi oikean seurakunnan yhteydessä eläville ei tule julistaa lakia.²²²

Toisaalta vanhoillislestadiolaisuus pyrki yhtä aikaa pitämään kiinni siitä pietistisestä periaatteesta, jonka mukaan kääntymiskokemuksen tulee johtaa

²¹⁹ Pms. 12.5.1976, ”Kotipiirin kuulumisia”.

²²⁰ Pms. 10.3.1976, ”Seurakuntapäivät Lappajärvellä”; Pms. 7.4.1976, ”Olkaa raittiit ja valvokaa”; Pms. 4.1.1979, ”30 vuotta Käylänseudun rauhanyhdistyksen toimintaa”.

²²¹ Pms. 7.4.1976, ”Olkaa raittiit ja valvokaa”; Pms. 17.1.1979, ”Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljiä kokouksessa Oulussa”; Pms. 17.1.1979, ”Seitsemän kultaista kynttilänjalkaa”; Pms. 21.2.1979, ”Antakaa Kristuksen opin alun sillänsä olla”.

²²² Havas 1927, 108-109; Reinikainen 1982, 15-16, 33-35; Talonen 2016; Uljas 2001, 49-54; Virkkala 1944, 54-122; Vuollo 1999, 15, 57-82, 121.

todelliseen, havaittavaan elämänmuutokseen ja havaittavan rajan näkymiseen ”langenneen maailman” ja tosikristittyjen välillä myös elämäntapojen suhteen. Tämä edellyttää sitä, että myös tosiuskovia tulee neuvoa oikeaan elämään sekä varoittaa synnistä ja sitä seuraavasta Jumalan vihasta. SRK-vanhoillisuudessa asia ilmaistaan usein siten, että ”Jumalan lapselle” ei tule saarnata ”vaativaa lakia”, mutta ”evankeliumin kokonaisuuteen” kuuluvat myös ”opetuksen, neuvon ja nuhteen sanat”. Niitä myös SRK-vanhoillinen uskova eli ”Jumalan lapsi” tarvitsee.²²³ ”Jumalan terveellinen armo” nimittäin

- - opettaa kaiken jumalattoman menon hylkäämään ja maailmalliset himot, ja tässä maailmassa siviästi ja hurskaasti ja jumalisesti elämään.²²⁴

Lain kolmannen käytön kiistäminen ei siis johtanut vanhoillislestadiolaisuudessa varsinaiseen antinomismiin sanan dogmihistoriallisessa merkityksessä.²²⁵

Asiasisällöllisesti lain saarna sekä ”opetuksen, neuvon ja nuhteen sanat” ovat väistämättä, jos eivät identtisiä, niin ainakin hyvin lähellä toisiaan: molemmat sisältävät käytännössä oikeaa moraalialia ja uskonelämää koskevia kannanottoja sekä varoitusta väärästä. Niinpä sen määrittäminen, milloin henkilö julistaa lakia, jota uskoville ei tulisi saarnata, milloin puolestaan ”neuvon ja nuhteen sanoja”, joita tulee saarnata, jää seurakunnan jäsenten intuitiivisen kokemuksen varaan. Jos seurakunta kokee julistajan asenteen armolliseksi ja lempeäksi, kyseessä ovat ”opetuksen, neuvon ja nuhteen sanat”. Jos hänen asenteensa koetaan sen sijaan kovaksi ja tuomitsevaksi, hän julistaa lakia. SRK-vanhoillisessa tavassa erottaa laki ja evankeliumi nämä käsitteet viittaavatkin ehkä enemmän intuitiivisesti aistittavaan ankaraan ja tuomitsevaan tai vaihtoehtoisesti lempeään ja armolliseen asenteeseen kuin julistuksen käsitteellisesti määriteltyyn asiasisältöön.²²⁶

Kuivan ja hempeän henkivallan erotteleminen takana näyttää siis olevan luterilainen oppi lain ja evankeliumin erottamisesta. ”Kuiva henki” tarkoittaa ”legalismia”, jossa ulkopuolelta tulevien vaatimusten täyttäminen uhkaa syrjäyttää anteeksiantamuksen pelastustienä. ”Hempeä henki” tarkoittaa puolestaan ”antinomismia”, jossa armon korostus menee niin pitkälle, että se näyttää antavan

²²³ Havas 1927, 108-109; Reinikainen 1982, 15-16, 33-35; Uljas 2001, 49-54. Ks. luvut 2.2.5. ja 3.3.5.

²²⁴ Tit. 2:12, liikkeessä yleisimmin käytetty vuoden 1776 suomennos.

²²⁵ Virkkala 1945, 198-199: ”Itse asiassa lain kolmas käyttö tavallaan esiintyy vanhoillisessa julistuksessa. Niinpä eräässä Matti Suon kirjoituksessa sanotaan: ’Mutta Jumalan valtakunnassa hallitaan armolla ja syntein anteeksiantamuksella, johon neuvot ja opetukset myös kuuluvat.’”

²²⁶ Tulee hyvin esille Havas 1927, 108-109.

jo luvan sille, minkä yhteisö ymmärtää synniksi. Eroa ei tehdä kuitenkaan akateemisen teologian tapaan käsitteellisen ajattelun ja systemaattisen analyysin keinoin vaan sanoittamalla ongelmat subjektiivisen kokemuksen avulla tunnistettaviksi henkivalloiksi. Tässä näkyy jälleen SRK-vanhoillisuuden pietistis-herrnhutilainen rationaalista, argumentoivaa ajattelua vierastava sekä subjektiivista kokemusta korostava traditio.²²⁷

3.3.3. Kososlainen henki

Kososlainen henki nousee Päivämiehen kirjoituksissa esille erityisesti vuonna 1979. Nimensä tämä ”henkivalta” sai Viipurin alueella 1930-luvulla vaikuttaneelta lestadiolaissaarnaaja Juhana Alfred Kososelta (1877 -1937). Hän keräsi ympärilleen oman ryhmittymän, jolle oli tunnusomaista tiukka pitäytyminen perinteisiin lestadiolaispietistisiin elämäntapanormeihin, seurakuntaopin eksklusiivisuuden korostaminen sekä epäluuloinen suhtautuminen evankelis-luterilaisen kirkkoon ja sen pappeihin, myös lestadiolaispappeihin. Kososen seuraajat katsoivat ymmärtävänsä uskonasiat muita uskovia kirkkaammin ja arvostelivat siksi heitä teräväsanaisesti. Itsensä kososlaiset näyttävät mieltäneen eräänlaiseksi SRK-vanhoillisen seurakunnan ydinryhmäksi, josta oikea ymmärrys säteili muualle seurakuntaan.²²⁸

Toisen maailmansodan jälkeen kososlaisuus ilmeisesti levisi viipurilaisten evakkojen mukana Helsinkiin, Imatralle, Jyväskylään, Lappeenrantaan, Ouluun ja Tampereelle. Myös uusien paikkakuntien SRK-vanhoillisissa yhteisöissä sen väitetään aiheuttaneen riitoja niin opintulkinnassa kuin käytännön kysymyksissäkin. Helsingin rauhanyhdistyksessä kososlaisuuden aiheuttamia ongelmia yritettiin ”hoitaa” jo 1950- ja 1960-luvuilla SRK:n johdon avustuksella. Erityisesti 1970-luvun loppupuolella kososlaisuuden vastainen kampanja hoitokokouksineen läpäisi koko SRK-vanhoillisen yhteisön ulottuen jopa Ruotsiin, USA:n ja Kanadaan saakka. Todennäköisesti Juhana Kososen ryhmittymällä ja 1970-luvulla hoidetulla ”kososlaisella hengellä” on kuitenkin hyvin vähän, jos lainkaan, todellista historiallista yhteyttä.²²⁹

²²⁷ Ks. luku 2.2.2. ”*Antropologinen perusta*”.

²²⁸ Hepokoski 2002, *Chapter 5: “The Campaigns Against Kosonen”*, “*Recantations of Kosonen’s Friends*”; Lohi 2007, 435; Särkiniemi 1988, 133-135; Vuollo 1999, 230-232.

²²⁹ Hepokoski 2002, *Chapter 5: “The Campaigns Against Kosonen”*, “*Recantations of Kosonen’s Friends*”; Lohi 2007, 435; Ruokanen 1980, 44-45; Särkiniemi 1988, 133-135; Vuollo 1999, 230-232.

Kososlaisen hengen ominaispiirteet kuvataan kirjoituksissa niin moninaisiksi ja keskenään ristiriitaisiksi, että käsitteenä se jää merkitysisältönsä puolesta hyvin hämäräksi. On kuvaavaa, että jopa seurakuntakeskeisyys, joka oli ehdottomasti SRK:n 1970-luvun teologian kivijalka, nimetään kososlaisen hengen tuntomerkilliseksi:

- - Jumalan huoneen hallitus on Pyhän Hengen hallitus. - - Pyhän Hengen kautta näkyy Jumalan seurakunta kalliina ja Jumalan huoneen hallitus oikeana. Väärä henki aina, tavalla taikka toisella, nousee Jumalan seurakuntaa vastaan. Kun ajattelemme etsikkoikaamme, jolloin monet eriseurajat ovat kristillisyydestä lähteneet, on koettu, että ei ainoastaan väärä henki ole ollut niissä, jotka eriseuraan ovat menneet, vaan monet ovat eriseuraa vastaan taistelleet väärässä hengessä. Aivan erikoinen väärä henki, joka tunnetaan kososlaisuuden nimellä, on ollut tällainen henki. - - Väärä henki ja väärät työmiehet kulkevat lammasten vaatteissa, mutta samalla he kuitenkin ovat raatelevaiset sudet. - - Kososlaisen väärän hengen ilmentymät ja hedelmät ovat hyvin moninaiset. Eri paikkakunnilla ja eri henkilöillä on monia omia piirteitä. Ei kaikki väärän hengen hedelmät tarvitse välttämättä näkyä yhdessä persoonassa. Yhteisenä piirteenä kuitenkin on todettava, väärä kososlainen henki on tavalla taikka toisella Jumalan Pyhää Henkeä vastaan riitelevä henki.

Kososlaisen hengen yhtenä piirteenä on Jumalan seurakuntaa korostava henki. Puhutaan Jumalan seurakunnan kalleudesta, mutta samalla vikoillen arvostellaan, milloin yksityisiä kristittyjä, milloin puhujaveljiä tai kristillisyyden toiminnassa mukana olevia luottamushenkilöitä. Monet väärät henget ovat lähteneet Jumalan valtakunnasta eriseuraksi, mutta kososlainen väärä henki roikkuu kristillisyyden mukana.

Kososlainen henki on lihavapauden henki. Sydän saa olla vikoileva ja katkera ja tämä ei näy synniksi. Paavali kutsuu korinttolaisia lihallisiksi sen tähden, että he riitelevät. Lihan vapaus näkyy monessa muussa synnin luvallisuudessa aina ruumiin lihallisiin tekoihin saakka.

Toisaalta kosolaisuus on tekojen oppi. Ollaan lain alla. Laki vaatii tekoja. Tehdään rippiä, eikä ole tarkoitukseen synnistä luopua. Moititaan Jumalaa, että Hän on minusta tällainen tehnyt. -- Kosolaisuuteen kuuluu väärä Raamatun profetointi. Ennustetaan tulevia aikoja ja maailman loppua.

Kosolaisuuteen kuuluvat näyt ja unet. Unet menevät edelle Jumalan sanan. Uniin uskotaan enempi kuin Jumalan sanaan. Kosolaiset ovat usein keskenään läheisessä kanssakäymisessä ja rakkaudessa. He muodostavat seurakunnan sisälle seurakunnan. Tämän sisärenkaan ulkopuolisia arvostellaan. Edestä saatetaan olla kohteliaita ja makeita, mutta takana puhutaan pahaa. --

Kosolaisuus näkee kristillisyyden toiminnassa paljon vikoja. Laulukirjauudistus oli pahasta. Nuorisotyö, päiväkerho ja raamattuluokka on pahasta. Nähdään väärällä tavalla kristillisyyden muuttuneen. Neuvottelu- ja seurakuntapäivät alustuksineen ovat tarpeettomat. --

Kosolaisuuden ilmeneminen voi olla selvästi nähtävää. Hedelmät ovat julkiset. Kosolaisuus saattaa piiloutua toisinaan niin, että on erittäin vaikea väärää henkeä tunnistaa. Kosolaisuus saattaa taistella kosolaisuutta vastaan toisessa ihmisessä. Kosolaisuus on väärä henki, jossa ei tulla autuaaksi, mutta samalla kosolaisuus on vaikea havaita itsessään, nähdä se synniksi ja saada siitä katumisen ja parannuksen armo.

Kososlainen väärä henki taipuisi kyllä parannukseen hedelmistä, mutta itse pääasia, tehdä puu hyväksi, tehdä kosolaisesta väärästä hengestä parannus, sitä ei tehtäisi. Usein tähän liitetään se, että jos minä teen parannuksen väärästä hengestä, niin minä teen Pyhän Hengen pilkan. Itsessä oleva väärä henki nähdään oikeana, josta ei voi parannusta tehdä.

Jumala on erikoisesti näinä aikoina kirkastanut väärän hengen vaaraa. Jumalan valtakunta on kokenut ihmeellisen kilvoituksen ajan. Moni kososlaisen

hengen kantaja on saanut parannuksen armon. Syntiä on upotettu armonmereen. On koettu elävästi, mitä on vanhurskaus, rauha ja ilo Pyhässä Hengessä.²³⁰

Kososlainen henki voi siis Päivämiehen mukaan ilmetä ”lihanvapautena” eli synnin hyväksymisenä mutta toisaalta myös sen vastakohtana, lainomaisena tiukkuutena. Se nousee seurakuntaa vastaan mutta toisaalta kososlaisuudelle on tyypillistä myös ”Jumalan seurakuntaa korostava henki”. Kososlaisen hengen hedelmät voivat olla selvästi nähtäviä, mutta sitä voi olla myös vaikea havaita. Eri henkilöissä ja paikkakunnilla kososlainen henki voi ilmetä eri tavoin. Kososlainen henki voi jopa taistella itseään vastaan eri ihmisissä. Voitanee kysyä, onko sisällöltään näin ristiriitainen käsite lainkaan mielekäs ja käyttökelpoinen? Onko sitä lainkaan mahdollista analysoida? Mielestäni on, mutta systemaattisen analyysin lisäksi on jälleen välttämätöntä tukeutua myös kirkkohistoriallisen kontekstin ymmärtämiseen.²³¹

Hermeneuttisen avaimen kososlaisen hengen ymmärtämiseen antaa yllä lainatun Päivämiehen kirjoituksen ensimmäinen kappale. Se alleviivaa: ”*Jumalan huoneen hallitus on Pyhän Hengen hallitus. - - Pyhän Hengen kautta näkyy Jumalan seurakunta kalliina ja Jumalan huoneen hallitus oikeana.*” Käsite ”Jumalan huoneen hallitus” samaistui 1970-luvun SRK-vanhoillisuudessa usein SRK:n tai paikallisrauhanyhdistysten johtokuntiin sekä seurapuhujiin.²³² Päivämiehen mukaan Pyhän Hengen lahjoittaman intuitiivisen, järjelle käsittämättömän ”uskonymmärryksen” valossa, SRK:n ja rauhanyhdistysten johdon toiminta näyttäytyy siis oikeana. Mikäli seurakunnan jäsen näkee toisin, se on merkki siitä, että hänessä ei asu Pyhä Henki vaan kososlainen henki. Solidaarisuus SRK:n ja rauhanyhdistysten johtoa kohtaan sisällytetään näin pelastavan uskon kyseenalaistamattomien peruslähtökohtien joukkoon. Organisaation johdon arvosteleminen on jo itsessään riittävä merkki siitä, ettei

²³⁰ Pms. 1.8.1979 ”*Kososlaisuus – väärä henki*” (pääkirjoitus). Lainausta on huomattavan pitkä, mutta katson sen perustelluksi, jotta kososlaisuus-käsitteen hämäryys ja kompleksisuus tulisi selväksi.

²³¹ Vrt. Metsänheimo 2016, 80-86.

²³² Pms. 17.1.1979, ”*Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä’ – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa*”: ”Seurakunnan asioiden hoidosta on vastuussa lähinnä paikallisen rauhanyhdistyksen johtokunta, ensinnäkin, mikä koskee taloudellisia asioita. Mutta hengellisten asioiden hoidosta johtokunnan lisäksi ovat vastuussa seurakunnan sananpalvelijat. Ne yhdessä muodostavat Jumalan huoneen hallituksen.” Pms. 16.5.1979 ”*Te, jotka hengelliset olette’ – seurakuntapäivät Raahessa*”: ” - - jokainen Jumalan lapsi on hengellinen, ja vaikka rauhanyhdistyksellä on johtokunta, huoneenhallitus, vikaan joutuneen neuvominen kuuluu jokaiselle Jumalan lapselle”; Ruokanen 1980, 27-28. Myös esimerkiksi Pms. 28.2.1979 ”*Seurakuntapäivät Limingassa*”. Ks. lisäksi luku 2.1.3 ”*SRK:n auktoriteetti uskoa ja moraalialla koskevissa kysymyksissä*” sekä 2.2.5. ”*Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen*”.

henkilö usko oikein ja että hänessä asuu väärä kososlainen henki, jonka kantajana ei voi pelastua.

Näyttää siltä, että käsite ”kososlainen henki” tarkoittaa ennen kaikkea SRK:n tai rauhanyhdistysten johtoa kritisovaa asennetta. Tätä johtopäätöstä tukee se, että edellä lainatussa pääkirjoituksessa kososlaisen hengen tuntomerkeiksi määritellään juuri johto- ja luottamustehtävissä toimivien arvosteleminen sekä epäilevä suhtautuminen rauhanyhdistysten uusiin työmuotoihin, kuten lapsi- ja nuorisotyöhön, seurakuntapäiviin eli hoitokokouksiin sekä laulukirjauudistukseen.²³³

1970-luvun liikkeessä näyttää olleen melko yleistä ymmärtää seurakunnan olemus juridisesti, jumalallisesta valtuutuksesta ja vallasta käsin: Jumala on luovuttanut auktoriteettinsa seurakunnalle, antanut sille valtuudet toimia hänen nimissään. Tämä seurakunta on puolestaan järjestäytynyt rauhanyhdistyksiksi. Rauhanyhdistykset valtuuttavat vuosikokousedustajat edustamaan itseään SRK:n vuosikokouksessa. Vuosikokous valitsee johtokunnan. Näin – juridisena valtuutusketjuna – Jumalan seurakunnalleen luovuttama auktoriteetti siirtyy seurakunnalta SRK:n johtokunnalle. Johtokunnalla on sen myötä valtuutus erehtymättömänä ”Jumalan huoneen hallituksena” opettaa jumalallisella arvovallalla uskoa ja moraalialla koskevissa kysymyksissä. Johtokuntaa vastustava vastustaa seurakuntaa ja sen myötä itseään Jumalaa. Vastaavasti paikallisrauhanyhdistyksen johtokunta edustaa omalla paikkakunnallaan ”Jumalan huoneen hallitusta”, jolla oli ylin vastuu ja valtuudet valvoa seurakunnan ykseyttä sekä uskon ja moraalin puhtautta omalla paikkakunnallaan.²³⁴

Organisaatiot ja niiden johto pyrkivät siis saamaan 1970-luvun SRK-vanhoillisuudessa, eivät ainoastaan funktionaalisen ja instrumentaaliseen, vaan myös teologisen ja opillisen, katolisen ja ortodoksisen kirkon virkahierarkiaa

²³³ Katso myös esimerkiksi Pms. 16.5.1979, ”*Te, jotka hengelliset olette’ – seurakuntapäivät Raahessa*”: ”Väärällä hengellä on selvät tuntomerkinsä, kuten puulla on hedelmänsä. Kososlaisen hengen tuntee mm. siitä, ettei niinkään epäile omaa uskomistaan kuin muiden uskomista. Jumalan valtakunta pienenee, ja yhä useampi Jumalan lapsi näkyy viallisena. - - Kososlaisen hengen tuntomerkki on myös Jumalan huoneenhallituksen vikoileminen. Kososlainen henki ei luota Jumalan seurakuntaan. Ilmenee myös puhujien valikointia. On ilmennyt sitäkin, että esimerkiksi suviseuroissa kososlaisen hengen saastuttama on pitänyt vierellään oppipoikia ja – tyttöjä, joille on arvostellut puhujia - -”.

²³⁴ Pms. 17.1.1979 ”*Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa*”; Pms. 16.5.1979 ”*Te, jotka hengelliset olette’ – Seurakuntapäivät Raahessa*”. Ks. luvut 2.1.3 ja 2.2.5.

muistuttavan, merkityksen. 1970-luvun ”huoneenhallitusoppi” on myös lähes identtinen esikoislestadiolaisen ”Lapin vanhimpia” koskevan opetuksen kanssa.²³⁵

Organisaatioiden merkitys vahvistui SRK-vanhoillisuudessa voimakkaasti juuri 1960- ja 1970-luvuilla: uusia rauhanyhdistyksiä perustettiin, toimitiloja rakennettiin, lapsi- ja nuorisotyö laajenivat. Kuten edellä kuvasin, myös itse organisaatio sai tässä prosessissa yhä enemmän hengellisiä ja teologisia merkityssisältöjä. Pelastuksen yhteisö, ”Jumalan valtakunta”, samaistui yhä vahvemmin SRK- ja rauhanyhdistysorganisaatioon ja niiden johto ymmärrettiin Pyhän Hengen instrumenteiksi, joiden kautta hänen katsottiin ”hoitavan” seurakuntaansa.²³⁶

Yhteisön sisällä oli ilmeisesti myös tähän kehitykseen epäillen suhtautuvaa mielialaa. Nämä kriitikot sitoutuivat ehkä hyvinkin tiukasti SRK-vanhoillisuudelle tunnusomaisiin opetuksiin, kuten eksklusiiviseen seurakuntaoppiin ja

²³⁵ Selvitellessään herätysliikkeen sisäisiä riitoja Juhani Raattamaa pyrki hallitsemaan tilannetta esikoisten seurakunta -käsitteen uudelleentulkinnalla. Termi esiintyy Raamatussa vain kerran Heprealaiskirjeessä, kun Siionin vuoren vastakohtaksi asetetaan kuva Siionin vuoresta (Hepr. 12:23). Raattamaan kirjeissä käsite oli esiintynyt jo vuodesta 1872 alkaen. Alkujaan hänkin käytti sitä soteriologisessa ja eskatologisessa eikä seurakuntajärjestystä koskevassa merkityksessä. Vuodesta 1877 alkaen "esikoisten seurakunta" tai "esikoisseurakunta" sai kuitenkin uuden, sosiologisen tulkinnan. Raattamaan mukaan Ruotsin Lapin vanhat lestadiolaiskristityt, erityisesti saarnaajat, muodostivat seurakunnan ytimen. Myöhemmin mukaan tulleet liittyivät seurakuntaan tämän ytimen, esikoisten seurakunnan, ympärille. Muiden alueiden, esimerkiksi Pohjois-Amerikan, kristittyjen oli pelastuksen kannalta välttämätöntä pysyä Ruotsin Lapin esikoisseurakunnan yhteydessä. Termin avulla Lapin vanhimmat pyrkivät sitomaan seurakunnan auktoriteetin itseensä. Koska seurakunnan arvovalta oli Kristukselta saatua, "esikoisten seurakunta" -käsitteen avulla Ruotsin Lapin saarnaajat pystyivät esiintymään jumalallisella auktoriteetilla.

Herätysliikkeen sisäisten riitojen yhteydessä tämä tarkoitti käytännössä sitä, että riidan toisen osapuolen selitettiin edustavan Ruotsin Lapin vanhoja kristittyjä eli esikoisseurakuntaa, joihin henkilöityi seurakunnan eli viime kädessä Kristuksen auktoriteetti, kun taas vastapuolen katsottiin vastustavan esikoisseurakuntaa eli viimekädessä Kristusta. Seurakunnan auktoriteetilla esiintyminen ei kuitenkaan rauhoittanut vaan kiihdytti herätysliikkeen hajoamisprosessia. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, pian Juhani Raattamaan kuoleman jälkeen, tapahtuneen lestadiolaisuuden suuren hajaannuksen pääkysymyksenä voidaan pitää nimenomaan seurakuntaoppia. Skismassa liike hajosi kolmeen osaan: vanhoillislestadiolaisuuteen, esikoislestadiolaisuuteen ja uuteenheräykseen.

Esikoislestadiolaisuus pyrki pitämään kiinni Raattamaan perinnöstä kokonaisuudessaan. Seurakunnan jumalallinen auktoriteetti kiteytyi Ruotsin Lapin äitiseurakuntaan, Lapin vanhimpiin. Systematisoidun esikoisuusopin mukaan Jumala antaa eri aikoina eri alueille niin sanotun etsikonajan. Kunakin etsikonaikana Jumalalla on ainoa oikea seurakuntansa ja tällä seurakunnalla erehtymätön hengellinen hallituksensa. Uuden liiton ensimmäinen esikoinen oli Kristus, joka jätti asemansa Pietarille ja muille apostoleille. Heiltä se siirtyi Jerusalemin vanhimille. Reformaatio oli jälleen uusi etsikonaika ja Luther sen ensimmäinen esikoinen. Laestadiuksen toiminnasta alkanut aikakausi on etsikonajoista viimeinen. Pajalan kirkkoherra oli viimeisen etsikonajan ensimmäinen esikoinen. Hän jätti hengellisen auktoriteettinsa Juhani Raattamaalle. Hänen esikoislestadiolaiset taas väittivät luovuttaneen "hallituksen ja vallan tässä kristillisyydessä" Joonas Purnulle, jonka mukana "Kristuksen hengellinen hallitus" siirtyi Jällivaaraan. Hajaannuksen esikoislestadiolaiset katsoivat johtuneen tottelemattomuudesta Purnun johtamalle esikoisseurakunnalle. Myöhemmin Lapin vanhinten roolia on pyritty sanoittamaan lievemmin varsinkin Suomen esikoislestadiolaisuudessa. Blom 2001, 14-15; Lohi 2007, 151-154; 227-238; Havas 1927, 130-131; Talonen 1993, 14-20; Vuollo 1999, 68.

²³⁶ Ruokanen 1980, 26-28. Ks. Luku 2.1.5. ”Yhä vahvemmin organisoituva herätysliike”.

maallikkorippiteologiaan. Aiemmissa liikettä ravistelleissa hajaannuksissa he olivat voineet tukea SRK:laista eksklusiivista seurakuntaoppia korostavaa linjaa. Silti he suhtautuivat epäillen seurakunnan ja organisaation yhä vahvempaan samaistamiseen. Mahdollisesti tämä epäilevyys johtui siitä, että konservatiivisina vanhoillislestadiolaisina he katsoivat organisaation uusine moderneine työmuotoineen olevan jotain uutta, vanhemmalle lestadiolaisperinteelle vierasta ja siksi epäilyttävää. Tällaista tulkintaa tukee se, että lestadiolaisuuden muissa, teologisesti SRK-vanhoillisuutta lähellä olevissa osaryhmissä, esikoislestadiolaisuudessa ja erityisesti ruotsinkielisessä rauhansanalaisuudessa (LFF), uusien työmuotojen, esimerkiksi lapsi- ja nuorisotyön aloittaminen on ollut hyvin pitkä, vaikea ja kiivasta vastustusta herättänyt prosessi.²³⁷

Tällaista oppositiomielialaa SRK:n johto pyrki nähtävästi kitkemään määrittelemällä solidaarisuuden organisaatiota ja sen johtoa kohtaan merkiksi siitä, että ihmisessä asuu Pyhä Henki ja kritiikin merkiksi siitä, että hänessä asuu väärä kososlainen henki. Organisaation johto näki itsensä konstitutiiviseksi, seurakuntaa koossa pitäväksi rakenteeksi. Tästä näkemyksestä käsin johdon arvosteleminen näkyi väistämättä hyökkäyksenä seurakuntaa ja sen jumalallista arvovaltaa vastaan, jopa silloinkin, kun henkilö pyrki oikeuttamaan kritiikkinsä seurakunnan arvovaltaan vetoamalla.²³⁸

Ruokanen arvio, että kososlainen henki-käsitteen varjolla SRK:n johto pyrki 1970-luvun lopulla harjoittamaan osin myös yhteisöllistä itsekritiikkiä. Tätä teoriaa tukee se erikoinen piirre, että kosolaisuuden tuntomerkeiksi nimetään monia sellaisia asioita, jotka olivat selvästi kuuluneet SRK:n toimintalinjaan viimeisen 20 vuoden aikana: jyrkät toimintatavat, tiukka konservatiivisuus, seurakuntaopin korostaminen ja ankara suhtautuminen liikkeestä eronneisiin ”eriseuroihin”. Lisäksi nimenomaan tuossa vaiheessa liikkeen ja ulkopuolisen yhteiskunnan suhde oli erityisen tulehtunut. Suoran itsekritiikin tiellä oli kuitenkin dogmi seurakunnan erehtymättömyydestä, josta irrottautuminen olisi voinut aiheuttaa hämmennystä liikkeen ruohonjuuritasolla. Siksi oli helpompaa harjoittaa itsekritiikkiä peitetysti ja ulkoistaa virheet ja ylilyönnit ”Jumalan valtakunnan” sisälle tunkeutuneen ”väärän henkivallan” syyksi.²³⁹

²³⁷ Talonen 2015.

²³⁸ Pms. 17.1.1979 ”Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – Lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa”; Pms. 16.5.1979 ”’Te, jotka hengelliset olette’ – Seurakuntapäivät Raahessa”. Ks. luvut 2.1.3 ”SRK:n auktoriteetti uskoa ja moraalialue koskevista kysymyksissä” ja 2.2.5. ”Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen”.

²³⁹ Ruokanen 1980, 45. Vrt. luku 2.2.6. ”Seurakunta ja seurakuntaoppi uskon kohteina”.

Käsite ”kososlainen henki” näyttää olleen osin myös synteesi käsitteistä ”kuiva” ja ”hempeä” henki. Kososlaisuuteen kuuluvat Päivämiehen mukaan sekä lainomainen tiukkuus suhteessa muihin että pehmeä ja suvaitseva suhtautuminen omiin ja ”samasta hengestä osallisten” lankeemuksiin.²⁴⁰

50-luvun alussa ilmeni kososlaisuuden eriseuran henki. Kososlaisuudessa vaikutti kirkassilmäisyyden tiukka ja kova henki ja sen toinen äärimmäisyys eli synninluvallisuus, lihanvapauden henki. -- Kuusamon valtakunnallisten suviseurojen järjestelyiden aikaan jakautui rakkaus uskovaisten kesken, jossa kososlaisuuden lihanvapauden oppi ja henki teki työtään.²⁴¹

Tämän myötä myös kososlaisen hengen käsite sivuaa lestadiolaista lain ja evankeliumin erottamisen problematiikkaa. Ajatuskulku näyttää olevan seuraava. Synnin ja ”hoitamattoman omantunnon” eli ripittäytymisen laiminlyömisestä kautta SRK-vanhoillinen kristitty voi joutua väärän ”kososlaisen hengen” valtaan. Tähän väärään sisäiseen tilaan kuuluu se, että henkilö on menettänyt kokemuksen anteeksiantamuksesta ja joutunut lain tuomioiden alle. Siksi hän ei kykene suhtautumaan muidenkään erehdyksiin armeliaasti vaan ankaruudella ja tuomiten. Toisaalta tähän väärään sisäiseen tilaan kuuluu myös se, että väärään henkeen joutuneen omatunto on paatunut: se ei enää tunnista syntiä synniksi tai väärin tekeminen ei ainakaan tunnu ylivoimaisen pahalta. Tästä syystä toisille ankaria tuomioita jakava kososlaisen hengen kantaja voi Päivämiehen opetuksen mukaan paradoksaalisesti elää samalla itse ”synnin luvallisuudessa” ja ”lihan vapaudessa”.²⁴²

Sen ohella, että väärän hengen kantaja ei Pyhästä Hengestä osattomana voi itse pelastua, kososlaisessa hengessä on ongelmallisinta sen aiheuttamat erimielisyydet. Arvostelemalla muita, mutta suhtautumalla suvaitsevasti omiin sekä ”samasta hengestä osallisten” lankeemuksiin, kososlainen henki saa Päivämiehen mukaan aikaan ”Jumalan valtakunnan” sisälle sisäryhmiä ja puolueita, eräänlaisia ”seurakuntia seurakunnassa”. Tätä ei voitu hyväksyä, koska Pyhä Henki on ”ykseyden henki” eikä ”riitele itsensä kanssa”. Tästä syystä ainoan oikean seurakunnan tulisi elää ehdottomassa ”opin ja hengen yksimielisyydessä” sekä ”jakamattomassa rakkaudessa”. Koska ”Jumalan valtakuntaa” yhdistävä ”yhteinen rakkaus” on itse Pyhä Henki-Jumala, sen säilyttäminen on itseisarvo.

²⁴⁰ Pms. 16.5.1979, ”*Te, jotka hengelliset olette*’ – seurakuntapäivät Raahessa”. Vrt. Kurvinen 1980, 76-80 (SRK:n silloisen johdon haastattelu kososlaisuuden olemuksesta); Ruokanen 1980, 45.

²⁴¹ Pms. 4.1.1979, ”30 vuotta Käylänseudun rauhanyhdistyksen toimintaa”.

²⁴² Pms. 4.2.1976, ”*Väärän hengen vaarat*”; Pms. 1.8.1979, ”*Kososlaisuus – väärä henki*” (pääkirjoitus). Vrt. Kurvinen 1980, 76-80 (SRK:n silloisen johdon haastattelu kososlaisuuden olemuksesta); Ruokanen 1980, 45.

Lisäksi Päivämiehen kirjoituksista nousee esille pelko, että erimielisyydet rikkovat ”Jumalan valtakunnan” yhtenäisen ”rintaman” suhteessa ”maailmaan”: mikäli seurakunta ei ole yksimielinen siinä, mitä hyväksytään ja mitä torjutaan, ulkopuolella rehottavat moraalinen rappio sekä väärät opit ja ideologiat voivat päästä tunkeutumaan sen sisäpuolelle.²⁴³

”Kososlaisen synteetin” kahdesta puolesta – tuomitsevuudesta ja lihan vapaudesta – useammin korostetaan kuitenkin tuomitsevuutta. Kososlainen henki kuvataan useimmiten ankaraksi, katkeraksi, kiivaaksi ja vihaiseksi, muita arvostelevaksi hengeksi.²⁴⁴

Sen jälkeen tuli kososlaisuus. He olivat lihan käsivarrella taistelussa ja omaa kunniaansa etsimässä. -- Muutamat siihenkin lain kiivauteen ja kuivuuteen eksyneet ovat saaneet tunnon väärästä hengestä ja parannuksen armon.²⁴⁵

Tällöin ”kososlainen henki” lähestyy merkityssisällöltään käsitteitä ”kuiva henki”, ”lakihenki”, ”tuomion henki” ja ”kirkassilmäisyys” sekä näyttää olevan osittain päällekkäinen niiden kanssa.²⁴⁶

3.3.4. Muita henkiä

Muita Päivämiehen kirjoituksissa vuosina 1976-1979 mainittuja vääriä henkiä ovat muiden muassa ekumenian henki tai allianssihenki, maailmallisuuden henki, repivien puolueiden henki ja vasemmistohenki. Niitä ei yleensä tarkemmin määritellä; niihin vain viitataan. Jo nimistä ja fragmentaarista viittauksista voi kuitenkin päätellä yleispiirteisesti niiden merkityssisällön.

Ekumenian henki tai *allianssihenki* on väärä, saastainen henkivalta, joka Päivämiehen mukaan vaikuttaa ekumenian ja ekumeenisen liikkeen taustalla:

Ihmisen osa iankaikkisuudessa riippuu siitä, mikä henki hänessä on ja hallitsee hänen eläessään.--Maailmassa on paljon uskonnollisuutta, jossa hallitsee ajan ekumeeninen henki. Sen päämääränä on yhdistää kaikki henkivalat, joita on kansojen merissä. Tällaisen opin mukaan ei väärää henkeä olekaan. Turhaan olisi varoitettu: ’Te rakkahimmat. Älkäätkä jokaista henkeä uskoko, vaan koetelkaat henget, josko he Jumalasta ovat, sillä monta väärää prophetaa ovat tulleet maailmaan’ (1. Joh. 4:1).²⁴⁷

²⁴³ Vrt. Kurvinen 1980, 76-80 (SRK:n silloisen johdon haastattelu kososlaisuuden olemuksesta); Ruokanen 1980, 44-45.

²⁴⁴ Pms. 4.2.1976, ”Väärän hengen vaarat”; Pms. 1.8.1979, ”Kososlaisuus – väärä henki” (pääkirjoitus); Pms. 16.5.1979, ”Te, jotka hengelliset olette”. Vrt. Ruokanen 1980, 44-45.

²⁴⁵ Pms. 4.2.1976, ”Väärän hengen vaarat”.

²⁴⁶ Ks. ja vertaa luku 3.3.2. ”Kuiva henki ja hemeä henki”.

²⁴⁷ Pms.21.2.1979, ”Jumalan henki”.

Eksklusiivisesta seurakuntaopistaan käsin SRK-vanhoillisuus suhtautui 1960- ja 1970-luvuilla äärimmäisen kielteisesti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeenisiin pyrkimyksiin nähden ne lopunajallisena ekseytyksenä. Liike koki, luonnollisesti, ekumeenisen ajattelun uhaksi jyrkälle ekklesiologialleen:²⁴⁸

Vihollinen pyydyksiinsä ihmissielut anoo; kaikkein pitää yhtä olla, niinhän Herra sanoo. Ekumenia ihanasti kaikki yhteen liittää, kansat sitä pedon kuvaa kumartaa ja kiittää. Taivastoivo rinnassa kun väärään rauhaan nukkuu, vihollisen pettämänä matkan päässä hukkuu.²⁴⁹

Ekumeenisten pyrkimysten taustaoletus on se, että kristikunnan hajaannuksesta huolimatta kristillisen totuuden sekä pelastavan armon elementtejä on säilynyt kaikissa tai ainakin useissa keskenään kiistelevissä kristillisissä tunnustuskunnissa. Tästä syystä kristillisten yhteisöjen tulisi lähentyä, pyrkiä keskinäiseen vuoropuheluun sekä kunnioittaa ja ottaa oppia toisiltaan.²⁵⁰

SRK-vanhoillinen seurakuntayhteys ei kuitenkaan katso edustavansa vain yhtä monista kristinuskon haaroista vaan alkuperäistä Kristuksen kirkkoa eli Jumalan valtakuntaa. Kirkko, jonka Kristus perusti ja jota apostolit levittivät, jatkaa ”Hengen viran” jatkumona elämäänsä SRK-vanhoillisessa julistustyössä ja avainten vallan käytössä. Muissa kristillisissä yhteisöissä ei voi pelastua, koska niiltä puuttuu ”Hengen virka”, joka on ehdoton edellytys pelastavan evankeliumin julistamiselle sekä pelastavan uskon syntymiselle. SRK-vanhoillisuus näkee, ja näki varsinkin 1970-luvulla, itsensä siis oikeastaan identtisenä kristinuskon käsitteelle sanan varsinaisessa merkityksessä.²⁵¹ Näin ollen sen ja ekumenian peruslähtökohdat olivat sovittamattoman erilaiset²⁵², kuten käy ilmi esimerkiksi tästä lainauksesta, jossa kuvaillaan ”ekumenian henkeä”:

Ihminen rupeaa näkemään jotain hyvää kaikissa hengellisissä liikkeissä. Yhdessä ryhmäkunnassa on sitä hyvää, toisessa tätä. Niitä yhdistelemällä, omaksumalla jokaisesta hengellisestä liikkeestä sen parhaan annin hän luulee pääsevänsä lähemmäksi Jumalaa ja käymällä niissä jokaisessa palvelevansa Jumalaa. Ihminen

²⁴⁸ Pms. 7.1.1976, ”Tehkää hyvä puu”; Pms. 18.2.1976, ”Sabatti on ihmistä varten”; Pms.1.2.1978, ”Ekumenian vaarat”; Pms. 8.2.1978, ”Ettemme väsyisi”; Pms. 24.1.1979, ”Kuka synnit antaa anteeksi”; Ruokanen 1980, 36-39.

²⁴⁹ Pms.2 4.8.1977, ”Ajan hengellisyydestä”.

²⁵⁰ Kärkkäinen 2008,

http://www.ekumenia.fi/ekumenian_tietopankki/kristuksen_ruumiin_ykseys_on_todistus_maailmalle/, viitattu 21.4.1016.

²⁵¹ Ks. luvut 2.2.3. ja 2.2.4.

²⁵² Vrt. Metsänheimo 2016, 77-80. Kriittistä suhtautumista ekumeenisiin pyrkimyksiin esiintyi erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla SRK-vanhoillisuuden lisäksi myös muiden evankelis-luterilaisen kirkon sisällä vaikuttavien herätysliikkeiden piiristä, erityisesti viidesläisyydessä. Kritiikin teologiset perustelut kuitenkin vaihtelivat. SRK-vanhoillisuudessa se nousi ennen kaikkea ekskluusiivisesta seurakuntaopista, viidennessä liikkeessä ”liberaaliteologian” aiheuttamasta huolesta. Auranen 2015, 135-151.

on silloin eri opintuulten heiteltävänä, eikä häneen voi sovittaa Raamatun neuvoa ja kehoitusta, miten taistellaan vääriä henkiä ja oppeja vastaan.²⁵³

”*Maailmallisuuden henki*” tai ”*maailman henki*” on ”maailmallisen” käyttäytymisen taustalla vaikuttava väärä, saastainen henki.

Jos ajalliset tulevat tärkeämmäksi kuin usko ja omatunto jää hoitamatta, mielen täyttää vastoinkäymisten hetkinä katkeruus. Helposti sydämeen hiipii kateus parempiosaisia kohtaan tai rikkauten lisääntyessä ahneus. Se on maailman henki, sillä maailma on kateutta ja ahneutta täynnä. - - Kun väärä henki kasvaa kyllin suureksi ja saa tukea toisilta, syntyy eriseura.²⁵⁴

Maailman henki opettaa synnin luvallisuutta, mutta me tahdomme vaeltaa uskossa ja elämän puhtaudessa, sillä meidän halumme on päästä kunnian taivaaseen.²⁵⁵

Jumalan vastustajan hallitseman langennut maailma pyrkii hämärtämään ”Jumalan valtakunnan” ja sen katoamattomien hengellisten aarteiden merkitystä uskovan sisimmässä. Se tekee sen kiusaamalla ja viettelemällä pelastuksesta osallista ”Jumalan lasta” eli kiihottamalla ihmisen turmeltuneita taipumuksia ulkopuolisilla ärsykkeillä. On vaarana, että ”Jumalan lapsi” voi niiden pettämänä langeta synteihin, jotka paaduttavat hänen omatuntonsa. Tällöin hän menettää kokemuksen siitä, että on ”Jumalan valtakunnan” julistamaa anteeksiantamusta tarvitseva syntinen. Jos näin käy, ”maailma” ja sitä hallitseva Jumalan vastustaja, ovat onnistuneet tavoitteessaan: katoavasta on tullut ihmiselle katoamatonta tärkeämpi. Tämän onnettomuuden välttämiseksi ”maailman” ja ”Jumalan valtakunnan” välillä on Päivämiehen opetuksen mukaan oltava selvä ja korkea raja, joka suojelee oikean seurakunnan jäseniä ”maailmasta” tulevilta vietteleviltä ärsykkeiltä.²⁵⁶ ”Maailmallisuuden henki” on konkreettisesti sitä, että seurakunnan jäsen ei pidä tätä rajaa selkeänä, vaan ylittää sen ja osoittaa näin kiinnostusta ja mieltymystä ”Jumalan valtakunnan” ulkopuolista todellisuutta kohtaan:

Maailmallisuus saattaa tunkeutua Jumalan valtakunnan sisäpuolellekin ilmeten mm. muodissa, seurustelussa ja radikalismien hengessä. Jumalan valtakunnan neuvot eivät näissä asioissa ole enää rakkaita vaan niitä pidetään turhina. Joudutaan hempeämieliseen kristillisyyteen ja sitä tietä väärään henkeen ja ulos Jumalan valtakunnasta. Meidän kaunistuksemme on Herra Jeesus. Jos on käynyt niin, että maailman muoti, tavat ja sen henki ovat saaneet sydämessä tilaa, silloin täytyy tarkistaa, missä on vika. Maailman rakkauteen on usein synnä synti, josta ei ole jaksettu käydä parannuksen akselille.²⁵⁷

²⁵³ Pms. 8.2.1978, ”*Paatumisesta ja paaduttamisesta*”.

²⁵⁴ Pms. 7.1.1976, ”*Tehkää hyvä puu*”.

²⁵⁵ Pms. 5.5.1976, ”*Nuoriso- ja seurakuntapäivät Ruukissa*”.

²⁵⁶ Pms. 7.1.1976, ”*Tehkää hyvä puu*”; Pms. 7.1.1976, ”*Seurakuntapäiviä Haapajärvellä*”; Pms. 3.2.1976, ”*Materialismin aika on käsillä*”; Pms. 5.5.1976, ”*Nuoriso ja seurakuntapäivät Ruukissa*”; Ruokanen 1980, 130-132.

²⁵⁷ Pms.7.4.1976, ”*Talvi- ja opistopäivät Reisjärven kristillisellä kansanopistolla*”.

Käsitteenä ”maailmallisuuden henki” on merkityssisältönsä puolesta lähellä ”hempeän hengen” sekä ”lihanvapauden hengen” ja ”synnin luvallisuuden hengen” käsitteitä, muttei kuitenkaan täysin identtinen niiden kanssa.²⁵⁸

Käytännössä 1970-luvun lopun Päivämies-lehdessä maailman ja ”Jumalan valtakunnan” välistä rajaa pyritään ylläpitämään määrittelemällä hyvin yksityiskohtaisesti ja normatiivisesti, mikä on seurakunnan jäsenelle sopivaa ja mikä ei:

On muistettava tähdentää lapsille, että vaikka he koulussa katsovat televisiota opetusvälineenä, ei ole kuitenkaan lupa mennä katsomaan sitä esim. naapuriin. Muistakaa, vanhemmat, hoitaa lasten tunnon puhtautta tässäkin asiassa. Ei ole varaa synnin luvallisuuteen missään muodossa. ”Maailman rakkaus on vihaa Jumalaa vastaan.”²⁵⁹

Kun suurina syntisinä olemme Pyhän Hengen kautta saarnatun evankeliumin voimasta siirretyt Jumalan rakkaan Pojan valtakuntaan, niin on tullut halu taistella telkkareita, bingoa ym. maailmallisuutta vastaan. Mutta tästä on maailma käsittänyt vihan Jumalan lapsia kohtaan.²⁶⁰

Näiden ohjeiden opetetaan olevan seurakunnan eli ”Jumalan valtakunnan” ohjeita. Siksi niiden takana on korkein mahdollinen auktoriteetti, Jumalan auktoriteetti. Pyhän Hengen kautta Jumala on nimittäin läsnä seurakunnassaan eli valtakunnassaan ja puhuu sen kautta. Joka tottelee seurakunnan ohjeita, tottelee Päivämiehen opetuksen mukaan Jumalaa, joka on niille tottelematon, on tottelematon Jumalalle.²⁶¹

Vasemmistohenki sekä *repivien puolueiden henki* ovat Päivämiehen opetuksessa vasemmistolaisen liikehännän sekä Suomen Maaseudun Puolueen (SMP) taustalla vaikuttavia väriä henkivaltoja.

”Monta puhdistetaan, kirkastetaan ja koetellaan, mutta jumalattomat pitävät jumalattoman menon, ja jumalattomat ei näitä tottele, mutta ymmärtäväiset ottavat näistä vaarin.” (Dan. 12:10) - - Kuuliaisuuden kadottaneen Saulin sydämelle tuli vihan henki, joka oli aina Daavidia etsimässä tappaaksensa hänet. Nämä hedelmät eivät ole Taivalkoscellakaan outoja. Olen maininnut tässä alustuksessani tulevista vaaroista, että ne ovat helpommin tunnistettavissa. Ulkoa tulevat ns. poliittiset vaarat ovat uhkaamassa myös ymmärtäväisiä, joiden hedelmä on esivallan kuulemattomuus, jopa suoranainen viha esivaltaa kohtaan. - - Näitä murheita on koettu Jumalan joukon keskuudessa. Viitataan tässä yhteydessä uusien, repivien puolueiden henkeen, samoin kuin vasemmistohenkeen yleensä. - -²⁶²

1970-luvun lopulla SRK-vanhoillisuus suhtautui lestadiolaisuuden aiemman perinteen mukaisesti jyrkän torjuvasti poliittiseen vasemmistoon. Perusteluna käytettiin sen kristinuskon vastaisuutta sekä ”repivää kriittisyyttä” esivaltaa

²⁵⁸ Ks. luku 3.3.2 ”Kuiva henki ja hempeä henki”.

²⁵⁹ Pms. 14.1. 1976, ”Koulutelevisiosta”.

²⁶⁰ Pms. 21.1. 1976, ”Armokaupat ovat vielä auki – Uudenvuodenpäivät Jämsässä”.

²⁶¹ Ks. luku 2.2.5. ”Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen”.

²⁶² Pms. 4.2.1976, ”Väärän hengen vaarat”.

kohtaan. Jälkimmäinen oli tärkein peruste myös Veikko Vennamon (1913-1997) johtaman SMP:n torjumiselle. Vasemmistolaisuuden tavoin myös sen katsottiin ”katkeruudesta syntyneeksi” liikehdinnäksi.²⁶³

”Jumalan lapselle” sopivina puolueina SRK-vanhoillisuus näki lähinnä Suomen Keskustan sekä Kansallisen Kokoomuksen. Näistä kahdesta ennen kaikkea Keskustan. Myöskään Ruotsalaista Kansanpuoluetta (RKP) sekä Liberaalista kansanpuoluetta (LKP) ei nimetty ”kristitylle” sopimattomiksi, joskin niiden kannatus lienee ollut liikkeessä erittäin marginaalista. Ylivoimaisesti voimakkainta kannatusta SRK-vanhoillisuuden piirissä on koko sen historian ajan nauttinut Maalaisliitto-Keskusta.²⁶⁴

SRK:n 1970-luvun teologian keskeisin metasentrum lienee kuuliaisuuden ja tottelemisen korostaminen suhteessa auktoriteetteihin. Tämä näkyy erityisesti seurakunnan jumalallisen arvovalan korostamisena, mutta myös yhteiskunnallisissa kannanotoissa. 1960- ja 1970-luvuilla SRK asettui kokonaisvaltaisesti vastustamaan tuolloin voimistunutta yksilöllisen, auktoriteetti- ja instituutiokriittisen, kantaaottavan, oikeuksistaan tietoisien sekä valmiina annetuista, traditionaalisista arvoista, normeista ja ihanteista riippumattoman kansalaisen ihannetta. Sen sijaan Päivämiehen kirjoituksista piirtyvässä kansalaisihanteessa korostuvat isänmaallisuus, yhteisen edun asettaminen yksilön edun edelle, uhrautuva ahkeruus, vähään tyytyminen sekä kritiikitön kuuliaisuus ja nöyryys ”esivallan” eli valtiollisten instituutioiden, työnantajan, vanhempien sekä aiempien sukupolvien asettamien arvojen, normien ja ihanteiden edessä. Kuvaavaa on, että Päivämies-lehden yhteiskunnallisia asioita käsittelevissä kirjoituksissa käytetään usein käsitteen *kansalainen* sijaan termiä *alamainen*.

Päivämiehen kirjoitusten takaa heijastuva yhteiskuntaihanne muistuttaakin usein enemmän monarkiaa ”Jumalan armosta” kuin tasavaltaista demokratiaa: valtionpäämiehen ja viranomaisten hallintaoikeus perustuu ”Jumalan asetukseen”, ei niinkään kansan tahtoon. Myös lakien ja yhteiskunnallisten instituutioiden arvovalta ja olemassaolon oikeutus ovat lähtöisin enemmän Jumalan tahdosta kuin kansan päätöksistä tai niiden tuottamasta käytännön hyödystä. Valtuutus ja siihen perustuva päätösvalta ei siis nouse alhaalta – kansasta – ylöspäin päättäjille, vaan laskeutuu ylhäältä, Jumalalta ”esivallalle”. Tästä syystä ”nöyrän Jumalan lapsen”

²⁶³ Pms, 18.2.1976, ”’Hengen raittius’ – Alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä *Outokummussa*”; Nykänen 2012, 149-158; Talonen 1988, 126, 129-130; Ruokanen 1980, 133-137.

²⁶⁴ Nykänen 2012, 149-171; Ruokanen 1989, 133-137.

ei sopinut horjuttaa tai edes arvostella olemassa olevaa järjestelmää tukemalla vasemmistolaisuutta tai vennamolaisuutta. Niiden lähtökohta oli nimittäin auktoriteettikriittisyys, ei kuuliaisuus. Niiden sijaan hänen tuli antaa äänensä suomalaisessa poliittisessa struktuurissa jo asemansa vakiinnuttaneille oikeistopuolueille.²⁶⁵

Käsitteissä ”ekumenian henki”, ”vasemmistohenki” ja ”repivien puolueiden henki” näkyy, kuinka vahvasti henkioppi läpäisi 1970-luvun lopulla SRK-vanhoillisen maailmankuvan. Henkivaltojen avulla ei selitetty ainoastaan ihmisyksilöiden käyttäytymistä, vaan myös ekumenian, vasemmistolaisuuden sekä vennamolaisuuden tapaisia laajoja yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja kirkollisia ilmiöitä.²⁶⁶

3.4. Henkiparannus – väärästä hengestä vapautuminen

Väärrien henkien vallassa olevia ihmisiä pyrittiin ”hoitamaan” hoitokokouksissa. Käsite ilmentää SRK-vanhoillisuuden kiinteää sidosta ortodoksian aikana syntyneeseen ja pietismin vahvasta sisäistämään *analyyttiseen metodiin*. Se ymmärsi teologian *praktiseksi* eli käytännölliseksi, ei teoreettiseksi tieteenksi. Teologian päämäärä ei ole teoria sen itsensä vuoksi. Lääketieteen tavoin teologian lähtökohtana on ihmisen ongelma, ihmisen hädänalainen, Jumalasta erossa oleva tila. Tavoitteena on hoitaa ihmisen hengellistä sairautta, ratkaista hänen ongelmansa, opastaa ja auttaa hänet pahan vallasta Jumalan yhteyteen. Päivämiehen kirjoitusten valossa tämä oli myös hoitokokousten teologinen lähtökohta. ”Seurakuntaäiti” hoiti niissä ”lapsiaan” yrittäen saada heidät ymmärtämään tilansa vakavuuden, jotta he ottaisivat vastaan ”äidin” tarjoaman, pelastuksen kannalta välttämättömän hengellisen avun.²⁶⁷

²⁶⁵ Pms. 4.1.1979, ”Seurakuntapäivät Mikkelissä: ’Kristillisyyden alku kotoa’”; Pms. 31.1.1979, ”*Esivalta*”; Vrt. Nykänen 2012, 172-175.

²⁶⁶ Kirjoituksissa näkyy, että SRK-vanhoillisuus mielsi 1970-luvun lopulla elävänsä keskellä *henkien taistelua*, joka läpäisi koko todellisuuden. Esim. Pms. 10.3.1976, ”*Jumalan valtakunnan työhön yhtenä miehenä*”: ”Viimeisen maailmanajan henki leijuu raskaana kansakunnan yllä. Tämä henki raastaa Jumalan lasten sielunelämääkin. Se vetää puoleensa ja tunkee luihin ja ytimiin asti. Elämä tuntuu välinpitämättömältä, ikään kuin ei koko uskonelämää olisikaan. On todella vaarallinen aika. Kannattaa rukoilla, ettei vihollinen tempaisi koko karitsalaumaa mukaansa.”

²⁶⁷ Talasniemi 1975, 25-34; Pms. 28.1.1976, ”*Kotipiirin kuulumisia*”: ”Ajattelin haavaa ommeltaessa: kunpa me Jumalan lapsetkin mukautuisimme aina Jumalan hoitoon Jumalan valtakunnassa samalla tavalla, niin ei tarvitsisi Saara-äidinkään käyttää joskus lapsesta liian kovilta tuntuvia otteita. Nuo otteet tuntuvat kovilta silloin, kun uskonsilmä ei ole vielä kirkastunut, että se oli sitä parasta hoitoa, mitä voitiin antaa lapsen pelastumiseksi sielunvihollisen kuolettavilta haavoilta”. Myös esim. Pms. 4.2.1976, ”*Kirje Halsualta*”; Pms. 10.1.1979, ”*Aitovieriltä ja kotiveräjiltä*”; Pms. 24.1.1979, ”*Seurakuntapäivät Borlängessä 18.11.1978*”.

Päivämiehen opetuksessa väärä henki nähdään ennen kaikkea ekklesiologisenä, seurakunnan olemukseen liittyvänä ongelmana: SRK-vanhoillinen seurakuntayhteys on itseymmärrykseltään tosiuskovien, Pyhästä Hengestä osallisten ihmisten yhteys. Seurakunnan perimmäinen konstitutiivinen elementti on siis ”oikea henki”, oikea sisäinen tila. Näin ollen väärässä hengessä, väärässä sisäisessä tilassa oleva yksilö tai ryhmä automaattisesti rikkoo seurakunnan ykseyttä, koska se on nimenomaan ”hengen ykseyttä”.²⁶⁸

Jotta seurakunnan jäsen voi ”tehdä parannuksen” väärästä hengestä, henki on tunnistettava ja nimettävä. Perusajatus on, että väärä henki aina jollain tavalla muuttaa asumansa ihmisen persoonallisuutta ja saa hänet käyttäytymään tietyllä tavalla. Kukin henki saa aikaan omanlaistaan ajattelua ja käyttäytymistä. Päivämiehen kirjoitukset luettelevat merkkejä – muutoksia asenteissa ja käytöksessä – jotka ovat tyypillisiä kullekin hengelle. Samassa ihmisessä voi Päivämiehen mukaan asua yhtä aikaa myös useita ”saastaisia henkiä”.²⁶⁹

Samalla kun Päivämies kertoo konkreettisia tuntomerkkejä väärille hengille, se yhtä aikaa korostaa, että ”henkien erottaminen” on jotain ihmisen luonnollisten kykyjen ylä- ja ulkopuolella olevaa. Väärrien henkien tunnistaminen edellyttää ”henkien erottamisen lahjaa”. Lähteiden perusteella kyseessä on Pyhän Hengen uskovalle lahjoittama erityinen armolahja, karisma. Kaikilla uskovilla tätä lahjaa ei ole. Periaatteessa ”henkien erottamisen lahja” on spontaani armolahja eikä siksi sitoudu mihinkään julkiseen seurakunnalliseen virkaan tai instituutioon. Se voi siksi olla kenellä tahansa SRK-vanhoillisella uskovalla. Käytännössä henkien tunnistaminen näyttää kuitenkin jäävän pääasiassa julkista erityistä virkaa hoitavien seurapuhujien sekä rauhanyhdistysten johtokuntien vastuulle.²⁷⁰

Väärästä hengestä vapautuminen edellyttää sitä, että seurakunta Pyhän Hengen lahjoittamalla yliluonnollisella ”uskonymmärryksellään” ja ”henkien erottamisen armolahjan avulla” tunnistaa väärän hengen, nimeää sen ja ”hengen vikaan” joutunut nöyryty tekemään asiasta julkiripin paikallisen seurakunnan eli käytännössä rauhanyhdistyksen kokouksen edessä. ”Väärä henki” ymmärretään loukkaukseksi seurakunnan ykseyttä ja pyhyttä vastaan, joten sitä on pyydetävä

²⁶⁸ Pms. 17.1.1979, ”*Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa*”.

²⁶⁹ Pms. 9.6.1976, ”*Seurakuntapäivät Pudasjärvellä*”; Pms. 18.2.1976, ”*Hengen raittius – alustus Pohjois-Karjalan seurakuntapäivillä Outokummussa*”; Pms. 17.1.1979, ”*Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa*”.

²⁷⁰ Pms. 9.6.1976, ”*Seurakuntapäivät Pudasjärvellä*”; Pms. 24.8.1977, ”*Tälle maailmalle tulee kerran loppu*”; Pms. 17.1.1979, ”*Vanhurskaus rauha ja ilo Pyhässä Hengessä – lyhennelmä alustuksesta puhujaveljien kokouksessa Oulussa*”.

anteeksi koko seurakunnalta. Mikäli anteeksipyyntö ”vastaa henkeen” eli seurakunta intuitiivisesti kokee anteeksipyynnön olevan vilpittön, se antaa ”väärään henkeen joutuneelle” synninpäästön ”Jeesuksen nimessä ja veressä”. Näin ”rakkaus ja Hengen yhteys” palautuvat jälleen. Mikäli anteeksipyyntö ei ”vastaa henkeen” eli henkilön ei katsota riittävän syvästi ja aidosti ymmärtävän tilansa vakavuutta tai mikäli hän ei lainkaan ”nöyry parannukseen” eli tunnusta olevansa ”väärän hengen vallassa”, seurakunta ”sitoo väärähenkisen” eli kieltää häneltä anteeksiannon ja erottaa hänet näin seurakuntayhteydestä. Tämän jälkeen häntä ei enää pidetä pelastuvana eikä tervehditä SRK-vanhoillisen seurakunnan sisäisillä ”Jumalan terve” ja ”Jumalan rauhaa” -tervehdyksillä.²⁷¹

Julkisen parannuksen teko on tarpeen, kun on sotinut Jumalan seurakuntaa vastaan ja joutunut hengen vikaan. Asia ei tule korjatuksi salaripissä vaan parannus on tehtävä Herran seurakunnan edessä. Muutoin seurakunta kuohuu ja kalisee jatkuvasti. Ja vaikka yleistä siunausta pyytää, mutta ei luovu väärästä hengestä ja elää synnissä, eivät asiat tule kuntoon.²⁷²

On huomionarvoista, että SRK-vanhoillisessa mallissa väärästä hengestä vapautuminen edellyttää ”parannuksen tekemistä”: katumusta, tunnustusta, synninpäästöä ja sen uskomista. Se eroaa siis selkeästi esimerkiksi katolisen kirkon harjoittamasta eksorkismista, jonka tärkeimpiä osia ovat rukous sekä manaus eli pahalle hengelle Kristuksen nimessä osoitettu käsky poistua riivatun ihmisen ruumiista.²⁷³

SRK-vanhoillinen henkiparannus alleviivaa absoluution keskeistä roolia liikkeen spiritualiteetissa. ”Jumalan valtakunnan” julistama synninpäästö ymmärretään tärkeimmäksi ja varsin yleispäteväksi aseeksi taistelussa hengellistä ja moraalista paha vastaan. Vaikuttaa myös siltä, että SRK-vanhoillisessa ajattelussa ”saastaisen hengen vallassa esiintyminen” ymmärretään suuremman määrin henkilön omaksi syyksi kuin katolisessa teologiassa. Katolisessa eksorkismissa riivattu ymmärretään enemmän pahan hengen uhriksi, kun taas SRK-vanhoillisessa henkiparannuksessa aktiiviseksi väärintekijäksi, jonka edellytetään pyytävän julkisesti anteeksi väärää sisäistä tilaansa eli väärää henkeään. Ehkä tämä johtuu siitä, että ”väärään henkeen joutuminen” linkitetään Päivämiehen opetuksessa niin vahvasti ”omantunnon hoitamisen” laiminlyömiseen. Edellisen puolestaan ymmärretään olevan jälkimmäisen

²⁷¹ Pms. 3.8.1977, ”*Maaailman rakkaus – viha Jumalaa vastaan*”; Pms. 15.2.1978, ”*Kuusamon nuoris- ja seurakuntapäivät*”; Pms. 21.2.1979, ”*Jumalan henki*”; Pms. 28.2.1979, ”*Seurakuntapäivät Limingassa*”; Pms. 27.6.1979, ”*Kristuksen kirkkolaki ja hoitotoimenpiteet*”.

²⁷² Pms. 7.1.1976, ”*Seurakuntapäivä Haapajärvellä*”.

²⁷³ Katolisen kirkon katekismus 2011, § 1673.

seurausta. ”Omantunnon hoitamisen” laiminlyöminen voi ajatella henkilön aktiiviseksi valinnaksi, josta seuraa anteeksipyyntöä ja anteeksiantoa edellyttävä moraalinen syyllisyys.²⁷⁴

Systemaattinen teologia ei voi vastata tapahtumahistoriaa koskeviin kysymyksiin. Se voi kuitenkin tarjota vastauksia siihen, missä määrin uskonnollisen oppijärjestelmän käsiterakenteet tarjoavat mahdollisuuksia toiminnalle, jonka sen kohde voi kokea henkisesti tai hengellisesti väkivaltana. Salliiko oppi johtohenkilöiden toiminnan ja yhteisön käytäntöjen kritiikin? Salliiko se yhteisössään syytösten kohteeksi joutuneen puolustaa itseään vasta-argumentein? Vai ”kriminalisoiko” oppi kriittisen ajattelun ja oikeuksistaan kiinni pitämisen? Jättääkö se yksilön yhteisön ja sen johtohenkilöiden hyväntahtoisuuden varaan?²⁷⁵

Kirjoituksissa esiintyvän ”huoneenhallitusopin” valossa seurapuhujat ja rauhanyhdistysten sekä SRK:n johto voidaan puolestaan nähdä edellä kuvatun seurakunnan jumalallisen arvovalan kiteytymäksi, ”Jumalan huoneen hallitukseksi”. Sen myötä heillä saattoi olla suvereeni oikeus määrittellä, millaista on oikea usko ja uskovaiselle sopiva elämä. Koska seurakunnan auktoriteetti on peräisin Jumalalta ja koska ”huoneenhallitus” edustaa tätä auktoriteettia, ”huoneenhallitusopin” avulla puhujat ja rauhanyhdistysten johto voivat esiintyä itsensä Jumalan auktoriteetilla.²⁷⁶

Kun edellä sanottuun yhdistetään henkioppi, jonka voi määrittellä ihmisen sisäisten hengellisten tilojen erittelemiseksi ja määrittelemiseksi, lopputulema on pakko arvioida varsin riskialttiiksi SRK-vanhoillisen riviuskovan kannalta. Seurakunnan jumalallista arvovaltaa edustavalla henkilöllä, esimerkiksi seurapuhujalla tai johtokunnan jäsenellä, voi olla suvereeni valta määrittellä yhteisöllistä auktoriteettia vailla oleva rivijäsen ”väärästä hengestä osalliseksi” ja siten pelastuksen ulkopuoliseksi. Perusteluihin hänen ei tarvitse kiinnittää juurikaan huomiota, koska opetuksen mukaan uskonasioita ei voi eikä saa arvioida rationaalisesti. Pelkkä vetoaminen intuitiiviseen ”henkien erottamisen lahjaan” riittää. Samasta syystä myös ”väärähenkiseksi” määritellyn rivijäsenen voi olla käytännössä lähes mahdoton esittää vasta-argumentteja: edellä kuvattu

²⁷⁴ Esim. Pms. 14.1.1976, ”SRK:n järjestämä Siionin puhujien kokous Kuopiossa”; Pms. 28.1.1976, ”Karvas juuri”.

²⁷⁵ Ns. ”hengellisen väkivallan” problematiikasta ks. tarkemmin Linjakumpu 2015 ja Pisilä 2014.

²⁷⁶ Pms. 1.8.1979 ”Kososlaisuus – väärä henki” (pääkirjoitus); Ks. luvut 2.1.3. ”SRK:n auktoriteetti uskoa ja moraalialia koskevissa kysymyksissä”, 2.2.5. ”Vanhurskauttaminen ja vanhurskautettuna säilyminen” sekä 3.3.3. ”Kososlainen henki”.

teologia antaa aina mahdollisuuden huitaista ne syrjään ”turhana järkeilynä”, joka on vain lisätodiste siitä, että rivijäsenen sisäinen tila ei ole oikea. Rivijäsenen ainoaksi mahdollisuudeksi, mikäli hän haluaa pysytellä herätysliikkeen jäsenenä, jää ”tehdä parannus väärästä hengestä”, mahdollisesti julkisesti monisatapäisen väkijoukon edessä. Jos hän kieltäytyy tästä, hänet ”sidotaan” eli erotetaan seurakunnasta, mikä sekin saattoi tapahtua julkisesti monisatapäisen väkijoukon edessä. Mikäli näin käy, SRK-vanhoillinen seurakunta katsoo hänen joutuneen pelastuksen ulkopuolelle. SRK:n 1970-luvun lopun opetuksen valossa ”sitominen” merkitsi seurakuntayhteyden menettämisen ohella pahimmillaan myös sitä, että sidotun herätysliikkeessä yhä mukana olevat ystävät, sukulaiset ja perheenjäsenet lopettivat yhteydenpidon ”sidottuun”.²⁷⁷

Herätysliikkeen kriisitilanne näkyi, ainakin jollain tavoin, suurimmassa osassa Päivämies-lehden kirjoituksia, muttei kovin konkreettisesti. Lehden kirjoitustyyli oli tuolloin hyvin abstrakti ja hengellinen. Joissakin lukijakirjeissä pinta kuitenkin hiukan murtuu ja arjen konkreettisuus pääsee vilahtamaan²⁷⁸:

Jumalan Isän rakkaus on ollut kohdallani suuri. Hän on auttanut minut väärästä hengestä vapaaseen armon osallisuuteen Jeesuksessa Kristuksessa. Sen suuren ilon ja onnen tähden tuntui, ettei voi syödä eikä nukkua. Niinpä väsyneenä sainkin löytää itseni mielisairaalasta. - - Tahtoisin pyytää anteeksi koko Herran Siionilta sitä hirveää väärää henkeä, jonka vallassa olen ollut neljä vuotta, että saisin vapaana lapsena teidän kanssanne iloita yhteisessä rakkaudessa, armosta ja totuudessa.²⁷⁹

4. Yhteenveto ja loppuarvio

Tutkielmassani olen analysoinut vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen suurimman haaran, SRK-vanhoillisuuden, opetusta hengistä ja henkivalloista vuosina 1976-1979. Aineistonani ovat olleet liikkeen pää-äänenkannattajan, SRK:n julkaiseman Päivämies-lehden, kirjoitukset mainitulla aikavälillä. Aiemman tutkimuksen perusteella tämä niin sanottu

²⁷⁷ Hyvä esimerkki tästä esim. Pms. 4.2.1976, ”Sala-ampujat” (pääkirjoitus).

²⁷⁸ Myös esim. Pms. 15.2.1978, ”Kuusamon nuoriso- ja seurakuntapäivät”: ”Lopunajan merkki on, että Jumala puhdistaa puimatannertaan, ja riisuu meitä henkilökohtaisesti. Tämä ei ole uusi oppi, kuten niin monet pahentuneina sanovat. Se on suurta Jumalan rakkautta. Jumala hoitaa meitä viallisten, mutta armahdettujen jumalanlasten välityksellä Jumalan seurakunnassa. Jumala on väkevä pyhäinsä kokouksessa. Hänen ympärillensä käy väkevä ilma, kuka voi sitä kestää. Kun lapsi juonittelee, se ei ota ruokaa. Samoin ovat tottelemattomat ihmiset, jotka eivät ota vastaan Saara-äidin hoitoa. Nämä päivät ovat sellaisia, että paljastuvat synnit lapsuudesta ja nuoruudesta asti. - - Kymmenet, ehkä sadat ihmiset ovat käyneet koko seurakunnalta rukoilemaan anteeksi hengen vikoja, jopa kaikkinaisia muita syntejä. - - Minuakin henkilökohtaisesti on Jumala taivaassa muistanut. Hän on minua valtakunnassaan kalliisti hoitanut ja korjannut. Minua on puhdistettu väärästä hengestä ja muusta, mikä ei ole Jumalasta, vaan tästä maailmasta ja omasta itsestäni. Olen siis aivan henkilökohtaisesti saanut tulla tämän ihmeellisen ajan siunauksesta osalliseksi.”

²⁷⁹ Pms. 20.7.1977, ”Kiitä Herraa sieluni”.

henkioppi oli kiinteä osa liikkeessä tuolloin voimistunutta hoitokokouskäytäntöä. Henkioppi oikeutti hoitokokouskäytännön arkipäiväistymisen tarjoten sille teologisen perustan. SRK-vanhoillisuuden hoitokokoukset ovat herättäneet runsasta julkista keskustelua niin tapahtuma-aikanaan kuin 2000- ja 2010-luvuillakin.

Tutkimukseni mukaan henkioppi oli käytännössä ihmisten sisäisten tilojen hengellistä tutkimista, erittelemistä, arvioimista ja arvottamista. Opetuksen päämääränä näyttää olleen ohjata herätysliikkeen jäseniä käyttäytymään, tuntemaan, kokemaan ja ajattelemaan oikein seurakunnan sekä erityisesti sen johdon näkökulmasta. Samalla pyrkimyksenä oli ehkäistä seurakuntayhteyden ja erityisesti sen johdon kannalta haitallisia tuntemisen, kokemisen, ajatteleminen ja käyttäytymisen tapoja. Käytännössä ”väärä” tai ”saastainen” henki näyttää tarkoittavan lähinnä väärää ajattelutapaa tai asennetta. Henkiopin avulla väärälle asenteelle tai ajattelutavalla annettiin kuitenkin hengellinen ulottuvuus tai merkityssisältö: siitä tuli Jumalan vastustajan eli ”sielunvihollisen” kanssa yhteistyössä oleva tai siitä lähtöisin oleva aktiivinen paha voima, joka kykeni vaarantamaan yksilön pelastuksen ja viemään hänet ”kadotukseen” tai ”helvettiin” eli lopulliseen eroon Jumalasta. Oikeiden ja väärin hengellisten tilojen erittelemisen ja määrittelemisen tärkeimmäksi auktoriteetiksi Päivämies-lehti kohottaa SRK-vanhoillisen seurakunnan eli ”Jumalan valtakunnan” ja sen hallussa olleen ”henkien erottamisen lahjan”.

Henkioppi linkittyy ennen kaikkea SRK-vanhoilliseen eksklusiiviseen seurakuntaoppiin. Se muodostaa myös henkiopin dogmaattisen taustan ja kasvualustan. Liikkeen ekklesiologian mukaan tosi kirkko eli ”Jumalan valtakunta” on pelastavasta uskosta ja Pyhästä Hengestä osallisten ihmisten yhteisö. Osallisuus oikeasta uskosta ja Hengestä ovat edellytys myös pelastavaa uskoa synnyttävän evankeliumin julistamiselle. Niin ikään ”yksi henki”, siis Pyhä Henki, muodostaa liikkeen opetuksen mukaan seurakunnan ykseyden ja yksimielisyyden perustan. Pyhä Henki vaikuttaa uskovissa seurakuntaa koossa pitävän ”yhteisen rakkauden” sekä lahjoittaa heille yliluonnollisen ”uskonymmärryksen” eli yhteisen käsityksen uskosta, opista ja moraalista. Liikkeen ekklesiologiassa todellisen kirkon keskeisin dogmaattinen rakennetekijä, konstitutiivinen elementti, ovat siis ”oikeasta hengestä” osalliset ihmiset, eivät erityinen virka, näkyvät armonvälineet tai

sanoitettu oppi. SRK-vanhoillinen ekklesiologia ohjaa näin automaattisesti arvioimaan ihmisten sisäisten hengellisten tilojen oikeellisuutta. Väärässä sisäisessä tilassa, ”väärän hengen” vallassa oleva ihminen on tämän teologian valossa automaattisesti uhka seurakunnalle. Jo pelkällä olemassaolollaan hän uhkaa seurakuntaa koossa pitävää ”Hengen yhteyttä”, siitä seuraavaa ”yhteistä rakkautta” sekä ”elävän evankeliumin” edellytyksenä olevaa uskovien jatkumoa. Menettäessään Pyhän Hengen ja tullessaan osalliseksi ”saastaisesta hengestä”, hän menettää myös Pyhän Hengen lahjoittaman uskoa ja moraalia koskevan ”uskonymmärryksen”. Vaarana on, että hänen kauttaan ”väärä henki”, väärä sisäinen tila, voi levitä muihin ja aiheuttaa seurakunnan keskellä yhä laajenevaa hengellistä ja moraalista vahinkoa. Henkiopin tiivis kytkös nimenomaan seurakuntaoppiin näkyy myös siinä, että ”vääristä hengestä” vapautuminen edellyttää seurakunnan edessä tehtävää julkirippiä.

Laukaisevana tekijänä henkiopin vahvistumiselle toimi todennäköisesti 1960-luvun alun traumatisoivaksi koettu hajaannus, niin sanotun pappislinjan eriytyminen. Kehitystä vauhdittivat USA:ssa ja Ruotsissa 1970-luvulla tapahtuneet hajaannukset sekä 1960-luvulla alkanut ja pitkälle 1970-luvulle jatkunut suomalaisen yhteiskunnan kulttuurimurros. Sen myötä suomalainen yhteiskunta irrottautui yhä enenevässä määrin aikaisemmista, pietistisen kristinuskontulkinnan säilyttämistä arvoistaan ja etiikastaan. Hajaannusten ja ympäröivän yhteiskunnan kulttuurimurroksen säikäyttämänä liikkeen johto katsoi elävänsä pahaa ja vaarallista lopun aikaa. Sen ”eksytysten” keskellä ainoan oikean seurakunnan ja ”maailman” välinen raja on vaarassa umpeutua. Tämä synnytti tarpeen selventää seurakunnan, ”Jumalan valtakunnan”, rajoja suhteessa ympäröivään ”maailmaan”. Kuten edellä totesin, SRK-vanhoillisen ekklesiologian valossa seurakunnan rajojen selventäminen tarkoittaa väistämättä seurakunnan jäsenten sisäisten hengellisten tilojen valvomista ja erittelemistä.

Henkiopin tärkein kasvualusta on siis lestadiolainen näkemys kirkosta ja Pyhän Hengen toiminnasta. Se puolestaan pohjautuu pietistisen liikehdinnän suosimiin ekklesiologisiin ja pneumatologisiin ratkaisuihin. Tunnustuskirjat ja luterilainen ortodoksia painottivat Pyhän Hengen sitoutuvan toiminnassaan kirjoitettuun Jumalan sanaan eli Raamattuun, siitä

johdettuun oikeaan oppiin sekä näkyviin armonvälineisiin, sanaan ja sakramentteihin. Perimmäisestä näkymättömyydestään huolimatta kirkko konstruoitui näiden näkyvien ja havaittavien elementtien ympärille. Luterilaista ortodoksiaa vastaan opponoidessaan pietismi korosti sisäisiä, subjektiivisia kokemuksia Pyhän Hengen toiminnan tuntomerkinä. Tästä johtuen myös kirkon painotettiin olevan niiden ihmisten yhteisö, joilla on edellä mainittuja sisäisiä kokemuksia Pyhän Hengen toiminnasta. Näin huomio siirtyi kirkon näkyvistä ja havaittavista rakennetekijöistä ihmisen sisimmän analysoimiseen. Tältä pohjalta myös henkioppi nousee.

Henkiopin taustalla voi nähdä myös pietistis-herrnhutilaiseen traditioon kuuluvan käsitteellisen ajattelun ja akateemisen teologian vieroksunnan sekä ”yksinkertaisen” eli tunne- ja kokemuspohjaisen uskon ihanteen. ”Henkien erottamisen” kytkeytyy niin ikään myös pietistisestä armonjärjestysteologiasta nousevaan itsetarkkailun ja sieluntilojen erittelemisen perinteeseen. Nämä taustatekijät selittävät osaltaan, miksi seurakunta- ja yhteisöelämän ongelmat sanoitettiin argumentaatioon ja analyysiin pohjautuvien opillisten erojen sijaan mieluummin tunne-, intuitio- ja kokemuspohjalta tunnistettaviksi ”hengiksi”. Liikkeen historian ja perinteen valossa tarkka, rationaalisesti argumentoitu opillinen analyysi näyttäytyi ”lapsenmieliselle uskolle” vieraana ”turhana järkeilynä”. Tunne- ja kokemuspohjaiset ”henkivallat” näyttäytyivät sen sijaan tätä taustaa vasten tuttuna ja turvallisenä tapana käsitteellistää ongelmia.

Sen selvittäminen, missä määrin hoitokokouksissa tapahtui niin sanottua ”hengellistä väkivaltaa”, on kattavan historiallisen tutkimuksen asia. Systemaattisen analyysin pohjalta voi kuitenkin todeta, että henkiopin yhteydessä käytetty tunnepohjainen, käsitteellisesti epätarkka kokemuskieli, seurakunnan ehdoton, jumalallinen auktoriteetti, jonka ilmentymiksi liikkeen seurapuhujat sekä rauhanyhdistysten ja keskusyhdistyksen johto ymmärrettiin sekä argumentaation vierastaminen ”lapsenmieliselle uskolle” vieraana ”järkeilynä”, muodostavat yhdessä liikkeen rivijäsenen kannalta riskialttiin yhdistelmän. Niiden myötä ”väärästä hengestä” syytetyllä ei ole juuri mahdollisuuksia puolustautua esittämällä vastaväitteitä ja -argumentteja. Liikkeen teologian valossa ne saattoi halutessaan leimata ”järkeilyksi” ja ”seurakuntaa vastaan nousemiseksi”, siis vain uudeksi lisätodisteeksi syytetyn väärästä sisäisestä tilasta. Henkioppi sekä siihen

niveltyvä seurakunnalle osoitettavaa kuuliaisuutta korostava teologia eivät siis ota juurikaan huomioon hengellisen auktoriteetin väärinkäytön mahdollisuutta eivätkä sisällä dogmaattisia suojarakenteita sitä vastaan. Päivämiehen kirjoituksista voi jopa löytää viitteitä siitä, että henkiopin avulla liikkeen johto tietoisesti pyrki viemään liikkeen rivijäseniltä teologisen ja hengellisen oikeuden kritisoida yhteisöä ja sen johtohenkilöitä. Tähän suuntaan viittaavat Päivämiehen pääkirjoitukset, joissa liikkeen johdon sekä yhteisön toimintatapojen arvosteleminen nimetään merkiksi ja todisteeksi henkilössä asuvasta ”saastaisesta hengestä”.

Olisi toivottavaa, että tulevaisuudessa SRK-vanhoillisuuden 1970-luvun kriisivaiheesta tehtäisiin kattava, perusteelliseen lähdetyöskentelyyn pohjautuva historiallinen tutkimus. Sen tärkein tehtävä olisi antaa tarkempi kuva siitä, mitä hoitokokouksissa varsinaisesti tapahtui. Liikkeen kehitystä 1970-luvulta 2000-luvulle, erityisesti sen kirkkopoliittisen aseman muutosta, olisi niin ikään hyvä valottaa laajalla historiatieteellisellä tutkimuksella.

Myös SRK-vanhoillisuutta koskevan systemaattisteologisen tutkimuksen soisi jatkuvan. Henkioppia sekä sen teologista taustaa olisi syytä analysoida tätä tutkimusta laajemman lähdeaineiston valossa. Erityisen tärkeää olisi saada tutkimuskäyttöön rauhanyhdistysten ja SRK:n arkistoissa tiettävästi olevat hoitokokouspöytäkirjat. Systemaattisen analyysin keinoin olisi hyvä valaista myös liikkeessä hoitokokousaikana yleistynyttä ”huoneenhallitusoppia”. Niin ikään SRK-vanhoillinen eksklusiivinen seurakuntaoppi, siihen saumattomasti liittyvä ”Hengen virka”-teologia, rippiteologia, lain ja evankeliumin erottamisen problematiikka, käsitys seurakunnan erehtymättömydestä sekä vanhurskauttamisoppi kaipaisivat kiihkotonta ja oivaltavaa systemaattisteologista valaistusta. Liikkeen opetukseen 1970-luvulla voimakkaasti vaikuttaneiden hahmojen, kuten saarnaaja Heikki Saaren tapaa selittää Raamattua olisi syytä tutkia. Samoin myös 2000- ja 2010-luvuilla runsasta medianäkyvyyttä saaneiden ”SRK:n uudistajien” teologia alkaisi olla jo tutkimuksen arvoinen aihe.

SRK-vanhoillinen liike on saanut viime vuosina osakseen paljon julkisuutta. Ikävän usein toimittajien uskontojournalistisessa osaamisessa on ollut toivomisen varaa. Tiedonvälitys on kääntynyt tunteenvälitykseksi.

Aidon ymmärtämiseen pyrkimisen sijaan on tyydytty lähinnä kauhistelemaan. Tästä syystä on entistä tärkeämpää, että tieteellinen tutkimus pitää tiukasti kiinni objektiivisuuden ihanteestaan: tutkimus ei saa olla poliittinen pamfletti. Aitoon ymmärtämiseen pyrittäessä systeemi-immanenttisuuteen pyrkivällä systemaattisella teologialla voi olla tässä tärkeä rooli.

5. Käytetyt lyhenteet

HS	Helsingin Sanomat
Kk.	Kirkonkellari-lehti
Km.	Kotimaa-lehti
Pms.	Päivämies-lehti
RT	Rauhan Tervehdys-lehti
SRK	Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry
Vm.	Valomerkki-lehti

6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

6.1. Päälähde

Päivämies (Pms.) 1976-1979, SRK, Oulu.

6.2. Muut lähteet

6.2.1. Sanomalehdet.

Helsingin Sanomat 1979.

Kotimaa 1978-1979.

Hs.fi 12.9.2014 ”Suurperheen äiti: lestadiolaisnaisten omaa tahtoa aliarvioidaan”.

Kk. 14.05.2012, ”Vanhoillislestadiolainen pelastusoppi – suuren luokan teologinen ongelma luterilaisessa kirkossa”.

Km. 11.13.2010, ”Siionin laulujen teologia muuttunut”.

Kotimaa24.fi 22.03.2012, ”Professori: Jumalan valtakunnasta sulkeminen ihmisoikeusloukkaus”.

Kotimaa24.fi 12.4.2013, ”Kiusaamisesta kertonutta puolustanut Jumalan valtakunnan ulkopuolelle?”.

Kotimaa24.fi 29.06.2013, ”SRK:n Hänninen: Salmen synninpäästö ei sama kuin uskovan ihmisen julistama”.

Kotimaapro.fi 6.2.2014, ”Herätysliikkeet mahtuvat kirkon liivintaskuun”.

Pms. 12.10.2012, ”SRK:n johtokunnan kannanilmaisu: SRK:n historiatyön jatko edellyttää keskustelua”.

RT 20.–27.10.2011, ”Rakkaus katosi, myöntää SRK”.

Yle.fi 17.3.2009, ”Lestadiolaiset pitävät kiinni ehkäisykiellosta”.

Yle.fi 20.4.2011, ”Lestadiolaisten johtohenkilöistä tutkintapyyntö poliisille”.

Vm. 18.06.2012, ”Repeämä kirkossa nousi puheenaiheeksi”.

6.2.2. Elektroniset lähteet

Lapin yliopiston lestadionismi-hanke:

<https://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden-tiedekunta/Tutkimus/LAPPEAn-hanketoiminta/Tutkimushankearkisto/Lestadionismi-maallistuvassa-Suomessa>, katsottu 21.4.2016

Laestadian Lutheran Church, SRK:n pohjoisamerikkalainen sisarjärjestö:

<http://www.llchurch.org/>, katsottu 21.4.2016

Lumen Gentium, Vatikaanin II kirkolliskokouksen dogmaattinen konstituutio. Julkaissut katolinen kirkko Suomessa.

http://katolinen.fi/?page_id=733, katsottu 21.4.2014

Omat polut-sivusto: <https://freepathways.wordpress.com>, katsottu 21.4.2016

Oulun Rauhanyhdistys ry:n säännöt:

http://www.oulunrauhanyhdistys.fi/fi/yhdistys/yhdistyksen_saannot/, katsottu 21.4.2016

SRK:n verkkosivusto: www.rauhanyhdistys.fi, katsottu 21.4.2016

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat:

<http://www.evl.fi/tunnustuskirjat/>, katsottu 21.4.2016

6.2.3. Painamattomat lähteet

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n vuosikokouspöytäkirjat 1963, 1966, 1971 ja 1976, SRKA.

Junttila, Irja (SRK:n arkistonhoitaja)

2016 Sähköpostiviesti Joonan Korteniemelle. Sisältää tiedot Päivämiehen levikistä vuosina 1976-79. Joonan Korteniemen hallussa.

6.2.4. Lähdekirjallisuus

Aho, Timo

2013 Lammasmaisuus vanhoillislestadiolaisuudessa. Vartijan e-kirja: Lestadiolaisuus tienhaarassa. Tolle Lege 2. 12-20. Helsinki: Vartija. <http://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2013/05/vartija-lestadiolaisuus-tienhaarassa.pdf>, katsottu 21.4.2015

Alaranta, Johannes

2013 Erään prosessin kuvaus
Omakustanne.

Kautto, Mia & Ratilainen, Hanna (toim.)

2012 Löysin Jumalan valtakunnan
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry

Kurvinen, Jorma

1980 Raportti lestadiolaisuudesta
Mikkeli: Kirjapaja Oy.

Lohi, Seppo (toim.)

1988 Näetkö hänen kasvonsa – Arvi Hintsalan puheita ja kirjoituksia.
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

Piri, Erkki (toim.)

1980 Uskon kautta (toinen korjattu painos)
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

Reinikainen, Erkki

1982 Terveellinen oppi – Alustus Oulunsalon suviseuroissa seurakuntavanhinten ja puhujain kokouksessa 2.7.1982.
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

1986 Näin on kirjoitettu.
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

Savela, Voitto

1985 Aika muuttuu – Jumalan sana pysyy. Vuosikirja 1985.
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

1990 Taistelusta rauhaan – Vuosikirja 1990.
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

Siionin laulut (13. painos)

2008 Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry

Taskila, Lauri

1977 Helteinen matka
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

Uljas, Juhani
2001 Peltoon kätetty aarre
Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

6.3. Tutkimuskirjallisuus

Af Hällström, Gunnar, Laato, Anni-Maria & Pihkala, Juha
2007 Johdatus varhaisen kirkon teologiaan
Helsinki: Kirjapaja

Alasuutari, Päivi
1992 Kuuliaisuus koetuksella: Syntyvyyden säännöstelyn kiello
vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä. Sosiologian Pro Gradu.
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.
Tampere: Tampereen yliopisto.

Alatalo, Jani
2007 Kohti Avoimuutta. Vanhoillislestadiolaisuuden käsittely julkisuudessa
ja vanhoillislestadiolaisten suhtautuminen julkisuuteen Suomessa
vuosina 1976–1984. Jyväskylä: Jani Alatalo.
2014 Pohjoinen herätysliike ja modernisaation kipukohdat –
Vanhoillislestadiolaisuuden julkisuuskuva Suomessa 1961-1985.
Studia Historia Septentrionalia 72.
Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys. Diss.

Alfejev, Ilarion (pappismunkki Ilarion)
2002 Johdatus ortodoksiseen dogmaattiseen teologiaan.
Jyväskylä: Gummerus.

Arffman, Kaarlo
2003 Mitä oli luterilaisuus? Johdatus kadonneeseen
eurooppalaiseen kristinuskon tulkintaan.
Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Auranen, Ari
2015 Herätyksen aalloissa ja karikoissa – Uuras Saarnivaaran rooli
Kansanlähetyksen perustamisessa, toiminnassa ja hajaannuksessa
1965-1976. Helsinki: Uusi Tie. Diss.

Blom, Risto
2001 Jumalan lapseksi – Käsitys uudestisyntymisestä esikoislestadiolaisessa
julistuksessa. Helsinki: Kirkon Tutkimuskeskus. Diss.

Haavisto, Seppo
1995 Mystistä spiritualismia vai luterilaista teologiaa? Bengt Jacob
Ignatiuksen teologia pietismin tutkimushistorian valossa. Helsinki: STK
julk. 195.

Haukkala, Matias
2010 Vanhoillislestadiolaisuuden modernisaatioprosessi. Näkökulmia
yhteiskunnan muutokseen ja yksilöllisyyden käsittelyyn Alajärven

vanhoillislestadiolaisuuden kautta. Suomen ja pohjoismaiden historian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hautamäki, Aimo & Hänninen Tuomas

2007 Muutoksen keskellä - vuosikirja 2007.

Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

Havas, Wäinö

1927 Lestadiolaisuuden historia pääpiirteissään.

Oulu: Suomen Lähetysseuran Laestadiolainen Haaraosasto.

Heikkilä, Tuomas

2015 Siionin laulujen (2016) kokonaisuudistus – Uudistuksen tavoitteet ja toteuttaminen. Kirkkomusiikin oppiaine. Helsinki: Taideyliopiston Sibeliuksen akatemia.

Hepokoski, Warren H.

2000 The Laestadian Movement: Disputes and Divisions 1861 – 2000.

Culpeper, Virginia: Revised and Updated Edition.

<http://users.erols.com/ewheaton/disputes/disputes-main.htm>, katsottu 21.4.2016

Huhta, Ilkka

2001 "Täällä on oikea Suomenkansa": körttiläisyyden julkisuuskuva 1880-1918. Helsinki: SKS 186. Diss.

Hulkko, Kullervo

1965 Kukistamaton valtakunta.

Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.

Huotari, Voitto

1981 Kirkkomme herätysliikkeet tänään.

Pieksämäki: Suomen sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

Hurtig, Johanna

2013 Taivaan taimet – Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta

Tampere: Vastapaino.

Ihonen, Markku

2001 Esimodernista myöhäismoderniin – esikoislestadiolaisuus kohtaa nykymaailman. Iustitia 14. STI-aikakauskirja. Helsinki: Suomen Teologinen Instituutti.

Jolkkonen, Jari

2007 Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina. Methodiopus.

Joensuu: Joensuun yliopisto.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo

2002 Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

Juntunen, Hannu

1982 Lars Levi Laestadiuksen käsitys kirkosta. Helsinki: STKS julk. Diss.

- Juva, Mikko
1980 Mies etsii vapautta: L. P. Tapanisen elämä.
Helsinki: Kirjaneliö.
- Katolisen kirkon katekismus (toinen suomenkielinen painos).
2011 Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.
- Kinnunen, Mauri
2013 Lestadiolaisen vanhurskauttamis- ja seurakuntaopin historiallisia juonteita. Vartijan e-kirja: Lestadiolaisuus tienhaarassa. Tolle lege 2. 31-40. Helsinki: Vartija. <http://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2013/05/vartija-lestadiolaisuus-tienhaarassa.pdf>, katsottu 21.4.2015
- Kortteinen, Matti
1982 Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Koukkari, Esa & Palola, Ari-Pekka
2005 Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.
- Kärkkäinen, Timo
1994 Väinö Havas poliittisyhteiskunnallisena vaikuttajana 1929–1940. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: HYTTK.
- Kärkkäinen, Veli-Matti
2008 Kristuksen ruumiin ykseys on todistus maailmalle. Suomen ekumeenisen neuvoston verkkosivut. http://www.ekumenia.fi/ekumenian_tietopankki/kristuksen_ruumiin_ykseys_on_todistus_maailmalle/, katsottu 21.4.2016
- Laine, Esko M.
2014 Lestadiolaisuuden juuret: Jatkuvuus Tornionjokilaakson herätyshistoriassa ja sen tutkimuksessa. TA 1/2014. 4-18. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laestadius, Lars Levi
1994 Aikakauslehti Huutavan ääni korvessa. Suom. Hannu Rautiainen. Pieksämäki: Raamattutalo.
- Leinonen, Hannes
1989 Moniaita muisteluksia II. Documenta Historica Septentrionalia 3. Rovaniemi: PSHY.
- Linjakumpu, Aini
2012 Haavoittunut yhteisö – Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa. Tampere: Vastapaino.
2015 Uskonnon varjot – Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä. Tampere: Vastapaino.
- Lohi, Seppo
2007 Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat.

Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

Lohi, Tuomas

2000 Haapajärven lestadiolaisuuden vaiheet 1963–1999. Suomen ja Skandinavian historian Pro gradu -työ. Oulu: Oulun yliopisto, historian laitos.

Metsänheimo, Janne

2016 Synteihin sidotut: Hoitokokousten opillinen perusta 1960-70-lukujen vanhoillislestadiolaisuudessa. Aate- ja oppihistorian pro gradu-tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.

Murtorinne, Eino

1986 Suomalainen teologia autonomian kautena (1828-1918). Helsinki: Gaudeamus.

Nenonen, Heikki

2012 Omakohtainen usko, yhteinen omatunto? 150-155. Maijan tarina: lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Hurtig, Johanna & Leppänen, Mari (toim.). Helsinki: Kirjapaja.

Nurminen, Hanna

1991 Papisto vanhoillislestadiolaisuuden kriisissä 1958-1962. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian seminaari: Pietismi.

1993 Maallikkolinjan kastekäsitys vanhoillislestadiolaisuuden 1960-luvun kiistassa. Systemaattisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston pääkirjasto.

Nykänen, Tapio

2012 Kahden valtakunnan kansalaiset – Vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Diss.

Palola, Ari-Pekka

2006 Suvi on läsnä – sata vuotta suuria seuroja. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

2010 Kahden kuoren suojassa. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

2011 Evankeliumin työ laajenee. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historia 2 (1945-1961). Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

Pisilä, Mikko

2014 Hengellisen väkivallan mestari: Matteuksen Jeesus ja uskonnollisen polemiikin kielipelit. Eksegetiikan pro gradu-tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Pohjola, Juhana

2014 Kutsuminen, siunaaminen ja lähettäminen – Ordinaatiokaavojen käsitys pappisvihkimyksestä ja -virasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1963-2003. Porvoo: Bta Media Oy.

Pöytäri, Vesa

- 2005 Subjektiiivisesta kohti objektiivista: Lestadiolaisuuden evankelistumiskehitys Juhani Raattamaan kirjoituksissa 1860-luvulle saakka. TA 6/2005. 497-515. Helsinki: Teologinen julkaisuseura.
- Raittila, Pekka
 1962 Erimielisyyksien synty ja kehittyminen vuosina 1957-1961. Totuuden kuuliaisuuteen. Pieksämäki: Vanhoillislestadiolaisten pappien veljespiiri.
 1976 Lestadiolaisuus 1860-luvulla – leviäminen ja yhteisönmuodostus. Helsinki: Akateeminen kustannusliike.
- Ranta, Jaakko
 2015 Onko kaste armonväline? Lapsen uskon ja kasteen välinen problematiikka Erkki Reinikaisen kirjoituksissa. Ekumeniikan pro gradu-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Repo, Matti
 1997 Uskon lahja vai rakkauden päämäärä? Johann Arndtin käsitys vanhurskauttamisesta ja uniosta. Helsinki: STKS julk. 206.
- Ruoho, Aila & Ilola, Vuokko
 2014 Usko, toivo raskaus: Vanhoillislestadiolaista perhe-elämää. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Ruokanen, Miikka
 1980 Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus - Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistysten opilliset korostukset 1977-1979. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.
- Saarinen, Risto
 2013 De iustificatione. TA 4/2013. Helsinki: Teologinen julkaisuseura.
- Salomäki, Hanna
 2010 Herätysliikkeisiin ja sitoutuminen ja osallistuminen. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja.
- Schmemmann, Alexander
 1965 Sacraments and Orthodoxy. USA, New York: Herder and Herder.
- Särkiniemi, Seppo
 1988 Hyvän Paimenen hoidossa. Helsingin Rauhanyhdistys 100 vuotta. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys r.y.
- Talasniemi, Jussi
 1975 Sielun pelastus – Cristian Scriverin teologia (2. painos). Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 98. Diss.
- Talonen, Jouko
 1988 Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905-1929. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 144. Helsinki: SKS
 1993 Esikoislestadiolaisuus ja suomalainen yhteiskunta 1900-1944. Helsinki: SKS

- 2000 Lestadiolaisuuden nykytilanne. — Tornionlaakson vuosikirja 2000. Tornio: Tornionlaakson neuvosto. 71-98.
- 2001 Lestadiolaisuuden hajaannukset. Iustitia 14. STI-aikakauskirja. Helsinki: Suomen Teologinen Instituutti.
- 2004 Raamatuntulkinta Suomen herätysliikkeissä – Raamattu ja kirkon usko tänään. Synodaalikirja 2004. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 87. Toim. Maarit Hytönen. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 108-127.
- 2007 Nils Viklund. Suomen kansallisbiografia 10. Helsinki: SKS. 516-518.
- 2011 Hedberg ja Laestadius – luterilaisen ortodoksian ja pietismin leikkauspisteessä? — Fredrik Gabriel Hedberg 1811-2011. Juhlakirja. Toim. Reijo Arkkila ja Teemu Kakkuri. Helsinki: Oy Arkmedia Ab. 160-172.
- 2012 ”Pohjoinen maa” (Sak. 6:8) Suomen vanhoillislestadiolaisuuden itseymmärryksen ja eksklusivismin argumenttina 1960-1979. Historian selkosilla – Jouko Vahtolan juhlakirja. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. 525-539.
- 2013 (a) Totuus ja rakkaus herätysliikkeissä. Perusta 2/2013. 92-100.
(b) Aini Linjakumpu: Haavoittunut yhteisö: Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa (resensio). TA 2/2013. 188-191.
- 2014 Lestadiolaisuuden synty, leviäminen ja hajaannukset. TA 1/2014. 19-34.
- 9.3.2015 Haastattelu suhtautumisesta lapsi- ja nuorisotyöhön esikoislestadiolaisuudessa sekä ruotsinkielisessä rauhansanalaisuudessa (LFF). Muistiinpanot Joonas Korteniemen hallussa.
- 2016 Matti Suo vanhoillislestadiolaisen maallikkodogmatiikan edustajana. Käsikirjoitus tekijänsä hallussa.

Tapaninen, Pekka

- 2007 Oskari Heikki Jussila (1888-1955). Lestadiolaispappi, toimen ja näkyjen mies. *Studia historica septentrionalia* 52. Rovaniemi: PSHY.

Tiililä, Osmo

- 1968 Johdatus teologiaan. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.

Torola, Walter

- 1987 *Coming of the Lord draweth night*
Michigan: Apostolic Lutheran mission.

Vahtola, Jouko

- 2004 Suomen historia: Jääkaudesta Euroopan unioniin.
Helsinki: Otava.

Vainio, Olli-Pekka & Visala, Aku

- 2011 Johdatus uskonnonfilosofiaan
Helsinki: Kirjapaja.

Wallmann, Johannes

- 1997 Totinen kääntymys ja maailmanparannus: pietismi kirkkohistoriallisena ilmiönä. Suomennos Esko M. Laine. Helsinki: Kirjaneliö.

Viljanen, Paavo

- 1943 Wäinö Havas - hengen ja miekan mies. Helsinki: WSOY.

Virkkala, Oiva

1945 Alkulähteille – Lestadiolaisen uudenheräyksen synty ja luonne erityisesti saarnaaja Mikko Saarenpään elämäntyön yhteydessä tarkasteltuna. Porvoo-Helsinki: Werner-Sodeström Osakeyhtiö. Diss.

Vuollo, Martti

1999 Lestadiolaisuus Helsingissä vuoteen 1963. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

Zidbäck, Aulis

1941 Juhani Raattamaa eräiden Lutherin ydinnäkemysten uudistajana – Raattamaan kristillisyydenkäsitysten arvostelua (toinen painos). Turku: Polytypos.